

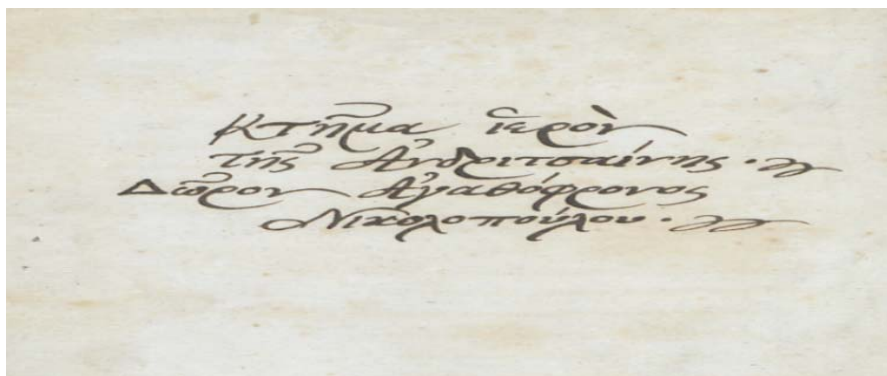

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΟΥΚΗ
(Α.Μ.: 1012201903016)

Θέμα: «Κωνσταντίνος Νικολόπουλος (1786-1841) και Δημόσια Ιστορική
Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας»

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ελένη Ζυμή

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	5
Α΄ Κεφάλαιο	
Βιβλίο και Κωνσταντίνος Νικολόπουλος.....	7
Β΄ Κεφάλαιο	
Η βιογραφία του Κ. Νικολόπουλου.....	8
2.1. Η ζωή πριν από το Παρίσι.....	8
2.2. Η ζωή στο Παρίσι, Ο πολυσχιδής λόγιος Έλληνας (φιλόλογος, αρχαιολόγος, μουσικός).....	10
2.3. «Ελληνική Εταιρεία» και Κωνσταντίνος Νικολόπουλος.....	21
2.4. Η ιδιωτική ζωή του Νικολόπουλου στο Παρίσι.....	25
Γ΄ Κεφάλαιο	
Κοραής και Νικολόπουλος.....	28
Δ΄ Κεφάλαιο	
Η περιπέτεια των βιβλίων.....	51
Ε΄ Κεφάλαιο	
Η Βιβλιοθήκη σήμερα.....	55
5.1. Το κτήριο.....	55
5.2. Ναός του Επικούριου Απόλλωνα και Βιβλιοθήκη.....	55
5.3. Η ιστορία της κλοπής της ζωφόρου του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα.....	56

5.4. Η ψηφιοποίηση της Βιβλιοθήκης Νικολόπουλου.....	60
5.5. Αξιόλογες δωρεές.....	61

ΣΤ' Κεφάλαιο

Εργαστήριο συντήρησης παλιών βιβλίων στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας.....	63
6.1. Η Ελβετική Ένωση Φίλων της Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας.....	63
6.2. Η λειτουργία του εργαστηρίου συντήρησης της Συλλογής Νικολόπουλου στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας.....	63

Ζ' Κεφάλαιο

Η αξία της Βιβλιοθήκης Νικολόπουλου, της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας.....	68
Επίλογος.....	69
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	72
Παράρτημα.....	76
Περίληψη.....	83

Πρόλογος

Το πόνημα αναφέρεται στη ζωή, το έργο του Κωνσταντίνου-Αγαθόφρονα Νικολόπουλου από την Ανδρίτσα και στην περίφημη δωρεά του, τη βιβλιοθήκη του, που υπήρξε ο πυρήνας της Δημόσιας Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας. Γεννήθηκε το 1786 στη Σμύρνη και αφού φοίτησε στην περίφημη Σχολή της Σμύρνης, την Ευαγγελική, με υποτροφία του Μουρούζη, φτάνει στο Βουκουρέστι το 1804 για να εξακολουθήσει τις σπουδές του. Στο Βουκουρέστι σπούδασε στο εκεί Γυμνάσιο με δασκάλους του τον Λάμπρο Φωτιάδη και τον Κωνσταντίνο Βαρδαλάχο. Όμως, ούτε και το Βουκουρέστι τον χωράει, θέλει περισσότερα. Επηρεασμένος από το έργο του Κοραή θέλει να πάει στο Παρίσι. Πράγματι, μετά από πολλές δυσκολίες φτάνει στο Παρίσι το 1806. Εκεί δούλεψε σκληρά, παραδίνει μαθήματα Ελληνικής για να ζήσει και σύντομα διδάσκει Ελληνική Λογοτεχνία στο Αθήναιον των Παρισίων.

Με τις γνώσεις του και τη μόρφωσή του παίρνει μία θέση υπαλλήλου στη Βιβλιοθήκη του Γαλλικού Ινστιτούτου και στη συνέχεια τη θέση του υποβιβλιοθηκάρου, θέση που την κράτησε μέχρι το τέλος. Όταν κηρύχθηκε η Επανάσταση, ρίχθηκε ψυχικά και σωματικά στην υπηρεσία υπέρ της ελευθερίας του αγωνιζόμενου Γένους, τόσο με τις εκδόσεις κειμένων του, τις μουσικές του συνθέσεις όσο και με τις ίδιες τις ενέργειές του, χρησιμοποιώντας το πνευματικό, ηθικό και κοινωνικό του ανάστημα και κύρος για υποκίνηση συμπαθειών στην Ευρώπη για τον Ελληνικό Αγώνα. Το όραμά του είναι ο φωτισμός του Γένους. Συγκεντρώνει σπουδαία και σπάνια βιβλία, τα πρώτα από την έναρξη της τυπογραφίας, θέλοντας να συστήσει μια σπουδαία Βιβλιοθήκη στον τόπο της καταγωγής του, την Ανδρίτσα, όπου θέλει να ζήσει και τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Το όνειρό του πραγματοποιείται κατά το ήμισυ, τα βιβλία του θα φτάσουν κάποια στιγμή στην Ανδρίτσα, ο ίδιος ποτέ. Πεθαίνει στο Παρίσι, αλλά πρόφτασε να ρίξει τους πνευματικούς του σπόρους στη γη. Εναπόκειται τώρα στις επόμενες γενιές να συνεχίσουν το έργο του. Και πράγματι σήμερα η Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας είναι μία από τις πιο σπουδαίες πανελλαδικά. Πρώτα και κύρια λόγω των θησαυρών του Νικολόπουλου, αλλά και γιατί κατέχει και σπουδαία χειρόγραφα-επιστολές για την Ελληνική Επανάσταση, αλλά και γιατί η Βιβλιοθήκη εμπλουτίζεται συνεχώς με καινούριες δωρεές και παράλληλα λειτουργεί και εργαστήριο συντήρησης παλαιών βιβλίων, μοναδικό στο είδος του.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου, κ. Θανάση Χρήστου για την αδιάλειπτη υποστήριξή του στο έργο μου. Επίσης, θερμά ευχαριστώ για τη βοήθειά τους στην προσπάθειά μου, τη σπουδαία Δασκάλα, τη Διευθύντριά μου στο Γενικό Λύκειο Ανδρίτσαινας, Δρ. Κοτρέτσου Σταματία, που πάντα με εμπνέει με το παράδειγμά της, γι' αυτό και ως αντίχαρη της αφιερώνω το πόνημά μου, την αξιολογότετη καθηγήτρια πληροφορικής, κ. Ασβεστά Αργυρώ και οπωσδήποτε το προσωπικό της Βιβλιοθήκης, τις πάντα πρόθυμες και ευγενικές κυρίες της Δημόσιας Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας, την κ. Παναγιώτα Σαμίου και τη Διευθύντρια, κ. Αντωνία Βλαχούση.

Εισαγωγή

Στόχος του πονήματος είναι να δοθούν ανάγλυφα όλες οι πτυχές της προσωπικότητας του Έλληνα Λόγιου Κωνσταντίνου-Αγαθόφρονα Νικολόπουλου και η δράση του στο εξωτερικό, καρπός της οποίας υπήρξε η Συλλογή του από σπουδαία βιβλία, ορισμένα εκ των οποίων εξαιρετικά σπάνια, εκδόσεις των απαρχών της τυπογραφίας. Εκδόσεις αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων, έργα νεότερων, Γάλλων κυρίως μελετητών, εγχειρίδια που αφορούν σε κάθε κλάδο της επιστήμης (φιλοσοφία, λογοτεχνία, ιστορία, γεωγραφία, νομική, ιατρική), σπάνια αντίτυπα της Αγίας Γραφής, λεξικά, εκδόσεις σε διάφορες γλώσσες, όπως αραβικά και εβραϊκά, καθώς και χαρακτηριστικά και παρτιτούρες. Περίπου 4.000 βιβλία που ο Νικολόπουλος δώρισε στους κατοίκους της Ανδρίτσαινας, της γενέτειρας του πατέρα του και αποτέλεσαν τον πυρήνα της περίφημης Δημόσιας Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας.

Ο Κ. Α. Νικολόπουλος γεννιέται στη Σμύρνη το 1786 και ολοκληρώνει τις σπουδές του στο Βουκουρέστι, όπου οι δάσκαλοί του, οπαδοί του Διαφωτισμού, διδάσκουν στον μαθητή τους το μεγαλείο του αρχαιοελληνικού κόσμου και τον μούν στην ιδέα της Αναγεννημένης Ελλάδας. Μεταβαίνει στο Παρίσι, για να ολοκληρωθεί πνευματικά, έχοντας ως πρότυπό του τον Κοραή, του οποίου επιδιώκει τη συνεργασία διακαώς και μετά κόπων και βασάνων την πετυχαίνει. Επειδή γνωρίζει ελληνικά, λατινικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, αλλά και κατέχει σε βάθος τα βιβλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας προσλαμβάνεται, ως βιβλιοθηκάριος στη Γαλλική Ακαδημία και χαίρει εκτιμήσεως των ανθρώπων των γραμμάτων. Μάχεται με την πένα του για την απελευθέρωση της Πατρίδας. Εκδίδει τα περιοδικά *Μέλισσα* και *Zeus Πανελλήνιος* και αρθρογραφεί σε όλα τα γνωστά περιοδικά της εποχής στην Ευρώπη. Στα κείμενά του εξυμνεί τα λογοτεχνήματα των Ελλήνων της διασποράς (Ρήγας, Κάλβος). Υποστηρίζει με περηφάνια ότι οι Έλληνες ήταν εκείνοι που έδιωξαν τη βαρβαρότητα από την Ευρώπη και δημιούργησαν τον Δυτικό Πολιτισμό. Συμμετέχει με κάθε του ενέργεια στο φιλελληνικό κίνημα που συνταράσσει τότε την Ευρώπη.

Μπορεί η τύχη να του χαμογέλασε και να ασχολείται με τα γράμματα και τα βιβλία, η ζωή του όμως είναι οικονομικά στενάχωρη και αναγκάζεται να παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα για να επιβιώσει. Είχε λίγους φίλους και ατύχησε και στον έρωτα. Η άλλη η μεγάλη αγάπη του για τα γράμματα και τα βιβλία είναι μια σχέση

ζωής. Επί 35 έτη ο Νικολόπουλος συλλέγει με υπεράνθρωπη προσπάθεια και στερήσεις ελληνικές και λατινικές εκδόσεις τυπωμένες στη Βενετία, Μπολόνια, Φλωρεντία, Παρίσι, Φρανκφούρτη, Βασιλεία, Λονδίνο, Γενεύη. Στόχος μας να αναδείξουμε τον ενθουσιασμό του ουμανιστή Νικολόπουλου που άλλο δεν είχε στο μυαλό, παρά μονάχα πως θα ωφελήσει την πατρίδα και πράγματι βρήκε τον τρόπο. Αποφασίζει να δωρίσει τη συλλογή του στη γενέτειρα του πατέρα του την Ανδρίτσαινα. Θεωρεί ότι η νέα Ελλάδα έχει ανάγκη από πνευματικά εργαλεία και τα προσφέρει απλόχερα. Προσφέρει τους κόπους μιας ζωής για τον φωτισμό του Γένους. Με αυτόν τον τρόπο η πνευματική κληρονομιά της Ελλάδας επιστρέφει στον τόπο που τη γέννησε. Όνειρό του να ζήσει ήσυχα τα τελευταία χρόνια του στην Ανδρίτσαινα που ποτέ δεν είχε επισκεφθεί. Ούτε και αυτό όμως πραγματοποιείται. Ενώ καταφέρνει να στείλει την πολύτιμη συλλογή του, ο ίδιος τραυματίζεται στο χέρι καθώς συσκευάζε τα βιβλία του ετοιμαζόμενος να γυρίσει στην Ελλάδα. Το 1841 πεθαίνει μόνος του στο νοσοκομείο Hotel-Dieu από σηψαιμία.

Στόχος μας επίσης να ξετυλίξουμε το κουβάρι της περιπέτειας των βιβλίων, τις κλοπές, αλλά και την πορεία της Βιβλιοθήκης του σήμερα. Η περιπέτεια των βιβλίων μεγάλη μέχρι που να στεγασθεί στο σημερινό σύγχρονο κτήριο με όλες τις προδιαγραφές. Δυστυχώς, τα σημαντικότερα βιβλία της βιβλιοθήκης του Νικολόπουλου εκλάπησαν. Ακολούθησαν και άλλοι δωρητές και πολλοί άνθρωποι συγκέντρωσαν τις δυνάμεις τους, τα βιβλία τους, τους κόπους τους για να είναι σήμερα η Βιβλιοθήκη ένα πραγματικό πνευματικό στολίδι. Επίσης, εντός της Βιβλιοθήκης και χάρη στην οικονομική αρωγή της Ελληνικής Ένωσης Φίλων της Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας λειτουργεί ένα μοναδικό στο είδος του Εργαστήρι συντήρησης και αποκατάστασης παλαιών βιβλίων. Τέλος, η ψηφιοποίηση της Συλλογής Νικολόπουλου και σημαντικών χειρογράφων της Ελληνικής Επανάστασης δηλώνει πως η Βιβλιοθήκη έχει περάσει στη νέα εποχή και με ασφάλεια παραδίδει στις επόμενες γενιές την πνευματική μας κληρονομιά.

Α' Κεφάλαιο

Βιβλίο και Κωνσταντίνος Νικολόπουλος

Η λέξη βιβλίο, αρχαιοελληνικά βιβλίον, προέρχεται από το βυβλίον, και αυτό από το βύβλος, που μας θυμίζει το όνομα δηλαδή της φοινικικής πόλης Βύβλου, από όπου όλοι γνωρίζουμε ότι γινόταν η εισαγωγή του πάπυρου. Αλλά και στα λατινικά η λέξη liber, γεν. libri, έχει διπλή σημασία, ελεύθερος και βιβλίο. Η συγγένεια των liberty (= ελευθερία) και library είναι προφανής, όχι όμως και η ελληνική καταγωγή τους. Πράγματι, τα δύο διαφορετικά παράγωγα του liber ετυμολογούνται διαφορετικά, από ελληνικές λέξεις. Στην πρώτη σημασία της, της liber-ελευθερίας, η ελευθερία είναι και ο πρόγονος, από την ίδια ρίζα, αν αφαιρέσουμε το ε-. Η σημασία του liber-βιβλίου ξεκινά από το αρχαίο λέπω (=απολεπίζω, ξεφλουδίζω), επειδή τα πρώτα «βιβλία» γράφονταν σε φλούδες δέντρων, με παράγωγο το library (= βιβλιοθήκη)¹ Ο αναγνώστης, ιχνηλατώντας τη διαδρομή των λέξεων βιβλίο και βιβλιοθήκη, θα μπορέσει να ιχνηλατήσει και τη ζωή ενός ανθρώπου, του Κωνσταντίνου Νικολόπουλου που η πετροκαλαμύθρα του ήταν το βιβλίο.

Ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος ήταν ένας λόγιος με πολλαπλές αξίες λόγου δραστηριότητες. Ήταν δάσκαλος των ελληνικών, αρχαιολόγος, μουσικός, βιβλιοθηκάριος στη Γαλλική Ακαδημία και φιλόλογος. Ωστόσο, η κεντρική αναφορά της ζωής του, η διαρκής του μέριμνα φαίνεται πως στάθηκε η βιβλιοθήκη του. Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο νοιαζόταν για τη συγκρότησή της. Επένδυε στον εμπλουτισμό της κάθε του αποταμίευση. Ίσως ίσως όμως έτρεφε και ελπίδες για κάποια μεταγενέστερη φήμη.

Πράγματι, έτσι συνέβη, γιατί από όλες του τις δραστηριότητες, η συγκρότηση της βιβλιοθήκης του υπήρξε εκείνη που εντυπώθηκε στις συνειδήσεις των συγχρόνων του, ακριβώς επειδή ήταν η μόνη που υπερέβαινε τους μέσους όρους. Μάλιστα στο σημείο αυτό η τύχη ήταν ευμενής απέναντι στον Νικολόπουλο. Η αγαπημένη του βιβλιοθήκη διασώθηκε, όπως ακριβώς το ονειρευόταν στα ύστερα χρόνια της ζωής του. Αποτέλεσε δηλαδή τον πρώτο και πολύτιμο πυρήνα της σημερινής Δημόσιας Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδριτσαινας².

¹ Α. Βάρβογλης, *Λογοφιλία*, Αθήνα 2018, σ. 98

² Α. Πολίτης, Εισαγωγή στο: *Η Βιβλιοθήκη του Κων/νου Αγαθόφρονος Νικολοπούλου στην Ανδριτσaina*, Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών /Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα 1987, σ. 17

Β' Κεφάλαιο

Η βιογραφία του Κ. Νικολόπουλου

2.1. Η ζωή πριν από το Παρίσι

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Δεν μας είναι πολλά στοιχεία γνωστά για τη ζωή του Νικολόπουλου με λεπτομέρειες. Ωστόσο, οι πηγές αναφέρουν ότι γεννήτορας της οικογένειας φέρεται ο Νικόλαος ή Νικολός Κόλεσης από την Ανδρίτσαίνα Ηλείας χωρίς να μας είναι γνωστή η χρονολογία της γέννησής του. Ο Νικόλαος είχε ένα γιο τον Γιάννη, το παιδί του Νικολού (τον Νικολόπουλο) έγινε από το πατρώνυμο Νικολόπουλος αντί για Κόλεσης.

Ο Γιάννης είχε έναν γιο, τον Γιωργάκη που γεννήθηκε στην Ανδρίτσαίνα το 1745 και είναι ο πατέρας του δωρητή της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαίνας³. Ο Γιωργάκης, όταν κηρύχτηκε η άλογος επανάσταση του Ορλώφ⁴ και απέτυχε το 1770, ήταν 25 χρονών. Η περιφέρεια της Ολυμπίας, συμπεριλαμβανομένης και της Ανδρίτσαίνας είχε λάβει μέρος στα Ορλωφικά και πολλοί Ανδριτσάνοι φοβούμενοι τα αντίποινα από τους Τουρκαλβανούς φύγανε για το εξωτερικό. Μεταξύ αυτών έφυγε και ο Γιωργάκης Νικολόπουλος, ο οποίος πήγε στη Σμύρνη, όπου με την προσωπική του εργασία ως αραβοσιτέμπορος πρόκοψε.

Ο Γιωργάκης παντρεύεται δύο φορές. Από τον πρώτο του γάμο αποκτά έναν γιο, τον Γιάννη, ο οποίος έφυγε για το Βουκουρέστι, συνέχισε το επάγγελμα του πατέρα του και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Από τον δεύτερο γάμο του με την Παναγιώτα Μαντζουράνη, πρακτική μαμή, αποκτάει πολλά παιδιά, μεταξύ αυτών και τον Κωνσταντίνο.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι ο ιστορικός Ιωσή Φίνκ αναφέρει πως ο πατέρας του Νικολόπουλου Χατζή- Γεώργιος Νικολόπουλος είχε εγκαταλείψει την Ανδρίτσαίνα για άγνωστους λόγους και ότι τον πήρε υπό την προστασία του ο Μητροπολίτης της Σμύρνης. Ο γιος του τον ονομάζει «Επίτροπο του Αγίου Τάφου». Ο ιστορικός αναρωτιέται αν είναι άραγε τιμητικός ο τίτλος ή κάποιο

³ Δ. Πρίγγουρης, *Ανδρίτσαίνα*, Αθήνα 2005, σ. 59

⁴ Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Ελλάδος*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 125

εκκλησιαστικό αξίωμα. Για το επάγγελμά του δεν είναι τίποτα άλλο γνωστό. Ο δε Κωνσταντίνος, όπως αναφέρει ο ιστορικός γεννήθηκε υπό άθλιες συνθήκες⁵.

Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε το 1786 και από νωρίς έδειξε την ιδιαίτερη έφεσή του για τη μόρφωση και τις σπουδές. Αφού έβγαλε την περίφημη Ευαγγελική σχολή της Σμύρνης με υποτροφία του Μουρούζη, όπως μας πληροφορεί ο Σταμάτης Καρατζάς στο βιβλίο του «Κοραής και Νικολόπουλος», φτάνει στο Βουκουρέστι το 1804 για να εξακολουθήσει τις σπουδές του, σε ηλικία 18 ετών⁶. Στο Βουκουρέστι σπούδασε στο εκεί Γυμνάσιο, όπου ανθούσε η ελληνική παροικία με δασκάλους του τον Λάμπρο Φωτιάδη και τον Κωνσταντίνο Βαρδαλάχο και έγινε δάσκαλος. Ο ετεροθαλής αδερφός του, Γιάννης, αν και πλούσιος, δεν τον βοηθάει, γιατί ήταν άλλης νοοτροπίας⁷. Έτσι ο Κωνσταντίνος ζει σε μια κατάσταση συνεχούς ανέχειας που η οικονομική του δυσπραγία στέκουν εμπόδιο στην πραγματοποίηση των φιλολογικών και εν γένει πνευματικών φιλοδοξιών του.

Εκείνα τα χρόνια, πρώτες αρχές του 19^{ου} αιώνα πια, ο κόσμος έχει ανοίξει, και οι φιλοδοξίες ενός νέου με υψηλούς στόχους δύσκολα μπορούσαν να κορεστούν στην Ανατολή. Ο Κωνσταντίνος βλέπει ότι το Βουκουρέστι δεν είναι αρκετό για τις σπουδές του και επηρεασμένος από την ακτινοβολία του Κοραή ονειρεύεται το Παρίσι. Αρχίζει μια αλληλογραφία με τον Κοραή παρακαλώντας τον να τον πάρει μαζί του για γραμματέα για να μπορέσει να σπουδάσει⁸.

Έκανε πράγματι, πολλές προσπάθειες να πάει στο Παρίσι και μάλιστα να βρεθεί δίπλα στον Κοραή και να γίνει συνεργάτης του, να του προσφέρει τις υπηρεσίες του ως γραμματικός, προκειμένου να σπουδάσει στην πόλη του φωτός και των γραμμάτων, αλλά, όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης διαβάζοντας τις επιστολές που αντάλλαξαν οι Κοραής και Νικολόπουλος και οι οποίες παρατίθενται στο κεφάλαιο: Κοραής-Νικολόπουλος, αρχικά ο Κοραής ήταν επιφυλακτικός απέναντι του, με τα χρόνια όμως αντιλήφθηκε την αξία του και ο Νικολόπουλος έγινε ο πρεσβευτής των ιδεών και των θέσεων του Κοραή.

Τελικά, μετά από δύο χρόνια παραμονής του στο Βουκουρέστι φθάνει στο Παρίσι στις 28 Οκτωβρίου του 1806. Εκεί, στην αρχή ζούσε από ιδιαίτερες παραδόσεις μαθημάτων και διορθώσεις κειμένων. Σύντομα κατάφερε να διδάξει το μάθημα της Ελληνικής Λογοτεχνίας στο «Αθήναιον» στο Παρίσι. Μια φορά δε,

⁵ Ι. Φινκ, *Η Αρκαδική Αποστολή του Κωνσταντίνου Νικολόπουλου*, Αθήνα 1980, σ. 29

⁶ Ι. Φινκ, *ό. π.*, σ. 29

⁷ Σ. Καρατζάς, *Κοραής και Νικολόπουλος*, Αθήνα 1949, σ. 11

⁸ Σ. Καρατζάς, *ό. π.*, σ.11

αυτοαποκαλείται «Καθηγητής της Ελληνικής Λογοτεχνίας στο Κολλέγιο των Ελαχίστων Αδελφών», (Μινωριτών, College des Minimes)⁹. Είναι πολύ πιθανό ότι εργαζόταν ως δάσκαλος και σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Τελικά, βρίσκει απασχόληση στη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου της Γαλλίας (Institut de France), όπου μετά από μία εικοσαετή δραστηριότητα, το έτος 1833, βάζει υποψηφιότητα για τη θέση του «Υποβιβλιοθηκαρίου». Επτά χρόνια αργότερα το Ινστιτούτο του χορήγησε σύνταξη.

Το τέλος του συγκινητικό και ταιριαστό στον μοναχικό χαρακτήρα του και στο όραμά του. Πεθαίνει εξαιτίας τραύματος που προκλήθηκε ενώ καθάριζε τα βιβλία του και προετοιμαζόταν για την αναχώρησή του στη φτώχη και πολυαγαπημένη του πατρίδα. Το τραύμα του μολύνθηκε και καθώς δεν είχε χρήματα να το φροντίσει η κατάσταση του χειροτέρευσε. Εισάγεται στο νοσοκομείο Hotel de Dieu και στις 12 Ιουνίου 1841 πεθαίνει από δηλητηρίαση του αίματος¹⁰.

2.2. Η ζωή στο Παρίσι, Ο πολυσχιδής λόγιος Έλληνας (φιλόλογος, αρχαιολόγος, μουσικός)

Για τις δραστηριότητες και τη ζωή του Νικολόπουλου στο Παρίσι μαθαίνουμε από τον καθηγητή Ιωσήφ Φινκ, που ήταν Γερμανός και είχε σπουδάσει Αρχαιολογία, Κλασική Φιλολογία, Ιστορία και Γερμανική Φιλολογία από το 1931 στη Χαϊδελβέργη, το 1932 στην Αθήνα, το 1933 στο Βερολίνο και έως το 1938 στο Μόναχο. Εκπαιδευτικός, διδάκτωρ Φιλοσοφίας, υφηγητής της Κλασικής και Χριστιανικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Μύνστερ και καθηγητής. Έχει δημοσιεύσει πολλές μελέτες και εργασίες σε θέματα κλασικής ελληνικής, ρωμαϊκής και πρωτοχριστιανικής τέχνης και έχει γράψει ποιήματα και σε πεζό λόγο.

Ο Ι. Φινκ την πρώτη φορά που ήρθε στην περιοχή επισκέφτηκε τον ναό του Επικούριου Απόλλωνα, που είναι ο απόλυτος προορισμός για τους γνώστες, αλλά και για τους λάτρεις της κλασικής αρχαιολογίας, της αρχιτεκτονικής και γενικώς της κλασικής αρχαιότητας. Στο δεύτερο ταξίδι του στην περιοχή της ορεινής Ηλείας, που τότε όμως υπαγόταν διοικητικά στην Αρκαδία, επισκέφτηκε την Ανδρίτσεινα και τη Βιβλιοθήκη του Νικολόπουλου. Μαθαίνοντας για τους θησαυρούς της Βιβλιοθήκης, αλλά και για τον ιδρυτή της και το όραμά του, ενθουσιάστηκε, όπως άλλωστε και

⁹ Γ. Κωνστάτζος, *Κωνσταντίνος Αγαθόφρων Νικολόπουλος Η ζωή και το έργο του*, Κέρκυρα 2008, σ. 29

¹⁰ Γ. Κωνστάτζος, *ό. π.*, σ. 42

κάθε άνθρωπος των γραμμάτων, και αποφάσισε να ασχοληθεί με την ξεχασμένη προσωπικότητα του Αγαθόφρονα-Κωνσταντίνου Νικολόπουλου και ξεκίνησε αμέσως την έρευνα. Το πρώτο ραντεβού με τον τότε βιβλιοθηκάριο της Βιβλιοθήκης, Αγησίλαο Τσέλαλη έγινε κάτω από τον ιστορικό πλάτανο του χωριού κοντά στην τρανή βρύση¹¹. Ο Τσέλαλης άνοιξε τις πόρτες στον Φινκ για όλα τα βιβλία, τα έγγραφα και οτιδήποτε άλλο σχετικό για τον χορηγό. Από τον Τσέλαλη άκουσε για πρώτη φορά ο Φινκ για την αποστολή του Νικολόπουλου, η οποία αρχικά περιλάμβανε 6.250 χειρόγραφα, παλαιότυπα τυπώματα και βιβλία και ότι το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης ξεπέρασε το διπλάσιο από την ίδρυσή της. Το 1961 αριθμούσε μαζί με τα περιοδικά και τα χειρόγραφα 14.513 τόμους.

Μέρες ολόκληρες αναδιφούσε ο ερευνητής στα παλαιότερα περιεχόμενα της Βιβλιοθήκης: Μια μικρή χειρόγραφη βυζαντινή λειτουργία τον εντυπωσίασε. Μια έκδοση του Πινδάρου του 1515 τη βρήκε «απολαυστική». Πρώιμες ομηρικές εκδόσεις, ελληνικά και λατινικά, Σοφοκλή, Αριστοτέλη και Πλούταρχο, ένα παλιό χειρόγραφο του Μακαρίου Θεοδωρήτου σχετικά με προβλήματα της Αγίας Γραφής, μια Βίβλο τυπωμένη στα 1526, ακόμα και Πετράρχη. Έργα ιστορικά-γεωγραφικά και αρχαιολογικά για την αρχαιογνωσία, από τον 17^ο και 18^ο αιώνα. Μια περιγραφή της Πελοποννήσου του 1687. Συλλογές μνημείων από την Ακυλμία, τη Βερόνα, το Ερκουλάνεουμ. Μια αποθησαύριση ελληνικών αρχαιοτήτων (*Thesaurus Graecarum Antiquitatum*) του 1701. Μια έμμετρη περιγραφή με σχέδια και παρατηρήσεις του Γουίλιαμ Χαίηγκαρθ (*William Haygarth*) από ένα ταξίδι του στην Ελλάδα στα 1810). Ο συγγραφέας αναφέρει και σχεδιάζει τον ναό του Επικούριου Απόλλωνα των Βασσών, που είδε στα 1810, όταν η ζωφόρος του ήταν ακόμα εκεί, άγνωστη τότε και αφανής. Επίσης, είδε βιβλία για την Ιστορία της Τέχνης. Εκπόνηση μιας ιστορικής αρχιτεκτονικής του Γιόχαν Μπέρνχαρτ Φίσσερ φον Ερλάχ του 1725. *La folie...* για τον έφιππο ανδριάντα του Ερρίκου του Δ΄ στη γέφυρα «Ποντ Νεφ» (Pont Neuf) στο Παρίσι. Επιπλέον, και άλλοι επιστημονικοί κλάδοι: Φυσικές επιστήμες, Ιατρική και πολλά άλλα και κάθε είδους αναγνώσματα.

Στη συζήτηση που έκανε ο Καθηγητής Φινκ με τον Τσέλαλη, ο καθηγητής ρώτησε τον βιβλιοθηκάριο πού μπορεί να είχαν μείνει τα υπόλοιπα βιβλία του Νικολόπουλου, κάνοντας τη σοβαρή σκέψη-υπόθεση ότι, αφού πέθανε δηλητηριασμένος από τη σκόνη των βιβλίων του, ήταν βέβαιο ότι μετά την αποστολή

¹¹ Μ. Αλεξοπούλου, *Βυζαντινά μνημεία*, Πύργος 2000, σ. 46

των σαράντα επτά κιβωτίων θα είχαν συγκεντρωθεί και άλλα βιβλία. Ο Τσέλαλης δεν ήξερε τίποτα σχετικό, αλλά απάντησε ότι πρέπει να βρίσκονταν ακόμα στο Παρίσι και ότι του φαινόταν ότι κάτι έλειπε από το ωραίο απόκτημα και ότι παρέλαβαν ένα μέρος μόνο. Σε εκείνη δε τη συζήτηση ο Τσέλαλης του έδειξε και το δωρητήριο έγγραφο, το οποίο διάβασε σιωπηλός και συγκινημένος. Το παραθέτουμε αυτούσιο:^{12,13}:

« Ευγενέστατε Δήμαρχε της Ανδριτζαίνης,

Εντιμότατοι, σύμβουλοι της Δημαρχίας,

Και λοιποί πάντες Ανδριτζανίται,

Φίλοι και αδελφοί,

Συμπατριώται μυριοπόθητοι!

Προ τριάκοντα ετών διατρίβων εν Παρισίοις ως φιλόμουσος, και αποβλέπων εις το κοινόν όφελος της Ελλάδος, και ιδιαιτέρως εις το της Ανδριτζαίνης, ένθα εγεννήθη ο αιίδιμος και ενάρετος πατήρ μου Χατζή-Γεωργάκης Νικολόπουλος Μισιρτζής, επίτροπος του Αγίου Τάφου, αποθανών προ πολλού υπέργηρος εν Σμύρνη, συνέστησα μετά πολλών πόνων, ταλαιπωριών και ιδρώτων βιβλιοθήκην μεγάλην και αξιολογωτάτην κατά πάντα, έχων σκοπόν ίνα έλθω εις Ανδριτζαίαν προς διάδοσιν των ολίγων φώτων, όσα εκτησάμην εν τη πεφωτισμένη Γαλλία, και τελειώσω πλησίον υμών, των αγαθών και φιλομαθών Αρκάδων ησύχως και ευδαιμόνως το επίλοιπον μέρος της ζωής μου. Επειδή δ' έμαθον εκ της φήμης ότι επιθυμείτε καταστήσαι μέγα και τακτικόν σχολείον εις φωτισμόν των υμετέρων τέκνων, εις αύξησιν και βελτίωσιν του υμετέρου εμπορίου, εις τελειοποίησιν της σωτηρίου γεωργικής τέχνης, εν ενί λόγω εις ευδαιμονίαν όλων των κατοίκων της Ανδριτζαίνης και της λοιπής Πελοποννήσου, μετά χαράς, φίλοι και αδερφοί, προσφέρω δώρον προς υμάς όλον τον πλούτον, ον μοι εδωρήσατο φιλανθρώπως ο παντοδύναμος Θεός, δηλαδή όλην μου τη βιβλιοθήκην. Λέγω δε υμίν εν ταυτώ το του Αποστόλου: «Αργύριον και χρυσίον ουχ υπάρχει μοι, ο έχω , τούτο υμίν δίδωμι.» «Όθεν πέμψατέ μοι όσον τάχος δύο άνδρας πιστοτάτους και επισήμους, Ανδριτζανίτας, προς ους εγώ ευθύς παραδώσω αδιστακτως τον προσφερόμενον πλούτον, διότι αλλέως, εστίν αδύνατον. Εν τοσούτω δε φροντίσατε ίνα καστήσητε τάχιστα τουλάχιστον κατά το παρόν, σχολείον ελληνικόν και αξιόλογον, όπερ, αφ'ου

¹² Ι. Φινκ, ό. π., σ. 32

¹³ Δ. Πρίγγουρης, ό. π., σ. 64

συν Θεώ έλθω εις Ανδριτζαιναν κατά τον μέγαν μου πόθον, κατασταθήσεται, ως ελπίζω κοινή Ακαδημία δι' όλην την Πελοπόννησον.

Έρρωσθε, ευδαιμονούντες διηνεκώς, άνδρες φιλόκαλοι, φιλόμουσοι και φιλοπάτριδες.

ο υμέτερος συμπατριώτης
Αγαθόφρων Νικολόπουλος
A la Bibliotheque de'Intitut,
A Paris

Εν Παρισίοις, τη α' του
Ιουνίου, αωλή Ν.-

Επ. Γράφετέ μοι πάντοτε διά του εν Αθήναις φιλτάτου ανεψιού μου, Κυρίου Χαραλάμπους Χριστοπούλου, Ανδριτζανίτου»

Μετά την ανάγνωση αυτού του κειμένου ο καθηγητής Φινκ αποφάσισε να ερευνήσει τη ζωή αυτού του ασυνήθιστου ανθρώπου στο Παρίσι. Η σκέψη του είχε αιχμαλωτιστεί από αυτήν την ιδέα. Θα προσπαθούσε να μάθει τα πάντα. Λίγο καιρό μετά από το ταξίδι του στο Λονδίνο, εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία, επισκέφτηκε και το Παρίσι. Πρώτος του σταθμός το «Ινστιτούτο της Γαλλίας» (Institut de France), όπου ξεκίνησε την έρευνά του ρωτώντας για τον «υποβιβλιοθηκάριο», Κωνσταντίνο Νικολόπουλο. Το όνομά του, χωρίς ένδειξη της υπαλληλικής θέσης, βρέθηκε αμέσως στον Γενικό Κατάλογο των χειρογράφων των δημοσίων Βιβλιοθηκών της Γαλλίας (Catalogue general de Manuscrits des Bibliothèques de France) του 1928 (έκδοση Μ. Bouteron και J.Trembolt) και του παρουσίασαν σαν κατάλοιπα 9 κομμάτια, χειρόγραφα που ήταν καταχωρημένα στο όνομα «Γεώργιος Νικολόπουλος» από λάθος που διορθώθηκε. Τα χειρόγραφα αυτά που ήταν άλλα σε δεσμίδες φύλλων χαρτιού και άλλα σε δεμένα τετράδια, τα οποία πρέπει σύμφωνα με τον Φινκ, να είχε κοιτάξει και ο Καρατζάς για το βιβλίο του *Κοραής και Νικολόπουλος*. Εν τούτοις τα πακέτα έδειχναν να μην τα έχει κοιτάξει κανείς, πράγμα που χαροποιήσε πολύ τον ερευνητή. Αφού πήρε την άδεια από Γενικό Έφορο της Βιβλιοθήκης του Ιστιτούτου (conservateur en chef, Chefkonservator der Institutsbibliothek) κύριο Ζαν Τραμπλό Ντελακρουά (Jean Tremblot de la Croix) όποτε μπορέσει να ασχοληθεί με τα κατάλοιπα του Νικολόπουλου.

Μόλις πέρασε ο χειμώνας, με την αρχή της άνοιξης του 1962, ξαναεπισκέπτεται το Παρίσι. Εκεί για εβδομάδες ολόκληρες, ο ερευνητής μας μελετούσε τα κατάλοιπα του «ευγενικού χορηγού», όπως τον αποκαλούσε, της

Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας. Καθημερινά, τον βοηθούσε ο ίδιος βιβλιοθηκάριος, ο Κλωντ Ρισεμπέ, ένας νεαρός πάντα πρόθυμος και ακούραστος να ικανοποιήσει κάθε του ενδιαφέρον, καθώς τον ανάγκαζαν οι επιστημονικές σημειώσεις του Νικολόπουλου, τις οποίες είχε κάνει στο μεγαλύτερο μέρος τους σε εκείνη τη Βιβλιοθήκη. Εκεί κάποτε εργαζόταν και ο Νικολόπουλος. Ο ερευνητής αισθανόταν το πνεύμα του να τριγυρίζει εκεί ανάμεσα στους σωρούς βιβλίων πάνω στα γραφεία. Έτσι τον φαντάστηκε ο ερευνητής, στην κόγχη των παραθύρων, απ' όπου βλέπει κανείς στην εσωτερική αυλή του Ινστιτούτου, όπου θα ήταν και η δική του θέση. Αφού διηγήθηκε στον βιβλιοθηκάριο για τη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας, τον ρώτησε αν υπήρχαν στο Ινστιτούτο βιβλία ιδιοκτησίας του Νικολόπουλου. Η απάντηση ήταν ότι έργα που είχε συγγράψει ο ίδιος ο Νικολόπουλος, όσα περιλαμβάνονταν στον κατάλογο πραγματικά υπήρχαν, όχι όμως καμιά δωρεά του Νικολόπουλου.

Στον Κατάλογο Δελτίων εμφανιζόταν αυτός, σαν «Nikolopoulos (Constantin- Agathophon) pseud. Archias». Νικολόπουλος (Κωνσταντίνος _Αγαθόφρων), ψευδώνυμο Αρχίας. Υπήρχε η «ωδή εις το έαρ-Ode sur la Printemps», που εμφανίστηκε στο Παρίσι στα ελληνικά και στα Γαλλικά και που στις βιογραφικές σημειώσεις του αναφέρεται ως το κύριο έργο του. Στα 1817 η « Ωδή εις την Άνοιξιν» αρχικά αντανakλούσε αγνά και πλούσια τη μαγεία της φύσης και την ποίηση του μύθου. Στο βάθος όμως ήταν ένα συμβολικό ποίημα για το μυστήριο της Ελληνικής Ελευθερίας που πλησίαζε. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι το αφιέρωνε¹⁴ στον Κερκυραίο κόμη Ιωάννη (του Αντωνομαρία) Καποδίστρια που τότε ήταν υπουργός των εξωτερικών και σημαντικός σύμβουλος του Ρώσου Τσάρου Αλέξανδρου. Ο ποιητής εδώ εκφράζει την ελπίδα των Ελλήνων για βοήθεια από τη Ρωσία, αλλά και τον πόθο, τον καημό και την ανυπομονησία τους για την ελευθερία. Πρέπει δε να αναφέρουμε ότι ο Νικολόπουλος ήταν ένας από τους Ηλείους φιλικούς¹⁵. Παραθέτουμε την ωδή στη συνέχεια.

«ωδή εις το έαρ

Βλέπω δ' ωσαύτως την Αφροδίτην

Κατερχομένην εκ του Ολύμπου,

¹⁴ Ι. Φινκ, *ό. π.*, σ. 53

¹⁵ Κ. Κυριακόπουλος, *Ο Πύργος και η Ηλεία στην Επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια*, Πύργος 2003, τ. 1, σ. 138

Της κατοικίας Θεών μακάρων,
 Επ' αμβροσίου και τερπνοτάτου
 Άρματος θείως ωραϊσμένου
 Μετά στεφάνων των ακηράτων
 Περιστεράς τε και στρουθία
 Τα εξευγμένα υπό το άρμα,
 Και διά μέσου λαμπρού αιθέρος
 Άγοντα ήδη θεάν μεγάλην»

Σ' έναν άλλον συγκεντρωτικό φάκελο της Βιβλιοθήκης με κλασική μουσική βρέθηκαν μαζί με Χαίντελ και Χάϊντν δύο έργα του Νικολόπουλου. Το ένα είναι μια σύνθεση «Le mariage» (Ο Γάμος) πάνω σε κείμενο της Μαρκησίας ντε Βαλορί και το άλλο μια ελληνική μετάφραση του έργου του Ανατόλ ντε Μοντεσκιού (Anatol de Montesquiou), «Η κραυγή των Ελλήνων» (Le cri de Grecs). Στα κατάλοιπά του βρίσκεται η τυπωμένη παρτιτούρα άσματος για τη Δεύτερη Ολυμπιακή Ωδή του Πινδάρου σε πολλά αντίτυπα, ακόμα μια επίσης παρτιτούρα για ορχήστρα « Le chant du retour» (Το τραγούδι του γυρισμού), χωρίς όνομα συγγραφέα¹⁶. Ο Φινκ αναφέρει ότι υπήρχαν πάνω από εκατό χειρόγραφες μουσικές σελίδες και ότι του έκανε εντύπωση το φύλλο 43 με μια μελοποίηση των Ανακρόντειων στίχων «Θέλω λέγειν Ατρείδας...». Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον κάποτε κάποιος μελετητής να ασχοληθεί με αυτό το πρωτότυπο υλικό. Σε μία συνέντευξη που πήρε ο τενόρος Ζάχος Τερζάκης από τον Δρ. Stefan Zakrzewski για το κρατικό περιοδικό «Treffpunkt της Rheinland-Pfalz, ανέφερε ότι κάποιοι πολύ σημαντικοί Έλληνες συνθέτες, τον καιρό της Ελληνικής Επανάστασης, συνέθεταν στο εξωτερικό εξαιρετικά έργα. Ανάμεσα στους συνθέτες αυτούς κατατάσσει και τον Έλληνα Κωνσταντίνο Αγαθόφρονα Νικολόπουλο από τη Σμύρνη¹⁷.

Από σύμπτωση έπεσε στα χέρια του Φινκ ένα βιβλίο, που προερχόταν από την προσωπική βιβλιοθήκη του Νικολόπουλου. ήταν ένας ογκώδης τόμος του

¹⁶ Ι. Φινκ, ό. π., σ. 45

¹⁷ Δρ. Stefan Zakrzewski, «Δε γνωρίσαμε τον Μότσαρτ», στην ιστοσελίδα: www.terzakis.gr, 24.8.2006, διαθέσιμο στο: <http://www.terzakis.com/gr/press.html>, ημερομηνία προσπέλασης 27.3.2021

Ευγένιου Βούλγαρη με τον τίτλο: Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις, τυπωμένος στη Βιέννη στα 1805, προορισμένος για την ελληνική νεολαία. Η αφιέρωση από το χέρι του Νικολόπουλου : Offert a la 3eme classe de l' Institut par C. Nicolopoulo» (Προσφορά στην 3η τάξη του Ινστιτούτου από τον Κ.Ν.- δηλαδή στην Ακαδημία των Επιστημών, Academie des Siences -). Το ερώτημα που βασάνιζε τον ερευνητή, και ήθελε οπωσδήποτε να μάθει ήταν αν είχαν μείνει βιβλία στο Ινστιτούτο του Νικολόπουλου. Διαβάζοντας λοιπόν, το «Νέο Βιογραφικό Λεξικό» έμαθε πως μετά τον θάνατο του Νικολόπουλου η αρμόδια κρατική υπηρεσία έβγαλε σε δημόσιο πλειστηριασμό τα υπόλοιπα των βιβλίων του.

Αντίθετα με την άνεσή του στο Παρίσι, που ήταν πάντα περιορισμένη, η δημιουργική δράση του απλωνόταν σε πολλούς τομείς. Ήταν φιλόλογος και αρχαιολόγος και ποιητής και συνθέτης που βρήκε αναγνώριση. Ήδη, εν ζωή ακόμα, το όνομά του πήρε θέση στην «Παγκόσμια Βιογραφία των Μουσικών» (Biographie universelle dew musiciens, έκδοση του F.J. Fetis, Τόμ. 7ος 1841).

Η σκέψη του, η δραστηριοποίησή του, η ανάσα του ήταν πάντοτε στραμμένες στην πατρίδα, στην υπόδουλη Ελλάδα και στον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα, σε σημείο μάλιστα, κάποιιο να τον χαρακτηρίζουν «Πρόσφυγα» (refugie a Paris). Αφιερώθηκε ολοκληρωτικά στην ανανέωση της ελληνικής ζωής, του ελληνικού πνεύματος και της ελληνικής γλώσσας.

Χαρακτηριστική είναι η παρομοίωση που έκανε για την ελληνική γλώσσα. Συγκρίνει την αρχαία ελληνική γλώσσα με τον Παρθενώνα, τα νέα ελληνικά με την ύπαρξη του Παρθενώνα, όπως έφτασε έως σήμερα. Θεωρούσε τη νέα ελληνική την ομορφότερη γλώσσα της Ευρώπης. Μόνο η κατασκευή της φράσης της, δηλαδή η σύνταξη, υποστήριζε ότι διαφέρει από την αρχαία ελληνική. Αλλιώς οι λέξεις, οι κλίσεις, των ονομάτων, των ρημάτων είναι οι ίδιες και στις δύο. Βέβαια, ο Νικολόπουλος ήταν γνώστης και λάτρης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και σίγουρα η νέα ελληνική της εποχής του απείχε λιγότερο απ' ότι σήμερα.

Συνεχίζοντας την αναζήτηση και την έρευνα, ο καθηγητής διαπιστώνει μέσα από σημειώματα που βρίσκει, πως ο Νικολόπουλος, ακόμα και το 1820, δεκατέσσερα χρόνια μετά την άφιξή του στο Παρίσι εξακολουθεί να ζει στενάχωρα και περιορισμένα και προσπαθεί να τα φέρνει βόλτα κάνοντας ιδιαίτερα μαθήματα. Μάλιστα για να μπορεί να αντεπεξέλθει στο πάθος του, δηλαδή στη συλλογή βιβλίων βάζει ενέχυρο το μισθό του. Ανάμεσα στα άλλα βρήκε ακόμα και έναν κατάλογο βιβλίων, που είχε σκοπό να αγοράσει και μια λεπτομερή γερμανική βιβλιογραφία

σχετική με την Αρχαιογνωσία σε μορφή άλμπουμ ως επί το πλείστον με επικολημένους τους τίτλους πάνω σε φύλλα. Εδώ εμφανίζονται το βιβλίο του Κλέντσε: Αφορισμοί (Klenze, Aphoristische BermerKungen), παρατηρήσεις συγκεντρωμένες στο ταξίδι του στην Ελλάδα και το βιβλίο του Στάκελμπεργκ: Ο ναός του Απόλλωνος των Βασσών στην Αρκαδία) (Stackelberg, Der Apollotempel zu Bassen in Arkadien).

Πώς όμως να έφτασε ο Νικολόπουλος μέσα σε στενόχωρες συνθήκες στα ξένα να σκέφτεται τη δημιουργία μιας μεγάλης βιβλιοθήκης; Θα πρέπει κανείς να αναλογιστεί την κατάσταση, στην οποία βρισκόταν εκείνη την εποχή η Ελλάδα. Μετά από τέσσερις αιώνες σκλαβιάς στον οθωμανικό ζυγό και τις άθλιες συνθήκες, στις οποίες είχε περιέλθει το ελληνικό έθνος, ο νους και η καρδιά του κάθε Έλληνα είχε κατακλυστεί από τον αγώνα για την απελευθέρωση και εντός και εκτός της Ελλάδας. Ο καθένας μάχεται με τα δικά του όπλα. Έτσι και ο Νικολόπουλος, όπως ο Ρήγας, θεωρεί πως θα καρπίσει το δέντρο της λευτεριάς με τον φωτισμό του γένους. Αφιερώνει τη ζωή του προς αυτήν την κατεύθυνση.

Στην Πελοπόννησο ιδρύονται εκπαιδευτικά ιδρύματα και βιβλιοθήκες με σκοπό τον φωτισμό του γένους. Στην Αρκαδία, βορειανατολικά της Ανδρίτσαινας στη Δημητσάνα υπήρχε ; μια μοναστηριακή σχολή, η Σχολή της Μονής φιλοσόφου, με βιβλιοθήκη για τρακόσους τροφίμους και βιβλιοθήκη. Κλασικοί συγγραφείς ξαναεκδοθήκανε, μεταφράσεις ξένων έργων εμφανιστήκανε, ανώτερες σχολές ιδρυθήκανε. Ιδιαίτερος υπήρξε ο ρόλος των Σμυρναίων και Χίων με προεξάρχουσα μορφή τον Κοραή. Μέσα σε αυτό το κλίμα πλάστηκαν τα ιδανικά του Νικολόπουλου, που παρακινούσε τους πάντες να συμπράξουν στην υπόθεση του φωτισμού του Γένους.

Ενδιαφέρθηκε για τη μικρή του πατρίδα, τη γενέτειρα του πατέρα του , τη μικρή Ανδρίτσαινα, για την οποία προσδοκούσε μιαν εξαιρετική εξέλιξη, όπως προκύπτει και από το αφιερωματικό του έγγραφο. Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε τα μεγέθη της εποχής. Η Αθήνα από το 1826/27 ήταν εντελώς κατεστραμμένη, το μικρό Ναύπλιο (1829-34) έγινε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους και παράλληλα η Δημητσάνα, όσο και η Ανδρίτσαινα είχαν πραγματικά ένα φημισμένο όνομα. Τότε άλλωστε είχαν πολύ περισσότερο πληθυσμό, απ' ότι σήμερα, που δυστυχώς ο κόσμος έχει αστικοποιηθεί. Το γεγονός λοιπόν ότι ο Νικολόπουλος ονειρευόταν, αυτό ταίριαζε σε εάν ονειροπόλο νέο, σ' έναν ιδεαλιστή και ευθυγραμμιζόταν εντελώς με τον ευαίσθητο και ρομαντικό του χαρακτήρα. Κάθε άνθρωπος που αγαπά τα

γράμματα και τις τέχνες έχει ευαίσθητη ψυχή και εάν ζει μακριά από την πατρίδα του αισθάνεται δυό φορές Έλληνας. Πόσο μάλλον που η πατρίδα του, ειδικά σε εκείνες τις δύσκολες συνθήκες, δε φεύγει ποτέ από το μυαλό του. Έτσι ίσως να αισθανόταν και ο Νικολόπουλος. Στον νου του και στην καρδιά του θα είχε τη μικρή, λαβωμένη στο κλουβί, πατρίδα.

Αυτή του η σκέψη, αυτό του το όνειρο αιχμαλώτισε τη σκέψη του και μεταφορικά και κυριολεκτικά του απορρόφησε τη ζωή. Καταγινόταν ο Νικολόπουλος σιωπηλά με τη δημιουργία της βιβλιοθήκης του. Ταυτόχρονα όμως μαχόταν με την πένα του και το μυαλό του για την ανεξαρτησία της Ελλάδας, πνευματικά και πολιτικά. (Βλέπε και ωδή προς τον Καποδίστρια). Και ήρθε ο καιρός της Επανάστασης και η ψυχή του φτερούγισε και εμπύχωνε επώνυμους και μεγάλους όσο και μικρούς και άγνωστους, διαμορφώνοντας το πεπρωμένο της Ελλάδας. Στα κατάλοιπά του ο ερευνητής Φινκ βρήκε ένα γράμμα του Προέδρου της Δημοκρατίας της Αϊτής, του Ιωάννη Πέτρου Μπουαγιέ, που στην ίδια αυτή περίοδο αγωνιζόταν για την εμπέδωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η επιστολή αυτή απευθύνεται στον ιδρυτή μιας εγκυκλοπαίδειας, τον Β. Ζυλιέν. Τον τελευταίο τον γνώριζε, γιατί συνεργάζονταν, όπως δείχνει η αλληλογραφία τους και ο τελευταίος όχι μόνο τον είχε αφήσει να αντιγράψει το παραπάνω γράμμα, μα και του το είχε επικυρώσει. Πρόκειται πραγματικά για μια επιστολή που φλέγεται κυριολεκτικά από γνήσια ανθρωπιστικά ιδανικά. Επίσης, ένα άλλο γράμμα δείχνει ότι ο Νικολόπουλος επικοινωνούσε με φιλέλληνες, τους οποίους και προσπαθούσε να ευαισθητοποιήσει με κάθε τρόπο. Μάλιστα σε ένα από τα γράμματα που δεχόταν από κάποιον φιλέλληνα, του έγραφε στο τέλος : «... με την ελπίδα ότι η συμφορά που βρήκε τους συμπατριώτες Σας, ιδιαίτερα αυτούς που για σας είναι πολύτιμοι, θέλει τελειώσει σύντομα».

Άλλοτε πάλι ακούγοντας ή διαβάζοντας κριτικές απόψεις για την Επανάσταση ή για τους συμπατριώτες του, έσπευδε να τις ανασκευάσει και να εξαλείψει κάθε αρνητική άποψη. Συγκεκριμένα, στη Γαλλία το φθινόπωρο του 1821, μετά από αποτυχίες των Ελλήνων στον πόλεμο, ακούστηκαν κάποιες τέτοιες κριτικές απόψεις, που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα « Gazette de France» και Ο Νικολόπουλος ευθύς αμέσως έσπευσε να τις ανασκευάσει. Ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας αυτής, ο Κόμης Αχιλλεύς ντε Ζουφρουά του απάντησε με μια λεπτομερή επιστολή. Σ' αυτήν αυτοχαρακτηρίζεται χριστιανός και φιλέλληνας, αλλά, όπως γράφει : «...είχε την ευκαιρία να πληροφορηθεί καλά ... και να εξακριβώσει ότι η

ελληνική επιχείρηση σχεδιάστηκε άσχημα, άρχισε άκαιρα και διευθύνεται από ανίκανους ανθρώπους. Θεωρούσε δε ότι οι άτυχοι Έλληνες βρέθηκαν σε αυτές τις επικίνδυνες συνθήκες εξαιτίας της φιλοδοξίας λίγων επαναστατών. Στη συνέχεια δε, εκφράζει την επιθυμία να λάβει μέρος σε μια συγκέντρωση με τον σκοπό «να εκθέσει όλες τις ιδέες του πάνω σε αυτό το θέμα». Θεωρεί όμως ότι η Επανάσταση των Ελλήνων ήταν μια υπόθεση που στηριζόταν στις θεωρητικές αρχές των Γάλλων Ιακωβίνων και γι' αυτό δεν μπορεί να προσφέρει στους Έλληνες ένα πραγματικό ενδιαφέρον. Δεν ξέρουμε τι απάντησε ο Νικολόπουλος, αλλά οπωσδήποτε μπορούμε να φανταστούμε πόσο πικράθηκε. Επίσης, έχει διασωθεί ένα γράμμα από μian αντιδικία από την εφημερίδα «Mercure grec » («Ελληνικός Ερμής»), που τότε τυπωνόταν στη Βιέννη και στην οποία υπήρχε ένα άρθρο που κατηγορούσε και κοροΐδευε τους Έλληνες για τον κλεφτοπόλεμο που αναγκάστηκαν να κάνουν και μάλιστα τους συμβούλευε περιπαικτικά να μιμηθούν τους Γάλλους και να ιδρύσουν μια όμοια αδελφότητα, όπως η « Φιλανθρωπική Εταιρεία των Παρισίων» (Societe Philanthropique de Paris). Ο Νικολόπουλος απαντά με μία επιστολή του που απευθύνεται στον δημοσιογράφο ντε Κουριέ (de Courier) και σε αυτήν κατηγορείται ο συντάκτης εκείνου του άρθρου και μάλιστα ξεσκεπάζεται ως παλιός πράκτορας του οθωμανικού κράτους. Στη θέση της υπογραφής υπάρχει -προφανώς το ψευδώνυμο- Philograecus de Marseille (= Φιλέλλην από τη Μασσαλία). Παρόλο το αρνητικό κλίμα που υπήρχε αρχικά για την Επανάσταση, ο Νικολόπουλος προσπάθησε να το ανατρέψει με κάθε μέσο. Αυτόν τον στόχο είχε και μια μουσική του σύνθεση στα λατινικά με τίτλο « Domine salvum fac populum Graecum» (= Κύριε, ελευθέρωσε τον ελληνικό λαό). Παρόλες τις μομφές ακόμα και εναντίον του, ο Νικολόπουλος στήριζε τις ελπίδες του στον Θεό.

Στα κατάλοιπα του Νικολόπουλου ο Ι. Φινκ βρήκε μια σπουδαία πληροφορία σ' ένα υπόλοιπο γράμματος που υπογράφεται « tout a vous pour la vie, C. Nicolopoulo de Smyrne» (= εντελώς δικός σας δια βίου, Κ. Νικολόπουλος από τη Σμύρνη), ακολουθεί ένα υστερόγραφο στα γαλλικά: « Ο πρίγκιπας της Βαυαρίας άρχισε αυτόν τον χρόνο να μαθαίνει ελληνικά. Είμαι στενός φίλος με τον καθηγητή του. Αυτό βέβαια σημαίνει πολλά». Αναφερόμενος στον κύριο Thiersch παραθέτει στο σημείο αυτό του γράμματος την ανακοίνωσή του αυτούσια- γραμμένη μάλιστα στη λατινική γλώσσα. Ο Thiersch μιλάει ιδιαίτερα για την έντονη τάση του πρίγκιπα προς τη μόρφωση. Και προσθέτει ο Νικολόπουλος, γαλλικά, ότι σε ένα από τα προσεχή γράμματά του θα γράψει περισσότερες λεπτομέρειες. Δυστυχώς, ούτε μια

ημερομηνία δεν έχει διασωθεί στο υπόλοιπο αυτό της επιστολής. Προκύπτει όμως αβίαστα το συμπέρασμα ότι η περίοδος της βασιλείας του Όθωνα στην Ελλάδα πλησιάζει. Η επιδιώξη της είχε αρχίσει από το 1829. Η πραγματοποίηση αυτής της ελπίδας έγινε στα 1832. Στο σημείο αυτό αξίζει να προσθέσουμε δυο λόγια για τον φιλόλογο Friedrich Wilhelm Thiersch (Φρειδερίκο Γουλιέλμο Τίρς, που παλαιότερα ήταν γνωστός σαν Θείρσιος και που αγωνίστηκε για την εγκατάσταση στην Ελλάδα της βαυαρικής ηγεμονικής οικογένειας των Βίτελσπραχερ (Witelsbacher), δηλαδή του Όθωνα¹⁸.

Και τα χρόνια πέρασαν και φτάσαμε στη ναυμαχία του Ναυαρίνου (20 Οκτωβρίου του 1827), όταν οι τρεις Δυνάμεις, η Αγγλία, η Ρωσία και η Γαλλία αποφάσισαν ότι, εάν δεν έκαναν επέμβαση, οι Τούρκοι, ειδικά μετά την εισβολή του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο το 1825, οι Έλληνες θα ξεκληρίζονταν. Οι Τούρκοι κατέκαιγαν τα πάντα και οι Έλληνες πέθαιναν από την πείνα. Οι προαναφερθείσες Δυνάμεις λαμβάνουν δράση και καταβυθίζουν τον οθωμανικό μεσογειακό στόλο, σώζοντας την Ελληνική Επανάσταση κάτω βέβαια και από την πίεση της κοινής γνώμης των χωρών τους. Έτσι, το 1825, κάτω υπό αυτές τις συνθήκες και ειδικά μετά από την εισβολή¹⁹ στην Πελοπόννησο του Ιμπραήμ, αλλά και λόγω των ωμοτήτων του στρατού του στρατού του²⁰ εις βάρος του γηγενούς πληθυσμού²¹, οι Μεγάλες Δυνάμεις έδωσαν πνοή στην Ελληνική Επανάσταση. Και να πως είχε η κατάσταση. Τα σπαρτά του γηγενούς πληθυσμού στην Πελοπόννησο κατακαίγονταν από τους στρατιώτες των Οθωμανών. Οι Έλληνες είχαν στην κυριολεξία «πάρει τα βουνά», προκειμένου να βρουν καταφύγιο, αλλά και προς αναζήτηση τροφής. Ο καπετάνιος Χάμιλτον με τον Ρώσο αξιωματικό γράφουν μια σχετική αναφορά για την κατάσταση που επικρατούσε στον Κόδριγκτον και κατέληγε στην εκτίμηση ότι "αν ο Ιμπραήμ παραμείνει στην Ελλάδα, περισσότερο από το ένα τρίτο των κατοίκων θα λιμοκτονήσει"²². Έτσι, ο συμμαχικός στόλος με τους τρεις επικεφαλής, τον υποναύαρχο Δεριγνύ (ιπότη De Rigny), τον υποναύαρχο Χείδεν και τον αντιναύαρχο Κόδριγκτον την 18η Οκτωβρίου (νέο ημ/γιο) θεώρησαν ότι δεν πρέπει να παραμείνουν απλοί θεατές της όλης κατάστασης, δηλαδή των ωμοτήτων των Οθωμανών. Ήδη ο Τζώρτζ Κάνιγκ είχε προβεί στη δική του ερμηνεία της Συνθήκης

¹⁸ G. Finlay, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 2021, τ.3, σ. 260

¹⁹ Σ. Καργάκος, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Αθήνα 2014, σ. 307

²⁰ Γ. Μπουλαλάς, *Τα Μακρίσια και ο Αρχαίος Σκιλλούς*, Αθήνα 1989, σ.154

²¹ Α. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία από το 1204 έως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2020, σ. 196

²² Γ. Τερτσέτη, *Απομνημονεύματα Θ. Κολοκοτρώνη*, Αθήνα χ. χ., σ. 281

του Λονδίνου και μάλιστα την είχε αναφέρει και προς τον Κόδριγκτον. Του ανέφερε ούτε λίγο ούτε πολύ πως αν οι Οθωμανοί δεν παίρνουν από λόγια να κάνουν χρήση των πολυβόλων. Οι συμμαχικές Δυνάμεις, λοιπόν, πραγματικά την τελευταία στιγμή, σώζουν την Ελληνική Επανάσταση, η οποία ύστερα από έξι και πλέον χρόνια βαίνει προς κατάρρευση. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία προκειμένου να φέρει τα επιθυμητά για αυτήν αποτελέσματα επιστρατεύει στρατό από παντού. Από τη Μικρά Ασία, από τα Βαλκάνια, από τη Μέση Ανατολή, από τη Δυτική Ευρώπη και από τη Βόρεια Αφρική. Οι λαοί της Ευρώπης που γίνονταν θεατές της επί χρόνια αιματοχυσίας του ελληνικού λαού, αλλά και της απάθειας των ηγετών τους δέχθηκαν με πραγματική ικανοποίηση και χαρά την έκβαση της ναυμαχίας και είχαν την άποψη πως το αποτέλεσμα της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου ήταν μια νίκη των λαών έναντι των αποφάσεων που έπαιρναν οι πολιτικοί ηγέτες τους. Μάλιστα, ο Πιερ Αντουάν Λεμπριν, Γάλλος ακαδημαϊκός έγραψε: «Η μάχη του Ναβαρίνου ήταν κατόρθωμα των λαών... Τα πυροβόλα του Ναβαρίνου έγιναν η αρχή νέας περιόδου και ανήγγειλαν θριαμβευτικά την άνοδο της κοινής γνώμης και την ύψωσή της πάνω από τους θρόνους ...»

Το Ελληνικό έθνος άρχισε να ατενίζει το μέλλον με αισιοδοξία. Η ορμή που αναπτέρωσε τους Έλληνες μετά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου, σταθεροποίησε τόσο την εσωτερική τάξη στο κράτος, όσο και ενίσχυσε πολύπλευρα τις παραγωγικές πηγές και δυνάμεις του έθνους. Ο παιδευτικός ιδεαλισμός είχε ολοκληρώσει τους σκοπούς του. Οι σπόροι που έσπειραν ο Ρήγας και ο Κοραΐς, αλλά και όλοι οι Έλληνες του εξωτερικού είχαν καρπίσει.

Τώρα που δημιουργείται ελληνικό κράτος και επιδιώκεται η γενική βελτίωση της ζωής, καθώς και η ενίσχυση της γεωργίας και η ανάπτυξη της υγιεινής, κινητήρια δύναμη, όπως και πριν άλλωστε είναι και τούτη την ώρα, οι Έλληνες των παροικιών του εξωτερικού. Σε αυτήν την κατεύθυνση, οι προσπάθειές τους έχουν φιλολογικό και επιστημονικό χαρακτήρα. Οι Έλληνες του εξωτερικού συσσωματώνονται σε τοπικούς ομίλους. Στο Παρίσι ιδρύεται κατά το 1828 η «Societe Hellenique» (Ελληνική Εταιρεία).

2.3. «Ελληνική Εταιρεία» και Κωνσταντίνος Νικολόπουλος

Στην «Ελληνική Εταιρεία» ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος θα παίζει σημαντικό ρόλο, σε μια περίοδο που θα υπήρξε η δημιουργικότερή της φάση. Η

Εταιρεία είχε μάλιστα και δικό της περιοδικό δελτίο, το «Bulletin de la Societe Hellenique». Από αυτό υπάρχουν δύο τόμοι, οι υπ' αριθμ. 1 και 2, τυπωμένοι στο Παρίσι που περιέχουν τα πρακτικά των συνεδριάσεων από τον Δεκέμβριο του 1828 έως και τον Ιούλιο του 1829. Ανάμεσα στα άλλα πληροφορείται κανείς ότι οι Έλληνες του Παρισιού είχαν το σχέδιο να ιδρύσουν ένα είδος πρότυπης παιδαγωγικής σχολής για την εκπαίδευση ελλήνων δασκάλων. Μια σειρά σημειωμάτων που βρέθηκαν στα κατάλοιπα του Νικολόπουλου μαθαίνουμε για τη δραστηριότητα της Εταιρείας. Πρόκειται για πρωτόκολλα συνεδριάσεων, καταχωρίσεις συνεισφορών, αλληλογραφία και άλλα.

Όταν δημιουργήθηκε η Εταιρεία, πρόεδρός της ήταν ο Ιούλιος Δαβίδ (ακριβέστερα, Κάρολος- Λουδοβίκος Δαβίδ) και γραμματέας της ο Ράλλης. Στη συνεδρίαση όμως της 6ης Δεκεμβρίου 1828 ο Νικολόπουλος ονομάστηκε διάδοχος του τελευταίου. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από μία σημείωση στο Δελτίο της Εταιρείας τόμος 1 (1829) σ. 14, σύμφωνα με το οποίο ο Ράλλης επρόκειτο να ταξιδέψει στην Ελλάδα και μάλιστα πήρε ένα γράμμα μαζί του για τον Καποδίστρια καθώς και χειρόγραφα και σπάνια βιβλία. Υπάρχει και η απάντηση του Καποδίστρια προς τον Νικολόπουλο, που χαρακτηρίζεται «Γενικός Γραμματέας της Ελληνικής Εταιρείας».

Η δράση του Νικολόπουλου στην Εταιρεία ήταν εξαιρετική και μπορεί αυτή να γίνει αντιληπτή, όπως και οι αξίες από τις οποίες διαπνεόταν, από το γνωμικό που είχε επιλέξει ως έμβλημα της Εταιρείας: «Θεού μεν έστι πράττειν α βούλεται, ανθρώπου δε τα δέοντα προθυμείσθαι», δηλαδή «είναι στο χέρι του Θεού να κάνει αυτό που θέλει, ο άνθρωπος όμως πρόθυμα ας προσπαθήσει να κάνει αυτό που μπορεί». Ακόμα όμως και σε περίπτωση που ο ίδιος δεν το επέλεξε, αλλά του είχε υποδειχθεί, μπορεί να καταλάβει ο αναγνώστης ότι σίγουρα ενστερνιζόταν αυτές τις αξίες, γι' αυτό άλλωστε υπήρξε και γραμματέας. Σε κάθε περίπτωση έκανε πράξη αυτό το ρητό. Υποστήριξε την ανάγκη διάδοσης πρακτικών βοηθημάτων, όπως δείχνει μια εισήγησή του στις 3 Ιανουαρίου 1829²³, όταν δηλαδή πρότεινε να δημοσιευτούν τρία στοιχειώδη εγχειρίδια για τον τρόπο παραγωγής ψωμιού, λαδιού και κρασιού. Θέλοντας δε να αιτιολογήσει την πρότασή του αυτή, ανέφερε ότι η δημοσίευση τέτοιων εγχειριδίων, όπως και η δημοσίευση στα 1828 με πρόλογο του δικό της μετάφρασης από τον Γεώργιο Ζαλίκογλου (που πέθανε στα 1827) του

²³ Ι. Φινκ, ό.π., σ. 62

«Κοινωνικού Συμβολαίου» του Ζαν Ζακ Ρουσσώ. Σε μια άλλη συνεδρίαση του της «Ελληνικής Εταιρείας» συζητήθηκε η υπόδειξη να μεταφραστεί στα ελληνικά ένα γαλλικό βιβλίο θεραπευτικής, το έργο του Δόκτορος Κασσότ «Η λαϊκή Υγιεινή» (Dr. Cassote «L' Hygiene populaire»). Το γαλλικό αυτό βιβλίο, εκτός των άλλων, αναφερόταν στον αέρα, την τροφή, τα ποτά και τα ενδύματα. Στην πρόταση αυτή αναφέρθηκε και ο γιατρός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή,²⁴ που ζούσε τότε στο Παρίσι, που πρότεινε κάποιες αλλαγές για την έκδοση του βιβλίου και ως προς το περιεχόμενο στρεφόταν προπαντός εναντίον της χρήσης του κορσέ από τις Ελληνίδες, θεωρώντας ότι δεν πρέπει να αντιγράφουν στον ρουχισμό τους τις Παριζιάνες. Η *Ελληνική Εταιρεία* αναπτύχθηκε γρήγορα και συμμετείχαν σε αυτήν όχι μόνον Έλληνες, αλλά και ξένοι. Τα μέλη της Εταιρείας συγκεντρώνονταν δύο φορές τον μήνα συζητώντας και λαμβάνοντας αποφάσεις για φιλολογικά και επιστημονικά ζητήματα που στόχο είχαν την πνευματική ενίσχυση της Ελλάδας σε όλους τους βασικούς τομείς. Έτσι, σε μία από αυτές τις συναντήσεις, ο γιατρός Καραθεοδωρή, όταν θέλησε να κάνει την εισήγησή του για την έκδοση της «Λαϊκής Υγιεινής», παρακάλεσε να του επιτρέψουν να μιλήσει στα γαλλικά, για να τον καταλάβουν όλα τα μέλη της Εταιρείας, αλλά ο πρόεδρος εναντιώθηκε κάνοντας την παρατήρηση ότι αποτελούσαν μια ελληνική εταιρεία και τονίζοντας έτσι την περηφάνιά τους για την εθνική τους συνείδηση.

Ο ρόλος του Νικολόπουλου στην Εταιρεία τελείωσε γρήγορα και απροσδόκητα στις 28 Μαρτίου 1829 και αφού έκανε αναφορά σε λόγους υγείας, ζήτησε να τον απαλλάξουν από τα καθήκοντα του Γενικού Γραμματέα. Τα πρακτικά της Εταιρείας φτάνουν μέχρι τις 16 Ιουλίου 1829. Φαίνεται λοιπόν, ότι ήταν ψυχή της εταιρείας. Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι στα μέλη της εταιρείας ήταν οι περισσότεροι Γάλλοι, μετά ακολουθούσαν οι Έλληνες, οι Γερμανοί, Άγγλοι, Ολλανδοί και ένας Ιταλός, ένας Ελβετός και ένας Δανός. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τους : Την εκλεγμένη διοίκηση οι : Jules Danide, Pierre Davide : πρόεδρος (πρώην πρόξενος της Γαλλίας στη Σμύρνη), Fr. Rouqueville: αντιπρόεδρος(ο γνωστός συγγραφέας και περιηγητής), A.F. Didot: αντιπρόεδρος (φιλέλληνας εκδότης), Anatole de Montesquiou: γραμματέας (στρατιωτικός κόμης και ποιητής), Narcise Landois: γραμματέας, Edward Thayer: ταμίας και C. Nikolopoulos: bibliothecaire.

²⁴ Ι. Φινκ, ό. π., σ. 63

Έλληνες μέλη ήσαν (αναφέρουμε ενδεικτικά): Κωνσταντίνος Ασώπιος (καθηγητής στην Ιόνιο Ακαδημία), Ναπολέον και Θεμιστοκλής Ζαμπέλης (Επτανήσιοι, σπουδαστές Νομικής), Γεώργιος Θεοχαρόπουλος (φιλόλογος από την Πάτρα), Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (γιατρός και συγγραφέας από την Αδριανούπολη), Κωνσταντίνος Οικονόμου (από Πετρούπολη, δάσκαλος του γένους), Αθανάσιος Πολίτης (καθηγητής στην Κέρκυρα), Αναστάσιος Πολυζωίδης (φοιτητής μετέπειτα πολέμιος του Καποδίστρια), Γεώργιος Ράλλης (Φαναριώτης, νομικός και καθηγητής της Ρητορικής), Αλέξανδρος Σούτζος (Φαναριώτης ποιητής), Μιχαήλ Σχοινάς (Φιλόλογος από Κωνσταντινούπολη), Jean Baptiste Arragon (νομικός της βασιλικής αυλής), Nicolaw Artuad: (εκπαιδευτικός, μεταφραστής αρχαίων ελληνικών έργων), Peter-Oluf Brondested: (Δανός αρχαιολόγος και συγγραφέας), Aug. Barthelemy: (φιλλέλληνας ποιητής και εκδότης του περιοδικού Nemesis), J. G. Eynard (φίλος του Καποδίστρια και πρωτεργάτης του φιλελληνικού κινήματος), Claude Fauriel: (εκδότης ελληνικών δημοτικών τραγουδιών)²⁵, Ch. B. Hase (ο γνωστός Άσιος, ελληνιστής μελετητής ελληνικών χειρογράφων), Jean Ingres: (ζωγράφος, διευθυντής της Ακαδημίας της Ρώμης), Franz Passow: (Γερμανός φιλόλογος, εκδότης του Ρωμαίικα Τραγούδια), Otto Magnus von Stackelberg (ο γνωστός αρχαιολόγος-αρχαιοκάπηλος), Fr. W. Thiersch (Γερμανός φιλόλογος, πρωτεργάτης της φιλελληνικής κίνησης) κ. α.

Ο Νικολόπουλος συνεργαζόταν με τα περισσότερα ελληνικά περιοδικά της εποχής του: «Λόγιος Ερμής», «Μέλισσα», «Ζευς Πανελλήνιος», «Ελληνικός Τηλέγραφος», «Φιλολογικός Τηλέγραφος», «Καλλιόπη» (Βιέννη), «Αθήνα» (Παρίσι) κ. α.

Ο Νικολόπουλος ως βαθύς γνώστης των αρχαίων ελληνικών που ήταν, ανταποκρίθηκε και ευκολότερα στα αρχαιολογικά του ενδιαφέροντα. Οι σημειώσεις του με αρχαιολογικές παρατηρήσεις είναι ανεξάντλητες. Στα κατάλοιπά του βρέθηκε μία λεπτομερής Γερμανική βιβλιογραφία σχετική με την αρχαιογνωσία σε μορφή άλμπουμ. Ενδιαφέρεται για έναν παναθηναϊκό αμφορέα από την Σμύρνη και κυρίως η απεικόνιση του Ηρακλή πάνω στο αγγείο. Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πλαστική τέχνη, ιδιαίτερα τη Φειδιακή. Τον απασχολεί το πρόβλημα της τεχνικής που χρησιμοποίησε ο καλλιτέχνης Μίκων στο Θησείο και καταλήγει στην υπόθεση ότι μάλλον ζωγράφησε σε ξύλινους πίνακες. Ασχολήθηκε με το έργο του Quatremere de

²⁵ Λ. Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1979, σ.128

Quincy με θέμα τον Δία της Αρχαίας Ολυμπίας δημοσιευμένο στο Παρίσι το 1815. Σε έναν κατάλογο βιβλίων που σκόπευε να αγοράσει σημαντική θέση κατείχε η γερμανική βιβλιογραφία σχετική με την αρχαιογνωσία καθώς και το βιβλίο του βαρόνου von Stackelberg, «Ο ναός του Απόλλωνος Βασσών της Αρκαδίας»²⁶.

Μεγαλύτερη όμως προσπάθεια και προετοιμασία κατέβαλε ο Νικολόπουλος για τη μελέτη του σχετικά με τις απεικονίσεις της θεάς Αθηνάς. Στα κατάλοιπά του βρέθηκαν περισσότερα από πεντακόσια σημειώματα σχετικά με την εικονογραφία της Αθηνάς. Πάντα στον νου του είχε την κλασική Αθήνα ως κοιτίδα του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, την πόλη των τεχνών και των γραμμάτων και ίσως ίσως σκεφτόταν την Αθηνά ως συμπαραστάτη του σε όλους τους μόχθους του. Αυτός ο παθιασμένος Έλληνας, που στις μέρες του γνώριζε την παρακμή της Αθηνάς νοσταλγώντας της αίγλη της, ποθούσε με την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα, να δει την ανόρθωσή της με τα ίδια του τα μάτια. Θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον να ασχοληθεί κάποιος μελετητής αποκλειστικά και μόνο με τα αρχαιολογικά σημειώματα του Νικολόπουλου²⁷.

Πολυπράγμων και πολυσχιδής λόγιος που παράλληλα με την εργασία του στο Institut de France ασχολήθηκε με την επιστημονική έρευνα, με φιλολογικές και αρχαιολογικές μελέτες, με μεταφράσεις με τη συγγραφή λογοτεχνικών κειμένων και άρθρων και με τη μουσική.

2.4. Η ιδιωτική ζωή του Νικολόπουλου στο Παρίσι

Από τα κατάλοιπα του Νικολόπουλου, μπορεί κανείς να πληροφορηθεί και για την προσωπική ζωή του και για τις σχέσεις του με τους ανθρώπους. Η ζωή του στο Παρίσι ήταν στενάχωρη οικονομικά, όμως η φήμη του ως σοφού ακόμα και σήμερα μεγάλη. Το όνομά του γνωστό στους κύκλους των ελληνοιστών του Παρισιού. Επίσης και η φήμη του ως φιλόλογου εξαιρετική που ανάμεσα στους μαθητές του υπήρχαν και παιδιά σημαινόντων ανθρώπων της εποχής. Με αφορμή λοιπόν της παράδοσης ιδιαίτερων γλωσσικών μαθημάτων, ο Νικολόπουλος δημιούργησε σχέσεις με μια οικογένεια που ονομαζόταν Tonpiges (Τόννιγκες)²⁸. Η οικογένεια αυτή που ήταν γερμανόφωνη είχε αναθέσει στον εικοσιπεντάχρονο τότε Νικολόπουλο τη διδασκαλία του γιού τους, που το 1811 ήταν είκοσι χρονών, και υπάρχουν αρκετές

²⁶ Γ. Κωνσταντίνος, *ό. π.*, σ. 75

²⁷ Ι. Φινκ, *ό. π.*, σ. 77

σχετικές επιστολές σύμφωνα με τον Φινκ. Μάλιστα σε μία από τις επιστολές του τον προέτρεπε να διαβάσει Τάκιτο και προς τιμή της σύγχρονης Γερμανίας και ιδιαίτερα της εξαιρετικής οικογένειάς του, λέγοντάς του ότι έτσι θα διόρθωνε τις ελλείψεις του. Σε άλλη πάλι επιστολή δίνει οδηγίες στον νέο σχετικά με την ποίηση. Συγκεκριμένα, τον προτρέπει να μην κάνει κατάχρηση των σχημάτων λόγου, να μη σταματάει στην απατηλή όψη των εκφράσεων και να μη δίνει σημασία τόσο στον στολισμό του πνεύματος, αλλά στην ουσία και στις υψηλές ιδέες.

Η οικογένεια Τώννιγκες εκτός από τον γιο είχαν και μια κόρη, την Ερριέτα. Και με τα δύο παιδιά, ο Νικολόπουλος συνδέθηκε με ισχυρή φιλία, όπως φαίνεται από τη φλογερή αλληλογραφία τους. Η Ερριέτα παίζει έναν σπουδαίο ρόλο για αυτόν. Υπάρχουν ιδιαίτερα γράμματα γι' αυτήν, ακόμα και ποιήματα που για χάρη της καταπιάστηκε και με τη γερμανική γλώσσα. Ή ακόμα και για τον αδελφό της. Ξαφνικά, ο πατέρας της οικογένειας, που ήταν πρόξενος της Πρωσίας, εξαιτίας κάποιας παρεξήγησης, που μάταια προσπάθησε να λύσει ο Νικολόπουλος, διακόπτει τις σχέσεις τους και στέλνει τα παιδιά του εκτός Γαλλίας. Εκείνα αλληλογραφούν μυστικά. Όμως ο πόνος του Νικολόπουλου για τη χαμένη αγάπη του ήταν προφανής και μεγάλος. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα από ένα γράμμα γραμμένο στα γερμανικά που έστειλε στη δεσποινίδα Τώννιγκες. (Αχ!, τα παράθυρα της φιλίας κλείσανε για μένα. Η καρδιά μου μόνο μένει ανοιχτή, όπως ένα βιβλίο, όπου ο καθένας μπορεί να διαβάσει : Πόνος και Απελπισία». Και άλλη μια επιστολή που ποτέ δεν έστειλε²⁹ φανερώνει το μεγάλο του πάθος και αξίζει να τη διαβάσει ο αναγνώστης και γι' αυτό την παραθέτουμε.

Δευτέρα βράδυ

Αγαπητέ μου φίλε,

Η συναισθηματική μου κατάσταση είναι τόσο έξω από το κανονικό, ώστε να μην μπορώ πια να την κρύψω. Γελάω και κλαίω διαδοχικά. Περιμένω με ζωνή ανυπομονησία την ευτυχισμένη στιγμή, που θα μπορέσω να φανερωθώ σ' αυτή, που αγαπώ και σ' ολόκληρη τη ζωή μου θ' αγαπάω, σ' αυτή που θα είναι η ευτυχία μου, σ' αυτή που ολόκληρη την ύπαρξή μου θα στολίζει. Ακριβή μου Εριέτα, Εσείς, που δεν κατόρθωσα ποτέ να ξεχάσω παρά τις μεγάλες προσπάθειές μου, Εσείς που κατορθώνετε να με ποτίζετε με τα γλυκά δάκρυα μιας αιώνιας αγάπης, Εσείς, που

²⁹ Ι. Φινκ, ό. π., σ. 79

είσαστε για μένα μια πραγματική Θεά, συμπαθήστε με για τα μακροχρόνια βάσανά μου, δεχτείτε με καλοσύνη σαν τον μελλοντικό Σας σύζυγο, αφήστε με να φιλήσω τα χέρια Σας και τα μάτια Σας, που είναι γεμάτα γλύκα. Με κάνετε τον πιο ευτυχισμένο ανάμεσα στους ανθρώπους. Είμαι με όλη μου την καρδιά και την ψυχή για όλη τη ζωή δικός Σας, Νικολόπουλος».

Ο θάνατος του πατέρα Τώννικες, το 1827, έδωσε ήταν μια αφορμή επανασύνδεσης των νέων. Τώρα πια όμως δεν υπάρχει ο νεανικός ενθουσιασμός και ο Νικολόπουλος έχει πια περάσει τα σαράντα.

Η σχέση του με τα δύο παιδιά της οικογένειας και ιδιαίτερα με την Ερριέτα δείχνουν την ευαίσθητη ψυχή του νέου, το φλογερό πάθος του, τον ενθουσιώδη χαρακτήρα του νοτιοευρωπαίου νέου, που προφανώς δεν μπόρεσε να κατανοήσει και να ανεχτεί ο πατέρας Τώννικες, αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι Έλληνες της παροικίας εκτός από την ανεργία και την ανέχεια και στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Γ' Κεφάλαιο

Κοραής και Νικολόπουλος

Όπωςδήποτε ερευνώντας κανείς τις σχέσεις Κοραή Νικολόπουλου δεν πρέπει να παραλείψει τη μελέτη του Σταμάτη Καρατζά: Κοραής- Νικολόπουλος, που όπως γράφει ο ίδιος, γράφτηκε με σκοπό να δημοσιευτεί στο περιοδικό της επιστημονικής Εταιρείας «Αθηνά», που ο 52ος τόμος του αφιερώθηκε στη δεύτερη εκατονταετηρίδα από τη γέννηση του Κοραή. Τελικά, για οικονομικούς λόγους δε δημοσιεύτηκε στην «Αθηνά», αλλά και επειδή το υλικό που είχε συγκεντρώσει ο συγγραφέας δε χωρούσε σε ένα τυπογραφικό φύλλο. Η μελέτη αυτή είχε την τύχη να τυπωθεί από το Γαλλικό Ινστιτούτο με τη μεσολάβηση του Octave Merlier που έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την έρευνα της εθνικής μας ιστορίας και του πνευματικού μας πολιτισμού.

Η επίδραση της προσωπικότητας του Κοραή στους νέους λόγιους της εποχής υπήρξε μεγάλη³⁰. Ένας από αυτούς τους λόγιους ήταν και ο Νικολόπουλος. Ο Στ. Καρατζάς αναφέρει πως με παρότρυνση του δασκάλου του Κ. Αμάντου, ψάχνοντας στο Παρίσι να ανακαλύψει το αρχείο του Φιλελληνικού Κομιτάτου, που ιδρύθηκε το 1825 με ψυχή του τον Κοραή, είχε την τύχη να ανακαλύψει το αρχείο του Κωνσταντίνου Νικολόπουλου Σμυρνιού λόγιου (1786-1841) στη βιβλιοθήκη του Institut de France, όπου είχε υπηρετήσει 30 περίπου χρόνια ως υπάλληλος. Ο Καρατζάς προσπάθησε λοιπόν, να δώσει μια εικόνα των σχέσεων των δύο ανδρών και της επίδρασης του Κοραή πάνω στον Νικολόπουλο.

Όπως αναφέρει ο Καρατζάς, ο Γ. Χαριτάκης, σε μια διάλεξή του για τις δημόσιες βιβλιοθήκες, ανέφερε και εκείνη της Ανδρίτσαινας «αποτελεσθείσαν εκ των εις αυτήν υπό του εξαιρέτου φίλου του Κοραή, του εν Παρισίοις θανόντος Κωνσταντίνου Νικολοπούλου, κληροδοτηθέντων βιβλίων...». Ο Δ. Γκίνης αντίθετα γράφει πως «ξέρουμε από τα γράμματά του πως ο Κοραής αντιπαθούσε τον Νικολόπουλο, αυτό όμως εκφραζόταν-τουλάχιστον στα γράμματά του – πάντα με σεβασμό για τον Κοραή».

Η πρώτη μνεία αλληλογραφίας Νικολόπουλου – Κοραή βρίσκεται σε μια επιστολή που ο τελευταίος στέλνει στον φίλο του Βασιλείου την πρωτομαγιά του 1804, όπου λέει πώς έλαβε «και την εγκλεισμένην προ ημερών παρά του της

³⁰ M. Vitti, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 2003, σ. 179

μαίας»³¹. Ο Νικολόπουλος γράφει συχνά στον Κοραή, μέσω του Αλέξ. Βασιλείου, παρακαλώντας τον πολλές φορές. Ο Κοραής όμως κάνει πως δεν καταλαβαίνει την επιθυμία του νέου, όχι γιατί δεν έχει ανάγκη από βοήθ, παρά γιατί φοβάται μήπως δεν είναι ο κατάλληλος. Με όλα αυτά ο Νικολόπουλος δεν απελπίζεται, και, επιμένοντας στην αρχική του παράκληση, κάνει και ο ίδιος πως δεν καταλαβαίνει την άρνηση που προβάλλει ο Κοραής στα γράμματά του. Στο αναμεταξύ ο Νικολόπουλος προσπαθεί να βρει και άλλους τρόπους, για να τον συγκινήσει. Π. χ. ανέφερε ότι και ο ένας και ο άλλος γεννήθηκαν στη Σμύρνη, μάλιστα, ανακάλυψε ή φαντάστηκε κάποια μακρινή συγγένεια και έτσι από τότε και πέρα υπογράφει στα γράμματά του προς τον Κοραή, όπως μας λέει ο τελευταίος στις επιστολές του «ο ανεψιός σου». Παρότι ο Κοραής κρατάει αρνητική στάση, ο Νικολόπουλος επανέρχεται με επιστολές μέσω του κοινού τους γνωστού του Σχινά, αλλά εντέλει ο Κοραής αναφέρει στον Σχινά ότι δεν του αρέσει να αυτοαποκαλείται ανιψιός του και αυτή του η συμπεριφορά τον έκανε να έχει αυτή την αρνητική άποψη εξαρχής.

Αλλά και αυτό το γράμμα δε σταμάτησε τον Νικολόπουλο. Σε ένα γράμμα του προς τον Σχινά ανάμεσα στα άλλα λέει ο Νικολόπουλος: «... ειπέ τον (τον Κοραήν) ότι δεν το ζητώ άλλο παρά μίαν μεσιτείαν και σύστασιν προς ους οίδε...».

Ακολουθούν οι επιστολές του Νικολόπουλου προς τον Βασιλείου, που θα τις διαβιβάσει στο Παρίσι, προς τον Σχινά και προς τον Κοραή.

1. Προς τον Βασιλείου

Την υμετέραν φιλογενεστάτην ευγένειαν ασπαζόμενος προσκυνώ

14 Μαρτίου 1806 Βουκουρέστι

Γνωστόν είναι το φιλογενές της, εκ πολλών τεκμηρίων, και ο θερμός ζήλος της ελληνική δόξης εις όλους σχεδόν τους υπέρ πατρίδος αγωνιζομένους. Ων λοιπόν και εγώ εις εκ τούτων το κατά δύναμιν, τολμώ να την παρακαλέσω να εξαποστείλη ασφαλώς εις τον εν Παρισίοις Δημ. Σχινάν το εγκλεισμένον Γράμμα παρ' εμού και παρά του θείου του ιατρού Σχινά (ος τις αδελφ[ικώς] ασπ[άζεται] την πρ[...]), τα δε έξοδα της πόστας τα δίδομεν εδώ εις τινά των φίλων της οποίον θέλετε διορίσει. Και ας έχω συγγνώμην δια την ενόχλησιν. Εγώ συν θεώ κατά τον Μάιον απέρχομαι δια Βιέννης εις Παρισίους επιθυμία παιδείας και ευνοία του σοφοτάτου φίλου της Κοραή. Είμαι βέβαιος ότι θέλει μοι συνεργήσει τα δέοντα καθώς και άλλοις πολλοίς. Κρίνω δε περιττόν να παρακαλέσω την αγαθήν σου ψυχήν.

³¹ Σ. Καρατζάς, ό. π.,σ.13

Ειμί με βαθύτατον σέβας

Της υμ[ετέρας] φιλ[ογενεστάτης] ευγ[ενείας] ευγν[ωμονέ]στατος επαινέτης
και κήρυξ και δούλ[ος] πρόθ[υμος]

Κ[ωνσταντίνος] Ν[ικολόπουλος] Ο εκ Σμ[ύρνης]

2. Προς τον Σχινά

Φίλτατέ μοι Σχινά!

1806 Μαρτίου, 24 Βουκουρέστι

Τα προς τους φίλους γράμματά σου ενεχειρίσθησαν ασφαλώς. Ο θείος σου ο
ιατρός Σχινάς υγιαίνει και σε ασπάζεται. Περί δε του πατρός σου καμμίαν είδησιν δεν
έχω. Ο αδελφός σου ο μετά σε όστις έμελλε να έρθει εδώ, έμεινεν εις την νέαν
σχολήν της Κωνσταντινουπόλεως και σπουδάξει καλώς. Ο προς σου αδελφός
Ιωάννης Σχινάς δεν ακούεται. Δωρόθεος Πρώϊος ο Χίος, ο της εν Κωνσταντινουπόλει
νέας σχολής αος[;]. Διδάσκαλος προχειρίσθη προ μικρού αρχιεπίσκοπος
Φιλαδελφείας, υπέτιμος και έξαρχος πάσης Λυδίας. Η επαρχία ταύτη κείται ου
μακράν της Σμύρνης. Και έχει πολλές αποικίας Γραικών απλουστάτων τοις τρόποις
και φιλευσεβών. Στερείται όμως ελληνικής παιδείας. Και ίσως τώρα ο φιλόσοφος
ούτος Πρώϊος οδηγήση τα λογικά του πρόβατα και τα βοσκήση εις τους πρόποδας
καν ενός μουσικού όρους, καθώς ελπίζεται. Ιλαρίων ο Σιναΐτης γράφει τω
Διδ[ασκάλω] Βαρδ[αλάχω] τα εξής. Σοφολογιώτατε Βαρδαλ[άχε], ο
Εκλαμπρ[ότατος] Ηγεμών Δημήτριος Μουρούζης, ο της των Βυζαντίων βασ[ιλική]
σχολή, τον δε εν Βιέννη αρχιμαδρίτην Νεόφυτον Δούκαν τον εξ Ιωαν[νίνων]
διδ[άσκαλον] της Ελληνικής Γλώσσης. Όθεν οφείλετε αμφοτέροι προκρίνοντες το
κοινόν του γένους όφελος να έλθετε όσον τάχος εις μίαν σχολήν πλήρη πεντακοσίων
μαθητών Γραικών, διψώντων την παιδείαν. Μίαν λοιπόν μόνην απόκρισιν αμφοτέρων
περιμένω, ότι έρχεσθε. Και βέβαια ό μισθός έσται ανάλογος και ευαρεστότατος. Και
υγιάινε. Ιλαρίων ο Σιναΐτης.

Αλλά τι απεκρίνατο ό, τε Διδ[άσκαλος] Βαρδ[αλάχος] και ο αρχ[ιμανδρίτης]
Δού[κας]; Ερωτάς; Ουδέν πω και εισαύθις θέλω σε φανερώσει. Τεκμαίρομαι όμως ότι
η Βλαχία κινδυνεύει ότι θέλει στερηθή τον Βαρδαλ[άχον]. Περί δε της προόδου της
των Βυζαντίων σχολής έχεις ιδέαν. Εις αύξησιν κατά μικρόν προχωρεί. Ωσαύτως και
η σχολή των κατά την Ασίαν Κυδωνιών, ένθα φιλοσοφεί Βενιαμίν ο Λέσβιος, τον
οποίον ότε Αθανάσιος ο Πάριος και ο της μεγάλης Εκκλησίας Ιεροκήρυξ Δωρόθεος ο
εξ Ιθάκης δεν παύουσιν από του να τον διαβάλλωσιν εις την μεγάλην Εκκλησίαν και
εις άλλους, και να τον κατατρέχωσι. Πλην έως τώρα δεν εκατώρθωσαν τον σκοπόν

των. Εις δε την Πατρίδα μου (καθώς ήκουσα) είναι αος; διδάσκαλος της Δημοσίου σχολής φιλόσοφος τις νέηλυσ. Ο δε παλαιός φιλόσοφος Αντώνιος ο Ασλάνογλους φιλοσοφεί εν Σμύρνη ου δημοσίως εις την σχολήν του Ιωάννου Μαμάκη του Πελοποννησίου, μαθητού Γέροντος Ανδρέου του Κρητός , ποριζόμενος τα ζώαρκια, φερωνύμως ζώαρκια.

Η κατάστασις της εν Βουκ[ουρεστίω] ηγεμονικής σχολής είναι η αυτή η οποία και όταν διέτριβες εν αυτή. Ο εν αυτή βος Διδ[άσκαλος] Αθ[ανάσιος] ο Βούλγαρος σπουδάζει εις τας ανατολικάς γλώσσας Αραβ[ικήν], Περσ[ικήν] και Τουρκ[ικήν] δεν ηξεύρω επί τίνι σκοπώ: Τούτο θαυμάζω, ότι εις ταύτα σπουδάζων, και ουδόλως εις την Γαλατικήν , με λέγει ότι ετοιμάζεται δια τους Παρισίους. Ο δε Σοφτάς σπεύδει να φωτίση το γένος , όστις και άρχισε. Αντώνιος Κατρακάζης δεν είναι πλέον Χάτμανος. Αλλά υσηγάζει κατά το παρόν, η γυνή του βαρέως ασθενεί, και φωνάζει τας συνηθισμένας φωνάς. Ο Ζιβραΐλιος ο μαθητής μου προχωρεί γιγαντιαίω άλματι. Οι δε λοιποί μαθηταί μου ακόμη κοιμώνται. Και δεν ημπορώ να τους ξυπνήσω, μ' όλον ότι μεταχειρίζομαι πάσαν μηχανήν. Επειδή τον μανδραγόραν έπιον με υπερβολήν και πόσον αγανακτώ κύριος οίδε. Από την πολιν οικονομίαν έχω έτοιμα γρόσια 3.000 γρόσια: τους σκοπούς μου τους εξεύρες. Αντιλαβού, σώσον, ελέησον δια λόγου τον φίλον σου. Σύστησον με εις τον Καλλιάρχην το γρηγορότερον. Και ίσως ... κίνησον πάντα λίθον. Λάλησαι εις τον της σοφίας Αδάμαντα, απόδειξαι το ήθος μου, την ζωήν μου, τον πόθον μου, όλα όσα εξεύρες. Ειπέ τον ότι δεν τον ζητώ άλλο, παρά μίαν μεσιτείαν και σύστασιν προς ους οίδε. Και βέβαια θέλει γένη το ποθούμενον. Δος τον το εγκλεισμένον παρά του Σκυλίτη. Εις ολίγα λόγια κάμε όπως σε φωτίσει το φως το αληθινόν. Το οποίον είθε να σε φωτίζει πάντοτε! Πρόσεχε, αδελφέ, μη σε απατήση η νεότης. Πρόσεχε: Αναγίνωσκε συνεχώς τα ηθικά σημειώματα εις τον Βεκκαρίαν και τον προς τους αναγιγνώσκοντας πρόλογον του μεταφραστού. Και βέβαια, θέλεις φυλάξει τα καθήκοντα. Έξω μόνον αν αρχίση να σκληρύνεται η ψυχή σου, ή απολιθωθή. Πρόσεχε μη δεν ακούσης και τας διά ζώσης φωνής συμβουλάς των σοφών και φιλαρέτων ομογενών. Έχε πάντα εις την μνήμην το «Πάσα σοφία χωριζομένη δικαιοσύνης και της άλλης αρετής, πανουργία, αλλ' ου σοφία κρίνεται». Είναι λόγια του σοφού και αγίου Σωκράτους, και το «ομιλίας κακαί φθείρουσιν ήθη χρηστά. Κάλλιστον και αναγκαιότατον είναι προς τοις άλλοις και το [ν'] αναγιγνώσκης (τουλάχιστον ενίοτε) την υπό του εξοχωτάτου Κοραή μεταφρασθείσαν ορθόδοξον διδασκαλίαν του Μητροπολίτου της Μόσχας. Και αν δεν εύρης, γράψε μοι να σε στείλω, επειδή έχω δύο. Αν έχης τον

τρόπον στείλει μοι χωρίς αναβολήν καιρού και πρόφθασαί μοι έως τα μέσα του Μαΐου μηνός εν Πρόδρομον της Ελληνικής Βιβλιοθήκης. Επειδή έχω ένα τοιούτον σκοπόν: Την ημέραν του Αγίου Κωνσταντίνου μέλλω να σε προσφέρω κατά την συνήθειαν εν εγκώμιον τω ύψει του. (Στο αρχείο του Νικολόπουλου, MS.937, φ. 122 υπάρχει πρόχειρο του εγκωμίου προς τον ηγεμόνα, που ο Νικολόπουλος εκφώνησε στη γιορτή του Αγ. Κωνσταντίνου όπως αναφέρει ο Καρατζάς)³². Τον οποίον αν θέλεις τον προσφέρω εκ μέρους σου μετά γράμματός του, αν θέλη η εξοχότης του. Καθώς έστειλε και εις τον Μητροπολίτην Δοσίθεον. Ο σκοπός μου είναι να προσενεχθή δι'εμού αμέσως. Το οποίον δεν είναι δύσκολον. Και ελπίζω εκ τούτου να κατορθώσω γενναίον τι. Άλλως δε μη ελπίζης να με ιδής ζώντα εις Παρισίους και μετά σου σπουδάζοντα. Το οποίον Σπούδασον λοιπόν, και εξαπόστειλαί μοι ήν ταχίστην τον Πρόδρομον χρυσοῦφεϊ και αλουργεῖ εσθῆτι κεκοσμημένον, ίνα η προσφορά προσήκουσα γένηται. Άδελφέ! Το γρηγορότερον γράψαι τά δέοντα εις τούς ηγεμονικούς βλαστούς, και εις τούς λοιπούς ευεργέτας, εις όσους άκόμα δέν έγγραψες. Έπειδή ήκουσα τούς ίδίους λέγοντάς σε άχάριστον, και ότι εις μέν τούς άλλους και εις τούς μή ευεργέτας σου είχες ευκαιρίαν και έγγραψες, και εις αυτούς όχι. Ούτω λέγουσιν οσάκις με ιδούν. Ούτω και ο Ζιβραΐλιος. Αυτοί (δεν ημπορώ να το εγραιοκίσω) πρετενδέρουσι ξεχωριστά γράμματα και όχι προσκυνήσεις εις άλλα γράμματα. Το σχολείον της εταιρείας των δώδεκα δεν εσυστήθη άκόμη εις Ζαγοράν: εσυνάχθησαν άσπρα αρκετά: ηγοράσθησαν βιβλία και πειράματα πολλά, μέλλουσι να ζητήσωσι και ορισμόν βασιλικόν. Το λεξικόν της Ελληνικής άκόμη ούτε το ήρχισαν . Ηκούσθη ότι ο Μητροπολίτης Δοσίθεος έχει σκοπόν να το εκδώση διά του εξοχωτάτου Κοραή και σοφολογιωτάτου Βαρδαλάχου. Είθε Παντοδύναμη! Η πανιερότης σου θέλει εξοδεύσει εις την έκδοσιν του Γρηγορίου την μετά σχολίων και σημειώσεων του Βαρδαλ[άχου] υπέρ τας 30000 γροσίων, καθώς με λέγει η σοφολογιότης του. Τι θαυμαστόν ή τι δύσκολον εις την πανιερότητά του, αν και εις το λεξικόν άλλα τόσα; Θέλει διανείμει και τα βιβλία δωρεάν: τι μέγα και τούτο εις τον Ουγγροβλαχίας. Κωνσταντίνος τις εν Βιέννη (όστις ήλθεν εκεί προσκληθείς υπό του Ανθίμου Γαζή διά το Ελληνικόν λεξικόν) μέλλει να εκδώση μετ' ου πολύ τα στοιχεία της μαθηματικής και φυσικής του αββά δέλα φονταίνου εις το Ελληνικόν. Σήμερον το εσπέρας με είπεν ένας πραγματευτής (όστις ήλθεν προχθές από Κωνσταντινούπολιν) ότι έφαγεν εις το οσπήτιον του πατρός σου μίαν ημέραν και

³² Σ. Καρατζάς, ό. π.,σ.21

τους είδε όλους υγιαίνοντας. Και ότι ο πατήρ σου τον είπεν ότι έλαβεν εν γράμμα σου από Παρισίων, και εχάρη δι' όσα τον γράφεις. Αδελφέ, σπούδασον να εκδώσης το Ελληνικόν Εορτολόγιόν σου. Επειδή η βασιλεία του Θεού βιάζεται, και βιασταί αρπάζουσιν αυτήν. Και ύστερον μένεις έξω του παραδείσου. Γίγνωσκε και τούτο. Ότι όσοι ανέγνωσαν τα από Παρισίων γράμματά σου, λέγουν ότι μεταχειρίζεσαι ένα χαρακτήρα κακόζηλον και τραχύν και ψυχρόν. Και ότι «ου θύεις ταις χάρισι». Προστιθέντες ότι και βιαίως γράφης, δεν πρέπει να είναι τα γράμματά σου κακορροϊζικά, ούτε να μιμήσαι δουλικώς τόσους Γαλλικισμούς εναντίους τω Γραικισμώ. Και διατί δεν μιμείσαι την θαυμαζομένην γλυκύτητα και αφέλειαν του Κοραή, αλλά όλως δι'όλου τον Λίτινον; Ουκ ανέγνωσ όσα γράφει ο Κοραής εις τον Ηλιόδωρον εν τη προς Αλέξανδρον επιστολή; Ταύτα και άλλα φίλε μου Σχινά λέγουσιν αδυσωπήτως κατά των επιστολών σου. Και σπούδασον να μεταβάλης τον χαρακτήρα των γραμμάτων σου, διά να φανής αρεστός καθώς και οι άλλοι.

Ιδού λοιπόν εγώ πλήρωσα το χρέος μου δι' αγγελίας πολλών και ωφελίμων πραγμάτων. Πλήρωσον δε και συ το εδικόν σου δι' αποκρίσεως αμοιβαίας. Έχω σκοπόν να πωλήσω, αν δυνηθώ, όλα μου τα βιβλία: Πώς σοι φαίνεται; Να φυλάξω κανένα σπάνιον ή ου;

Υγίαине φίλε μου, οδηγούμενος από των επιστημών τα φώτα και βαδίζων εις τα ίχνη των ημετέρων προγόνων, και «καλόν όνομα κτώμενος, υπέρ πλούτον πολύν».

Μέμνησο του αληθινού φίλου σου

Κ:Γ:N: του εκ Σ

Προς τον Κοραή.

Την υμετέραν εξοχότητα προσκυνώ

1806: Μαρτίου:13 : Βουκουρέστι

Φίλοι τινές όσοι εξαιρέτως συνεργούσι το κατά δύναμιν εις το αποκατασταθώ κατά τον θερμότατον πόθον μου γνήσιος αντιλήπτωρ, όσον το επ'εμοί' της ζαλισμένης κοινής ημών μητρός, με συμβουλεύουσιν εις το να «κινήσω συν Αθηνά και την χείρα», εν Παρισίοις υπό την εύνοϊαν και προστασίαν της εξοχότητός σου, τώρα εν ω ειμί νέος, προστιθέμενοι και ότι « ο μεν βίος βραχύς η δε τέχνη μακρή» προς δε και ότι η πατρίς ταχείαν την αντίληψιν απαιτεί. Εγώ δε όστις προ πολλού ανέγνωνας υψηλάς τας φιλογενείς αληθείας σου εις τον Βεκκαριαν, ενθυμούμενος το, « Είμαι βέβαια πλήρης αναριθμητών καλών η Ευρώπη, αλλά έχει και πολλές αφορμάς διατροφής, και προβάλλει πολλές παγίδας εις την άπειρον νεότητα», ευρίσκομαι εις αμηχανίαν και δεν εξεύρον το πρέπον ποιον είναι: όθεν

προστρέχω εις τα φιλόφθωπα σπλάγχνα της εξοχότητός σου και σε παρακαλώ μετά δακρύων θερμών, να μοι δως χείρα βοηθείας δια συμβουλών, δια μεσιτείας, δια συστάσεως προς τον υψηλότατον Υψηλάντην, προς τον Ιερώτατον και φιλογενέστατον μητροπολίτην Ουγγροβλαχίας (ου της ευνοίας μετέχω προ πολλού) κτ: και αυτοί βέβαια θέλουσι με ευεργετήσει καθώς και άλλους πολλούς εις το ποθούμενον. Εις ολίγα λόγια, δείξον το έλεός σου εις εμέ όπως σε φωτίση το νοερόν φως και ου γενήσεται εις μάτην. Τα δάκρυα δεν με αφίνουσι να τη γράψω τα περαιτέρω, και συγχώρησον με δια το πάθος μου.

ο δυστυχής Νικολόπουλος ο Σμυρναίος

Όπως δε αναφέρει ο Καρατζάς, στο αρχείο του Νικολόπουλου δε βρήκε την απάντηση του Κοραή στο παρακλητικό του γράμμα ούτε και κάποιο ιδιόχειρο του Κοραή απ' όσα του έστειλε, όταν βρισκόταν στο Βουκουρέστι. Υπήρχε όμως μια επιστολή του Κοραή προς τον Αλεξ. Βασιλείου που φαίνεται πως είχε συνηγορήσει υπέρ του Νικολόπουλου και που διαφωτίζει το ζήτημα. Την παραθέτουμε³³.

«Προς σε μόνον.

Πρέπει, φίλε, να σ' εξομολογηθώ καθαρά την γνώμην μου περί του νέου. Δεν εξεύρω πως είμαι προκατειλημμένος κατ' αυτού, και τον εστοχάσθην, αφ' ου ετόλμησε, μη ων, να υπογράφεται ανεψιός μου, ως εκείνης της συμμορίας των πολυτρόπων και πολυπλόκων ανθρώπων, τους οποίους ούτοι ονομάζουν *intrigants*. Έπαιξε ταύτην την κωμωδίαν επιμόνως μ' όλον ότι έβλεπεν εμέ επιμένοντα εις τας αποκρίσεις μου εις το να μη τον δίδω τον τίτλο του ανεψιού, και το τελευταίον διά να τελειώσει το δράμα κωμικώς ως άρχισεν, εις μίαν από τας επιστολάς του υπογράφεται ο δυστυχής ανεψιός σου.

Ταύτην μου την υποψίαν ηύξησε και η διά του Σχινά (του απλού και χρηστού τα ήθη Σχινά) προς εμέ συμβουλή του να πέμψω εις τον ηγεμόνα εν αντίτυπον του Προδρόμου.

Εις αυτό πρόσθεσ και το δράμα του Θεολόγου. Είναι πιθανότατον, ότι διά να κατορθώση τον σκοπόν του (να έλθη δηλαδή εις τον νομιζόμενον θεϊόν του) αυτός υπέβαλε και εις τον διδάσκαλον εκδότην και εις τον χρηστόν ιεράρχην, το να τον κάμωσι κομιστήν της εκδόδσεως.

Όλα αυτά φίλε με κάμνουσι να τρέμω μη δεν δύναμαι να συμβιώσω με αυτόν. Αυτός, όταν έλθη, το πρώτον του έργον θέλει είσθαι η ιδιοποίησις της

³³ Σ. Καρατζάς, ό. π., σ. 24

ανεπιτότητα, ήγουν έργον το οποίον φυσικά θέλει με αναγκάσει ή να ψευσθώ ή να τον αποδείξω ψευδόμενον. Το δεύτερον (και εις τούτο μη αμφιβάλλης), ων και φύσει φιλοκερδέστατος θέλει καταπείσει τον ιεράρχην να πέμψη και πάλιν την έκδοσιν εδώ.

Εγώ φίλε, έχω χρείαν περισσότερο Γραμματικού ή μάλλον ειπείν υπηρετού, παρά συνεργού, ήγουν υποκειμένου τοιούτου εν τον οποίον να δύναμαι όπως θέλω και όταν θέλω να δίδω όσα είναι επίπονα και βαρέα εις εμέ. Όταν λοιπόν υποταχθή (εάν είναι τρόπος να υποταχθή) εις τα τοιαύτα, πού τον μένει πλέον καιρός να σπουδάσει; Και πού καιρός να τρέχη εις τα μαθήματα, περιορισμένα όλα σχεδόν εις την οδόν του Αγίου Ιακώβου, τόσον μακρυσμένην από την κατοικίαν μου;

Και αυτή του η επιμονή να ζητή να έλθη προς εμέ με βάλλει εις δεινάς υποψίας του ήθους του. Πώς αρμόζει μεταβληθείς εξαίφνης από την εσχάτην απορίαν εις πόρον τινά μικρόν να μην αρκήται εις αυτόν και εις την προσδοκωμένην παρά του ιεράρχου βοήθειαν, να εξακολουθήση την σπουδήν των μαθημάτων ή αυτού ή εις καμμίαν άλλη πόλη της Γερμανίας, αλλά να ζητή τους Παρισίους, τους οποίους αυτός στοχάζεται ως το μέγιστον των ευτυχημάτων; Με φαίνεται το αυτό και γυμνός, όστις ζητεί πορφύραν, και αποστρέφεται λινούν ένδυμα, το οποίον είναι ικανόν να σκεπάση την παρούσαν του γυμνότητα. Διότι εις την κεφαλήν αυτού οι Παρίσιοι νομίζονται πορφύρα και δεν κάμνει ταύτην την απλήν σύγκρισιν και παραβολήν. Πόσοι είναι οι σημερινοί Γραικοί λόγιοι οι εξελόντες απ' εντεύθεν παραβαλλόμενοι με τους σπουδάσαντες εις τα Γερμανικά φροντιστήρια.

Όχι ότι ούτοι είναι ολιγώτερον ικανοί παρά τους Γερμανούς, αλλ' ότι η πόλις των είναι μεγαλόπολις, ήγουν ανεπιτηδείαις εξακολουθήσιν ομαλήν και επίμονον μαθημάτων, διά τους αδιαλείπτους ρεμβασμούς της διανοίας. Εις την Λόνδραν ακολουθεί το αυτό. Γέμει η πόλις από κάθε είδους φροντιστήρια. Και όμως οι Άγγλοι προτιμούν διά την παιδείαν των ιδίων τέκνων τας μικροτέρας πόλεις του Edinbourg, Cambridge και Oxford. Είναι λοιπόν άγνοια ή ισχυρογνωμοσύνη το να ζητή να έλθη εδώ. Ο Αρχιερεύς τον έπεμψε εις Παρίσιον ει μη δι' αφορμήν της εκδόσεως του Θεολόγου. Διότι, πώς ήτο δυνατόν, εις τον αυτόν καιρόν, όταν με δίδη την άδεια να στείλω τον Σχινάν εις Γενεύην, να πέμψη άλλον εδώ. Μ' όλον τούτο κύριος είναι να έλθη, αν αγαπά. Εγώ μήτε θέλω, μήτε δύναμαι, να τον εμποδίσω.

Πρέπει, φίλε, να σε είπω και τούτο. Εγώ προ πολλού καταγίνομαι, διά το ασύμφορον του κλίματος εις εμέ, εις το εφεύρω κανένα τρόπον ευλογοφανή και ευσχήμονα προς τους κρατούντας να παραιτηθώ από τον Στράβωνα και να μετοικισθώ εις Φλωρεντίαν. Καθώς το έγγραψα προ τριών μηνών και προς τους εν

Λιβόρνω οι οποίοι το εδέχθησαν με μεγάλην χαρά. Όθεν συμφέρει εις εμέ και διά τούτο να είμαι εύζωνος και έτοιμος. Και όχι να έχω Γραμματικούς.

Όλα ταύτα συλλογισθείς και ζυγίσας με την τρυτάνην της φρονήσεως συμβούλευσον τον νέον ό, τι κρίνεις καλόν και συμφέρον εις αυτόν.

Το παρόν γραμματίδιον μη δείξης εις κανένα. Φύλαξέτο όμως έως να τελειώση της ανεψιότητος το δράμα, μήπως συμβή χρεία να το πέμψης προς τον ιεράρχην τρόπω πνευματικώ. όστις πληροφορημένος περί τούτου με γράφει ότι ο νέος είναι ενωμένος μετ' εμού «διπλή σχέσει». Προς τοις άλλοις κακοίς άλλο δεν έμεινε πλέον παρά να με κηρύξωσι «θείον ωμότατον και συγγενή απηνέστατον».

Ο Νικολόπουλος δεν απογοητεύεται, παρά την αρνητική απάντηση του Κοραή. Ξαναγράφει στον Κοραή και του προτείνει ίσως να τον βοηθά στις δουλειές του κατοικώντας κοντά στο σπίτι του. Η απάντηση του Κοραή είναι και πάλι αρνητική και τη βρίσκουμε στο γράμμα του της 16ης Αυγούστου προς τον Βασιλείου του οποίου απόσπασμα ακολουθεί παρακάτω.

«...Διά να μη γράφω δις τα αυτά θέλεις καταλάβει από την προς τον κύριον Κωνσταντίνον Νικολόπουλον επιστολήν μου, τας αιτίας διά τας οποίας κρίνω ασύμφορον το να έλθη προς εμέ. Εξεύρεις φίλε, πόσον κατοικώ μακράν από τα σπουδαστήρια. Έχει καιρόν, ή τον μένει καιρός να τρέχη εις αυτά και να βοηθή και εμέ; Συμβούλευσον λοιπόν αυτόν να σπουδάση εις κανέν γερμανικόν φροντιστήριον ή αυτού, ή εις Άλλαν (όθεν έλαβον προ ολίγων ημερών επιστολήν από τον Γοβδελάν) ή εις Ιένναν. Αν αποφασίση διά την Ιένναν, θέλω τον συστήσει μετά χαράς εις τους εκεί προφέσορας, λόγω του Eichstad. Και τι κακόν ήτο να υπάγη εις την Γενεύαν να εύρη συσχολαστήν τον Σχινάν; Και πάλιν υγίαινε!»

Όμως ούτε και αυτή η επιστολή σταμάτησε τον αποφασισμένο Νικολόπουλο. Έτσι μέσα στο τρίτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου του 1806 ο Νικολόπουλος είχε φτάσει στο Παρίσι, που είχε αλλάξει ριζικά³⁴ μετά τη Γαλλική Επανάσταση,³⁵ περνώντας από τη Βιέννη, όπου συνάντησε και τον Βασιλείου.

Στο αρχείο του Νικολόπουλου τα μόνα έγγραφα που θα βρούμε και που αναφέρονται στις σχέσεις του με τον Κοραή μετά την εγκατάστασή του στο Παρίσι είναι δύο γράμματα, ένα αυτόγραφο του Νικολόπουλου και ένα αυτόγραφο του Κοραή, στα οποία ανταλλάσσουν απόψεις για τη γλώσσα και για κάποια βιβλία που ήθελε να προμηθευτεί ο Κοραής από το Λονδίνο. Τα παραθέτουμε παρακάτω.

³⁴ E. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία ο Δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι, Θεσσαλονίκη 2020*, σ. 349

³⁵ T. Blanning, *Ιστορία της σύγχρονης Ευρώπης*, Αθήνα 2009, σ. 42

A) Χαίρε Σεβασμιώτατέ μοι Αδαμάντιε!

Έλαβον τα δύο τετράδια, και επιμελούμαι όσον το δυνατόν εις την εκτέλεσιν του έργου. Αναγκαίον είναι να ομιλήσετε εις τα προλεγόμενα, ό, τι κρίνετε εύλογον, περί των σημερινών αθλίων ποιητών της Κωνσταντινουπόλεως, οίτινες παραχαράττουσι και παντάπασι διαστρέφουσι την αρμονικωτάτην σημεριν'γν ημών γλώσσαν, Τουρκοχυδαίζοντες, και Ιταλοχυδαίζοντες, σπαράττοντες και κατακόπτοντες τας Ελληνικάς λέξεις διά να αναπληρώση το κεχηνός των αηδεστών μέτρων. Η τοιαύτη ανωμαλία εις τον χυδαίον όχλον φαίνεται ηδίστη αρμονία και ευρυθμία, τολμώ ειπείν, και εις πολλούς των λογίων, αλλ' οίμοι μόνον! Ιδού σοι πέμπω και τινα της τοιαύτης αθλιότητος κακά δείγματα. Ιδού σοι και μία επιστολή παρά του δυστυχούς Σχινά. Ο νέος ούτος χρειάζεται παρηγορίαν, διά να μη καταντήση εις άτοπα. Δεν μοι απεκάλυπεν όμως τους σκοπούς του, ούτε και εις τι ασχολείται, κατά τι μεν καλώς ποιών, κατά τι δε ου. Μη λησμονήτε την αστειοτάτην εκείνην παροιμίαν των αστείων Χίων «ο πηλός αν δε δαρθή κέραμος δε γίνεται». Ταύτης το αληθές το απέδειξεν η πείρα διά των γοητειών των αρίστων σου πονημάτων. Βέβαια δεν ήθελες ωφελήσει τόσους δυστυχείς νέους, αν δεν ανεκάτονες με αμίνητον ηδονήν και κομψότητα το πικρόν των επιπλήξεων με το γλυκύ των συμβουλών και παρακλήσεων. Χαίρε ωφελών και ωφελούμενε! Καλά εντόπια να μας δώση ο άγιος Θεός!!!

Τη Τετάρτη, μικρόν προ μεσημβρίας

Ο σος Νικολόπουλος

B) Κύριε Νικολόπουλε,

Εύχομαι σε καλήν ημέραν! Εδώ κλεισμένην επιστολήν σε πέμπω από τον Βάμβαν. Περί των οποίων σε ζητεί Αγγλικών βιβλίων, οικονομικώτερον είναι να προμηθευθώσιν εις Λόνδραν και εκείθεν αμέσως να σταλώσιν. Όθεν, επειδή μέλλω να γράψω αύριον προς εκεί ευρισκόμενον φίλον σε απολύ[ω] από την φροντίδα. Υγίαινε!

Κοραής

Αν όμως το αρχείο του Νικολόπουλου δε μιλάει πολύ για τις σχέσεις με τον Κοραή στο Παρίσι, οι επιστολές του τελευταίου προς τον Βασιλείου είναι χαρακτηριστικές³⁶. Σε πολλές ο Νικολόπουλος αναφέρεται ή με το όνομά του ή μόνο με το αρχικό του γράμμα ή με ένα πολύ κολακευτικό παρατσούκλι (αλωπεκίδιον!) ή

³⁶ Σ. Καρατζάς, ό. π., σ. 29

απλώς υπονοείται. Ο Κοραής, όπως το ομολογεί και ο ίδιος σε γράμμα του προς τον Βασιλείου, είναι «προκατειλημμένος» κατά του Νικολόπουλου, προτού να τον γνωρίσει προσωπικά. Αυτή η προκατάληψη, που την καταλάβαινε και ο Νικολόπουλος, μαζί με την αδεξιότητα στη συμπεριφορά του νεαρού Βαλκάνιου απέναντι στον ονομαστό ήδη σοφό, που και από το σπίτι του είχε καλύτερη ανατροφή και η παραμονή του στην Ευρώπη τον είχε εκλεπτύνει, δημιουργούσαν πάντα παρεξηγήσεις, που χειροτέρευαν κάθε μέρα και περισσότερο τις σχέσεις ανάμεσα στους δύο συμπατριώτες. Ωστόσο, ο Κοραής παρασύρεται από τα αισθήματά του απέναντι στον Νικολόπουλο και τον αδικεί. Ίσως από κάποια ματαιότητα, που χωρίς άλλο πρέπει να τον χαρακτήριζε στη νεότητά του, ο Νικολόπουλος κάνει πράγματα που δεν έπρεπε. Ωστόσο, από όλο το ανέκδοτο υλικό που είχε στη διάθεσή του ο ιστορικός Σταμάτιος Καρατζάς και από τα τυπωμένα του Νικολόπουλου βγαίνει καθαρά ο θαυμασμός του προς τον Κοραή και η τάση του να τον μιμηθεί.

Έτσι, πριν ακόμα συναντηθούν και θέλοντας ο Νικολόπουλος να δικαιολογήσει στον πατέρα του την πρόθεσή του να πάει για σπουδές στο Παρίσι, του έγραφε φαίνεται, από το Βουκουρέστι, πως ήθελε να γίνει σαν τον Κοραή. Τόσο τον επηρέαζε η ακτινοβολία του³⁷. Γι' αυτό και ο πατέρας του σε ένα γράμμα του γράφει: «...Να φροντίσης. παιδάκι μου, και του λόγου σου να οικονομίσης εκείνο οπού σε φωτίση ο άγιος Θεός. Τώρα οπού, Θεού οικονομία, εύρες την τύχη σου, δια τούτο ησύχασε και μη γυρεύεις Κουραήδες και σε φθάνουν εκείνα οπού έκαμες. Ούτω, παιδί μου, να έχης την ευχήν και να έβγης από αυτήν την ιδέαν, μη γίνεις παρήκοος γονέων. Πολλά δεν σου γράφω και βάλε τα εις το ζύγι...».

Αργότερα πάλι, όταν στις 8 Νοεμβρίου 1807(νέο) θα γράψει στους γονιούς του από το Παρίσι, το ίδιο ιδανικό, η σοφία του Κοραή, είναι που δικαιολογεί ακόμα τον ξενιτεμό του.

« Φιλοστοργότατοι πάτερ και μήτερ!³⁸

Πολλάκις σας έγραψα. Πλην μέχρι τούδε ουδενός ηξιώθην ευχετικού υμών δράματος. Ότι τούτο με λυπεί καθ' υπερβολήν, δεν πρέπει να αμφιβάλλητε. Θείω ελέει και διά των υμετέρων ευχών υγιαίνω, ασχολούμενος εις τα καλά και αξιόκτητα. Δεν είμαι πλέον εις την Βλαχίαν. Χάρις τω αγίω Θεώ! Επεθύμουν όμως να ήμην εις την πατρίδα μου, από της οποίας κανέν πράγμα εις τον κόσμο δεν είναι γλυκύτερον. Αλλά κατά δυστυχίαν δεν είμαι τώρα εις δύναμιν να πληρώσω τον πόθον

³⁸ Σ. Καρατζάς, ό. π., σ. 31

μου. Αν είχαν τουλάχιστον το εν τρίτον της μαθήσεως του Κοραή, δεν ήθελον βέβαια δαπανήσει τον καιρόν της νεότητος εις την ξενιτείαν».

Σε άλλο γράμμα του προς τον Ιωάννην Περάκην Σκούφου σταλμένο από το Παρίσι στις 10 Νοεμβρίου 1807 στη Σμύρνη γράφει ο Νικολόπουλος για τη σοφία του Κοραή και πόσο τον ωφελεί η συναναστροφή μαζί του. Παραθέτουμε το απόσπασμα στη συνέχεια.

«...ο Σοφός, φιλάρετος και περίβλεπτος ημών συμπατριώτης κύριος Αδαμάντιος Κοραής, ιατρός, υγιαίνει κάλλιστα. Τον βλέπω και με βλέπει συχνά. Περιττόν κρίνω να σας είπω πόσον η συναναστροφή ενός τοιούτου σοφού ανδρός με ωφελεί. Η εξοχότης του καταγίνεται ακαταπαύστως εις συνθέσεις και εκδόσεις βιβλίων σοφών προς παιδείαν του ημέτερου γένους. Ο καιρός βέβαια δεν είναι μακράν, οπότεν η πατρίς θέλει τον απολαύσει με ανοικτάς αγκάλας κατά τον διάπυρον πόθον της. Είθε, παντοδύναμε, το ογληγορώτερον!...».

Έπειτα, σε άλλη επιστολή(1 Ιουλίου 1816) προσπαθεί να ανασκευάσει τις κατηγορίες κάποιου Έλληνα από το Βουκουρέστι που γυρνώντας από το Παρίσι, όπου είχε πάει για δουλειές, κατηγορεί τον Νικολόπουλο στον πλούσιο από άλλη μητέρα αδελφό του Ιωάννη, με αποτέλεσμα αυτό να έχει συνέπειες για τον Νικολόπουλο, που προσπαθούσε να πείσει τον αδελφό του να τον βοηθήσει οικονομικά. Στην προσπάθειά του αυτή, της ανασκευής των κατηγοριών, επικαλείται και πάλι το όνομα του Κοραή, που ήταν το πρότυπό του. Ακολουθεί απόσπασμα από την επιστολή.

«...Περί δε των όσα δόλιοι και κακεντρεχείς σοι είπον κατ' εμού διά των εαυτών συμφέρον, προθυμούμενοι να σε εμποδίσουν από του να ευεργετής και να ενισχύεις έναν αδελφόν, όστις κοπιάζει μετά πολλής καρτερίας ημέραν και νύκτα επί σκοπώ του να κάμη προς την πατρίδα και τους συγγενείς ιερόν χρέος του, εμί βέβαιος ότι έκλεισας τα ώτα ώσπερ ο φρόνιμος Οδυσσεύς, και ότι και εις το εξής, αν τις σοι ομιλήση ή γράψη κατ' εμού, θέλεις τον μισήσει ως δόλιον, ως φθονερόν και άτιμον άνθρωπον. Οι τοιούτοι, φίλτατε αδελφέ, έχουσι πάντα το φαρμάκι εις την καρδίαν, και το ξερνώσι εις καιρόν επιτήδειον. Αυτοί κυριεύονται τοσούτον από μιανρά πάθη και καταντώσιν εις ταύτην μανίαν, ώστε και αυτάς τας εναρέτους τας εξηγουσι δολίως και πονηρώς, δια να βλάψωσιν εκείνους, των οποίων η καλή φήμη θαμπώνει τα βεβλαμμένα όμματα της ψυχής των. Ούτω παραδείγματος χάριν ομογενής τις φθονερός και κακότροπος εξέδωκε προ ημερών ενταύθα μίαν

σατυρική και υβριστική φυλλάδα κατά του όντως σοφού, περίφημου και εναρέτου Κοραή, τον οποίον θαυμάζει όλη η Ευρώπη...».

Είναι σαφής η προσπάθειά του, μέσω του ονόματος του Κοραή, να προστατεύσει και το δικό του.

Και στη συνέχεια στο υστερόγραφο επιστολής του (22 Ιανουαρίου 1819) προς τον φίλο του Σ. Μειτάνη, που αντίγραφο της είχε κρατήσει ο Νικολόπουλος, αφού αναφέρθηκε πρώτα στην πρόοδο του αδελφού του Γεωργίου, που σπούδαζε φιλολογία στο Παρίσι Φιλολογία, γράφει ακόμα:

«... Ελησμόνησα να σε είπω , φίλτατε, ότι ο αυτάδελφός σου συχνάζει προς τον σεβάσιμον Κοραήν και ότι τούτο μοι προξενεί μεγάλην χαράν .Διότι το σέβας το οποίον εμπνέει ο μέγας ούτος ανήρ εις πάντα άνθρωπον ελληνοκάρδιον και αι σοφαί παραινέσεις του αληθινού τούτου Νέστορος θέλουσιν ωφελήσει τα μέγιστα τον αγαθόν Γεώργιον. Χαίρω δε κατ' εξοχήν διά την πατρικήν εύνοιαν, την οποίαν δεικνύει προς τον αδελφόν σου ο σοφός γέρων, το κλέος και το καύχημα του δυστυχούς ημών γένους».

Η σταθερή αυτή στάση του Νικολόπουλου και ο θαυμασμός του προς τον μεγάλο σοφό φαίνεται πως έπεισαν τελικά τον Κοραή πως είχε πέσει έξω στην εκτίμησή του. Στο αναμεταξύ άλλωστε ο Νικολόπουλος είχε αντρωθεί και είχε αποκτήσει όνομα σαν ελληνιστής. Η υπηρεσία του στη βιβλιοθήκη του Institut de France τον έκανε γνωστό στους κύκλους των Γάλλων και άλλων ξένων φιλολόγων. Έτσι ο Κοραής στα 1819, ίσως και νωρίτερα, έχει ήδη αναθεωρήσει τη γνώμη του για τον Νικολόπουλο και η προκατάληψή του δίνει τη θέση της στην εύνοια.

Στις 13 Μαρτίου 1819 σε γράμμα του προς τον Κοκκινάκη, έναν από τους εκδότες του «Λόγιου Ερμή», ο Κοραής γράφει: «...Τούτο λοιπόν σας διδάσκει, φίλοι, ν' αυξήσετε την προσοχήν σας εις την σύνταξιν του Ερμού³⁹ και να σφίγγετε ισχυρότερα τον δεσμόν σας μετά των ομογενών της καλής μερίδος και των αυτού και των εδώ, και μάλιστα του Νικολοπούλου...». Τον ίδιο χρόνο γράφει στις 16 Νοεμβρίου στον φίλο του Ιάκ. Ρώτα : « ...Του Κονδού και του Νικολοπούλου τας παρακλήσεις μην αποβάλης, αν δύνασαι να βοηθήσεις την επιχείρησιν αυτών, ...».

³⁹ Στ. Αθήνη, «Τα προεπαναστατικά φιλολογικά περιοδικά: εκδοχές διαλόγου με τις ξένες γραμματείες»,στηνιστοσελίδα,<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/syngkrisi/article/viewFile/10125/10224.pdf>, 4.6.1998,σ.163, διαθέσιμο στο: <http://gcla.phil.uoa.gr/newfiles/syngkrisi13/13.athini.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22.4.2021

Από δω και πέρα ο σύνδεσμος Κοραή και Νικολόπουλου είναι πολύ δυνατός. Το περιοδικό *Μέλισσα*⁴⁰, που βγάζει ο Κονδός μαζί με τον Νικολόπουλο, γίνεται όργανο κοραϊκό και ο Νικολόπουλος από τις στήλες του γίνεται ο επαινέτης και ο απολογητής του Κοραή κατά των εχθρών του και κυρίως κατά του Ιλαρίωνα Σιναΐτη. Ο Κοδρικάς επίσης γίνεται αντικείμενο επίθεσης του Νικολόπουλου για τον αντικοραϊσμό του. Έγραφε: «...Έπειτα, ω μιανέ, ψευδοχριστιανοπουλίτα, αφ' ου ύβρισας αναιδώς, αφ' ου εσυκοφάντησας, ως ασιατικόν ανδράποδον τον Κοραήν, τους εκδότας του Λογίου Ερμού, τον Φιλανθρωπίδην τον Βρετανόν...» και συνεχίζει παρακάτω: «...η ακατανόητος θρασύτης σου... συκοφαντεί και αυτήν την φιλάνθρωπον Εταιρείαν των Ανθρωποτηρητών (Societe des observateurs de l' homme...) ουχ' απλώς μόνον και ως αυτήν φιλάνθρωπον ούσαν, αλλά και διότι ο αξιοσέβαστος Κοραής, ο ανδρειότατος εχθρός του Μαχιαβελισμού, εγένετο μέλος αυτής». Στον επόμενο τόμο της *Μέλισσας* (Τετρ. Γ', 1821,249-250), ο Νικολόπουλος κάνει μια ειρωνική εισαγωγή στην αναδημοσιευμένη εκεί απανταχούσα του Ιλαρίωνα, που την ακολουθεί απάντηση του Κοραή με το ψευδώνυμο Ζ.Ξ.Ψ. Στο τέλος του αφιερώνει κοροϊδευτικά επιγράμματα και φιλοξενεί στο περιοδικό του κάθε λογής βρισιές κατά του Ιλαρίωνα.

Ενώ ο Νικολόπουλος γίνεται εχθρός των εχθρών του Κοραή, θα μεσολαβήσει για τη συμφιλίωσή του με τον Νεόφυτο Δούκα. Το γράμμα που δημοσιεύεται στη *Μέλισσα*, φαίνεται πως απευθύνεται στον Νικολόπουλο, που πια θεωρείται ως ένας από τους πιο σχετικούς του Κοραή.

Με την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης ο Νικολόπουλος θα ξαναφέρει στην επιφάνεια το «Memoire sur l' etat actuel de la civilization en Grece», που ο Κοραής είχε δημοσιεύσει το 1803. Στη *Revue Encyclopedique*, όπου έδινε συνεργασία ο Νικολόπουλος, θα ξανακάνει επίκαιρη τη μελέτη αυτή του Κοραή και θα βρει την ευκαιρία να τον επαινέσει, ονομάζοντάς τον illustre et venerable.

Όλο το έργο του Νικολόπουλου είναι γεμάτο θαυμασμό προς τον μεγάλο συμπατριώτη⁴¹. Έτσι, στην εισαγωγή της μετάφρασης του *Contrat Social* του Rousseau από τον Ζαλύκο γράφει: «...ουκ αγνοώ δε, ω φίλτατοι συμπατριώται, ότι το συμβουλευέιν εστί κυρίως μεν έργον γεροντικής πολυπειρίας. Ότε δε λόγος εστί περί πραγμάτων μεγάλων και τοιούτων, οποία είσιν ήδη τά της Ελλάδος πράγματα, τότε

⁴⁰Σ.. Καρατζάς, *ό. π.*, σ. 35

⁴¹ Π. Χαραλαμπόπουλος, *Αγωνιστές του 1821 από την Αμπελιώνα Τριφυλίας*, Αθήνα, 1997, σ. 71

τω όντι χρεία ή φιλοσόφου ανδρός, οποίος εστιν ο θαυμάσιος γέρων Κοραής, ή ρήτορος δεινού και θερμοτάτου, οποίος ην ο Δημοσθένης ο μεγαλοφωνότατος...».

Στην εισαγωγή πάλι της έκδοσης του «Διαλόγου» του ίδιου του Ζαλύκου ο Νικολόπουλος συμβουλεύει τους νέους: « ...αναγιγνώσκετε μετά προσοχής τους μεγάλους συγγραφείς της Ελλάδος, ίνα γένησθε πλήρεις μεγάλων ιδεών και αρετών. Και περί τούτου ακούσατε όσα έγραφεν ο μέγας Κοραής προ εικοσιτεσσάρων ενιαυτών...». Στην ίδια σελίδα τον ονομάζει «ο σοφός γέρων» και αλλού « ο μέγας σύμβουλος», τελειώνοντας δε μία περικοπή από την επιστολή του Κοραή «προς Αλέξανδρον», δημοσιευμένη στα Αιθιοπικά του Ηλιοδώρου, ο Νικολόπουλος κάνει την ακόλουθη αποστροφή:

« Αλλά μη φοβού, θαυμάσιε και γεραρώτατε συμπολίτα!

Ωσπερ γάρ γέρος ίππος ευγενής, κάν η γέρων,

Εν τοίσι δεινοίς θυμόν ουκ απώλεσεν,

Αλλ' ορθόν ους ίστησιν. Ωσαύτως δε συ

ημάς τ' στρύνεις, καυτός έν πρώτοις έπη».

Μετά την απελευθέρωση της πατρίδας, την ενθρόνιση του Όθωνα και τον θάνατο του Κοραή, ο Νικολόπουλος δοκιμάζει να συνθέσει ένα μεγάλο ποίημα για την αναγέννηση της Ελλάδας. Δοκιμάζει να συνθέσει ένα μεγάλο «Ποίημα λυρικών εις την θαυμασίαν της Ελλάδος αναγέννησιν, στιχουργηθέν συμφώνως τω μουσικώ ρυθμώ και μελοποιηθέν κατά την μυξολιδιστί αρμονίαν υπό →» θέλοντας να εξυμνήσει όσους συνέβαλαν στον ερχομό της ελευθερίας (Αγγλους, Γάλλους, Γερμανούς, Υδραίους, Σπετσιώτες, Χιώτες, Ψαριανούς, τη Μπουμπουλίνα, τον Καραϊσκάκη, τον Γερμανό, τον Υψηλάντη, τον Μπότσαρη, τον Κανάρη, τον Εϋνάρδο, τον Βύρωνα και τους πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδας. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Καρατζά, επρόκειτο για ένα ποίημα μετριότατο και που ο ποιητής του ήθελε να έχει ύψος. Το ποίημα βρίσκεται σε χιλιοδιορθωμένα και σκόρπια μικρά δελτία, χωρίς αριθμηση, μέσα στον φάκελο με τα στοιχεία MS 940 της βιβλιοθήκης του Institut de France. Απ' όσα αναφέρει ο Καρατζάς που προσπάθησε να βάλει σε τάξη τα δελτία , το ποίημα αυτό ποτέ δεν το τελείωσε και ένα μέρος, που αποτελεί την εισαγωγή του κατά κάποιον τρόπο, το δημοσίευσε στο φυλλάδιό του, *Zeus Πανελλήνιος*. Μαζί με τους άλλους πνευματικούς ηγέτες του Ελληνισμού, στους

οποίους ο Νικολόπουλος αφιερώνει τους ανέκδοτους στίχους του, βρίσκεται και ο Κοραής. Σε αυτόν μάλιστα αφιερώνονται και οι περισσότεροι. Ακολουθεί το μεγαλόπνοο ποίημα⁴²:

Στροφή

«Έννεπε δε μοι κράτιστον
 Άνδρα τον υπερσέβαστον
 Τον Κοραήν τον άριστον
 Φίλων πατρίδος.
 Οστις παρά το Μέλητος
 ρείθρον ποτε κοιμώμενος,
 Πλάτωνα τον δαιμόνιον
 Είδε καθ' ύπνους.
 «Εσεται ήμαρ, τέκνον μου,
 Όταν ποτέ τα θαύματα
 ακούων της Πατρίδος σου,
 βοήσης, θνήσκων.
 « Ο Όθων ζήτω!
 Ευδαιμονείτω!»

Αντιστροφή

Φύλαξον ευσεβέστατα
 Το μέγα τούτ' απόρρητον,
 Άπελθε, δράμε τάχιστα εις την Γαλλίαν,
 χώραν σοφήν, φιλόξενον,
 φιλόανθρωπον, φιλότιμον,
 ένθα ευρήσεις φίλους τε και επαινέτας.
 Εκείθεν τη πατρίδι σου
 τα κράτιστα συμβούλευσον,
 και τελευτήσεις κάλλιστα,
 χαίρων, βοάων
 « ο Όθων ζήτω!»
 Ευδαιμονήτω!»

Επωδός

⁴² Σ. Καρατζάς, *ό. π.*, σ. 40

Ἐλεξεν ο υψίνους
κ' ευθύς από της γης
εις Ὀλυμπον τον μέγαν,
ως ὄρνις του Διός,
πάλιν επαναβαίνει
μετά χρυσών πτερών.
Ἐκθαμβος αφυπνίσθης,
Ω φίλτατε βροτών!
Και ὡσπερ ἔλαφος η διψῶσα
Ἐν ὥρα καύματος του ηλίου,
ανά τα ὄρη και τους δρυμόνας,
τρέχει προς ὕδωρ το ζωηφόρον,
το καταρρέον από πετρών.
Ούτως αἴφνης τότε
Ἐδραμες σπουδαίως
Εἰς γην Γαλατών,
Εἰς γην ελευθέραν,
Μούσαις παμφιλτάτην
Πατρίδα σοφών.
Ἐνθα φώνησας ενδόξως.
« Η πατρίς μου ελευθέρα!
Ο Ὄθων ζήτω!
Ευδαιμονεῖτω!»

Σρτοφή

Την λύραν εδωρήσατο
Των υρικών ο μέγιστος
Τω ευκλεί προπάππω σου
Τω Αντωνίω,
ἵνα περικλεέστατον
Δα ἔσιον φιλέλληνα,
Γαλλίας ἀνδρα μέγιστον
υπερυμνήση.
Προς σε δ' ο Πλάτων ἔπεμψε
σοφίαν και δεινότητα,

ίν' εκφωνήσης. « τέρπομαι!

Θνήσκω ευδαίμων!

Ο Όθων ζήτω,

Ευδαιμονείται!»

Αντιστροφή

Διά της ευγλωττίας σου

και της μαγαλονοίας σου,

πατρίδα την πανσέβαστον,

φίλην Ελλάδα,

γενναίως επωφέλησας

και αγαθώς ηγλαΐσας.

Των συμβουλών σου ήκουσον

Ελλάδος τέκνα!

Καγώ ο συμπολίτης σου

Προς την φωνήν σου έδραμον,

Και νυν φωνά ως τέκνον σου,

μετ' ευσεβείας.

« Ο Όθων ζήτω!

Ευδαιμονείται!»

Επωδός

Αλλ' ω πατρίδος πάτερ,

Θειότατε ανδρών

εύκλεια της Ελλάδος,

αγλαΐσμα σοφών!

Απ' ουρανόθεν βλέπεις

Τον ήδιστον καρπόν

Των θείων συμβουλών σου.

Συ, όστις ανδρικώς

Το καθαρότατον πυρ ανήψας

Φιλοτιμίας ιεροτάτης

Εν ταις καρδίαις των νεανίσκων

φίλης Ελλάδος, της γεννησάσης

Συ τον θαυμάσιον και σοφόν!

Το κλέος σου λάμπει

ανά πάσαν χώραν

την Ελλαδικήν,

εφ' όσον ηλίου

επί Ελικώνος

λάμπει φως αγνόν.

Φώνησας. « Ήλιε χαίρε!

Η Ελλάς νυν ελευθέρα.

« Ο Όθων ζήτω!

Ευδαιμονείτω!»

Αποτέλεσμα αυτού του άμετρου θαυμασμού, που εκδηλώνεται σε όλα τα γραφτά του Νικολόπουλου, είναι η τάση του να τον μιμηθεί, αν και γνωρίζει και ο ίδιος πως ούτε οι ικανότητες, ούτε οι γνώσεις του είναι ανάλογες του Κοραή. Τον μιμείται, είναι το πρότυπό του. Μάλιστα, όπως ο Κοραής ήταν Σμυρνιός και ήθελε να αυτοαποκαλείται «Χίος», έτσι και ο Νικολόπουλος θα παρατήσσει το εθνικό «Σμυρνιός» και θα ονομασθεί «Λακεδαιμόνιος». Ούτε όμως και οι οικονομικές του δυνατότητες τον βοηθούσαν, όπως τον Κοραή, στην ενασχόλησή του με τα γράμματα. Έτσι σε ένα γράμμα προς τον Άνθιμο Γαζή, σταλμένο στις 29 Οκτωβρίου 1813, αναφέρει ανάμεσα στα άλλα για τον οικονομικά εύρωστο αδερφό του στο Βουκουρέστι πως δεν τον βοηθάει και ότι τον προέτρεπε να ασχοληθεί και αυτός με το εμπόριο. Ο ίδιος όμως σε ένα άλλο γράμμα του προς τον αδερφό του ανέφερε πως σκοπός του δεν ήταν να πλουτίσει, αλλά να ωφελήσει την πατρίδα, να χαροποιήσει τους συγγενείς του και να τιμήσει το γένος του. Η μόνη του δε επιθυμία ήταν να πεθάνει στην ενδοξότατη πατρίδα του, την Ελλάδα που φώτισε όλη την Ευρώπη, την οποία χαρακτήριζε «αδιάφορον» και «αχάριστον». Και συνέχιζε: «Αλλ' ω φιλάτη μου πατρίς, βλέπεις άρα γε μακρόθεν τα θερμά και ειλικρινή δάκρυα, τα οποία τώρα, εν ω αναφέρω το γλυκύτατόν σου όνομα, ρέουσι ποταμηδόν από τους ασθενείς μου οφθαλμούς...».

Ένα στοιχείο που δεν πρέπει να παραλείψουμε είναι πως ο Κοραής με τη μεγάλη πούληση που είχαν τα βιβλία του, αποκτάει χρήματα, για να καταρτίσει στο τέλος μια σημαντική βιβλιοθήκη. Το ίδιο επιθυμεί και ο Νικολόπουλος, αν και δεν έχει τα ίδια μέσα. Μάλιστα, θα είναι μεγάλη ικανοποίηση για αυτόν, όταν ο αδερφός του από το Βουκουρέστι του αναγνωρίζει ότι βιβλιοθήκη σαν τη δική του ούτε και ο

ίδιος ο μακαρίτης Κοραΐς είχε παρόμοια. Βέβαια, ο Νικολόπουλος αγόραζε τα βιβλία του, όχι από το περίσσειμα όπως ο Κοραΐς, αλλά βάζοντας ενέχυρο τον μισθό του ως υπαλλήλου του Ινστιτούτου, που ήταν το βασικό του εισόδημα, παραμελώντας ακόμα και την ενδυμασία του και την ίδια τη διατροφή του. Και για να κάνει τη βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας πιο πλούσια, όχι μόνο θα αφήσει τον εαυτό του απεριποίητο εξωτερικά, μα και τη γρια μητέρα του να πεινά. Είναι συγκινητική στην απανθρωπιά της η μανία ενός ανθρώπου, που μην έχοντας τα οικονομικά μέσα να εξυπηρετήσει τις βιοποριστικές ανάγκες, προτιμάει να αφήσει στο έλεος του Θεού τη μάνα του, για να δώσει ό, τι έχει και δεν έχει για έναν σκοπό, τη βιβλιοθήκη του, που, κάτω από καλύτερες συνθήκες, μπόρεσε και πραγματοποιήσει το πρότυπό του, ο Κοραΐς.

Είναι χαρακτηριστική η επιστολή του ανεψιού του Νικολόπουλου Π. Εμπεδοκλή (29 Μαρτίου 1838) που την έστειλε από την Σύρο, όπου είχαν καταφύγει οι αδερφές και η μητέρα του. Φαίνεται πόσο τον είχε συνεπάρει η ιδέα κατάρτισης της Βιβλιοθήκης του, χωρίς να μπορεί να δει παρά πέρα, ακόμα ούτε και προς την ίδια τη δυστυχημένη οικογένειά του. Ακολουθεί απόσπασμα της εν λόγω επιστολής.

«...Σκοπός της επιστολής μου είναι το να σε κινήσω σήμερον εις οίκτον και συμπάθειαν προς τους δυστυχούντας συγγενείς σου, διότι δεν αρκεί μόνον το να θλίβεσαι ακούων δυσάρεστα, αλλά και συμπάσχων να συγκοινωνής εις τας δυστυχίας και ταλαιπωρίας των οικείων σου. Πολλά με κακοφαίνεται ότι αι αδελφαί σου ενταύθα και η μήτηρ σου προσέτι σ' εξιστόρησαν πολλάκις τα δεινά των και ουδέ δάκρυ εν μόνον δεν εστάλαξεν από τους οφθαλμούς σου ως συμπεραίνω. Πληροφορούμαι δε σχεδόν τούτο από την έως σήμερον ανήκουστον αδιαφορίαν σου. Θεωρών σε λοιπόν εις πολλήν καταντώντα σκληρότητα και αμέλειαν ως προς τα προς την μητέρα τουλάχιστον άφευκτα χρέη σου, βιάζομαι, ανεψιός ων, μικρός έτι την ηλικίαν και του κόσμου σχεδόν άπειρος, εξ εμαυτού οδηγούμενος, να γράψω προς θείον, συνετώτατον, σοφώτατον, πολυπειρώτατον, όχι συμβουλάς, όχι παρακλήσεις, όχι κολακείας αλλά φρικτά παράπονα... Δεν ανήκεν εις εμέ να σ' αναφέρω ποτέ περί τοιούτων αντικειμένων. Αλλ' εκπληρών καθόσον δύναμαι σήμερον μικρόν χρέος προς τους συγγενείς μου και τολμών να σε αποσύρω από την απάτην εις την οποίαν κείσαι, θαρρών ότι θέλεις ωφελήσειν την πατρίδα σου συναθροίζων και καταδαπανών την κατάστασίν σου εις βιβλία, θέλω μετριάσει οπωσούν την ταραχήν της ψυχής μου διά της ελπίδος του ότι θέλεις στοχασθίν ολίγον προς τας αναποφεύκτους ανάγκας των. Όχι θείε, ουχ' ούτως αρεστός έση Θεώ και ανθρώποις, ουχ ούτω πρέπει να πράττης, αλλά πρώτον μεν απόδος τα προς τους γονείς, τα προς

τας αδελφάς χρέη σου και έπειτα σκέψαι τίνι τρόπω θέλεις ωφελήσειν την πατρίδα. Μηδέποτε φέρου προς κενοδοξίαν, μουσειά και Ακαδημίας και Πανδιδακτήρια ονειροπολών και κηρύττων... άφες τα ονείρατα, στρέψον τους οφθαλμούς σου προς μητέραυ υπέργηρον, δυστυχεστάτην. Εις το τέρμα ήδη του βίου της ούσα, όχι μόνον στερείται και των απολύτως αυτή αναγκαίων, αλλά έως εις τον τάφον θέλει φέρει την θλίψιν της, ότι δεν είδε καν μίαν των ευχών της εκπληρουμένην, διά ν' αποθάνη ολίγον παρηγορημένη...

Λυπήσου και συ, στοχάσου και κρίνε καλύτερον και αποφάσισε να βοηθήσης ολίγον την θνήσκουσαν οικογένειάν σου. Εκτέλεσον όπως ανήκει τώρα πρώτον το προς την αδελφήν σου μέγαν και διπλούν χρέος σου, διότι σήμερα εκτός ότι δεν την εβοήθησες ποτέ τουλάχιστον με εκατόν τάλαρα εις όλην σου την ζωήν την είχες επιφορτίσειν να κρατή μόνην της όλην την οικογένειαν δεκαέξ ήδη χρόνους, κατ' αρχάς μεν πωλούσα όσα είχε πολύτιμα σκεύη της και επομένως έως σήμερα με το δαιμονοεπάγγελμα του διδάσκειν, το οποίο ουδέ δέρμα επί των κοκκάλων δεν την άφησεν...

Ένα είναι σίγουρο. Το δίλημμα στο οποίο μπήκε ο Νικολόπουλος. Από τη μία η μάνα και η δύστυχη οικογένεια και από την άλλη το χρέος προς την πατρίδα και με κίνητρο ίσως τη φιλοδοξία. Και όμως κατά παράδοξο τρόπο ο φτωχός πατριώτης και η ονειροπόλα ψυχή του, που δεν ήθελε να απομακρυνθεί από τον σκοπό του, επέλεξε το χρέος προς την Πατρίδα με αποτέλεσμα να ωφεληθεί⁴³ τελικά η γενέτειρα του πατέρα του, η Ανδρίτσεινα και οι κάτοικοι της ορεινής Ηλείας.

Βέβαια, ο Νικολόπουλος, όπως και ο Κοραής θα φροντίσει να πλουτίσει και άλλες ελληνικές βιβλιοθήκες με έργα ξένων σοφών, που αναφέρονται στην Ελλάδα και θα ζητήσει στο εξωτερικό χρηματική βοήθεια, για την ενίσχυση των ελληνικών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Και ως ιδιώτης και ως γραμματέας της Societe Hellenique, που είναι συνέχιση του Φιλελληνικού Κομιτάτου, απευθύνεται σε πολλούς για να πετύχει την οικονομική βοήθεια που ζητεί.

Σχετικά με τις γλωσσικές ιδέες του Νικολόπουλου, η επίδραση του Κοραή είναι φανερή. Στην αρχή της πνευματικής του πορείας και ως μαθητής του Λάμπρου Φωτιάδη, φαίνεται ότι θα γίνει αρχαιστής. Στη συνέχεια και μετά τη γνωριμία του με τον Κοραή, αλλάζει και η γλωσσική του πορεία. Είναι εμφανής η προσπάθεια του Νικολόπουλου, και από τις δύο επιστολές προς τον Κοραή, που αναφέρθηκαν

⁴³ Π. Παγώνη, *Ανδρίτσεινα*, Πάτρα 2008, σ. 19

προηγουμένως, εκτός από τις κατηγορίες κατά «των σημερινών αθλίων ποιητών της Κωνσταντινουπόλεως οίτινες παραχαράττουσι και παντάπασι διαστρέφουσι την αρμονικωτάτην σημερινήν ημών γλώσσαν...» ότι προσπαθεί να μιμηθεί και γλωσσικά τον Κοραή. Χαρακτηριστικοί κοραϊστικοί τύποι: δεν εξεύρον= δεν ξέρω, αλλ' οίμοι μόνον= αλίμονο, Νικολόπωλος.

Βέβαια, η στροφή του Νικολόπουλου στη γλώσσα του Κοραή δεν ήταν πάντα σταθερή και ούτε ενδιέφερε τον Νικολόπουλο η συνέπεια και η συνέχεια σε μια κοραϊκή γλωσσική ορθοδοξία. Εξάλλου, η ενασχόλησή του με τα αρχαία κείμενα τον κάνουν να γοητεύεται από τους αρχαίους τύπους. Σύμφωνα με τον ιστορικό Καρατζά, σε κάποια χειρόγραφα του Νικολόπουλου τον βλέπουμε να προβληματίζεται για την κοραϊκή μεθοδολογία σε ζητήματα γλωσσικά από διάφορα παραδείγματα που συγκέντρωνε, επιβίωσης της αρχαίας προφοράς του υ (π.χ. παχυλός- παχουλός, ψυχή- ψούχα, φύσκη- φούσκα).

Ένας νέος επαρχιώτης σαν τον Νικολόπουλο, που αγαπούσε πολύ τα γράμματα και είχε θαμπωθεί από την πνευματική ευρύτητα του Κοραή, ήταν επόμενο να επηρεαστεί και πολιτικά από τον Κοραή, πράγμα που φαίνεται και από τους τρεις τόμους του περιοδικού *Μέλισσα*. Ο Νικολόπουλος θα υπογράψει την προκήρυξη του διαγωνισμού για τη μελέτη των θεμάτων που αποτελούν την κοραϊκή θέση για τα σύγχρονα προβλήματα του Ελληνισμού:

Ποία και πόσα είναι τα κακά, όσα επροξένησε και έτι προξενεί ο σχολαϊσμός εις το δυστυχές ημών γένος, ποίοι δε είναι οι κύριοι τρόποι, δι' ων ο ο σχολαϊσμός είναι δυνατόν να καταργηθή διόλου ή τουλάχιστον να ελαττωθή.

Ποία είναι και πόσα τα κακά, όσα επροξένησαν και έτι προξενεί ο μαχιαβελισμός τινών αρχόντων εις το δυστυχές ημών γένος, από αλώσεων Κωνσταντινουπόλεως μέχρι της σήμερον, ποίοι δε είναι οι κύριοι τρόποι, δι' ων ο μαχιαβελισμός των τοιούτων ψευδοελλήνων είναι δυνατόν να καταργηθή διόλου ή τουλάχιστον να ελαττωθή;

Ποία είναι και πόσα τα κακά, όσα επροξένησαν και έτι προξενούσιν εις το δυστυχές ημών γένος οι περισσότεροι των αρχιερέων από του Φωτίου μέχρι σήμερον, ποίοι δε υπάρχουσιν οι κύριοι τρόποι, δι' ων είναι δυνατόν να καταργηθή διόλου ο πανώλεθρος και φρικτός δεσποτισμός των αναξίων διαδόχων του φιλανθρώπου Ιησού και Σωτήρος;».

Πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες ο Νικολόπουλος δεν έχει να παρουσιάσει σημαντικές. Δούλεψε αρκετά χρόνια την έκδοση των « Παρεμβολών εις

Όμηρον» του Ευσταθίου Θεσσαλονίκης, η οποία τελικά δεν είδε το φως ποτέ⁴⁴. Μάλιστα, σε αυτήν ο Νικολόπουλος είχε στηρίξει και τις ελπίδες του να εκλεγεί μέλος του Institut de France. Φαίνεται ότι και την ιδέα αυτή την είχε πάρει από τον Κοραή.

Ακόμα και στις εισαγωγές που έκανε στον «Διάλογο περί της Ελληνικής Επαναστάσεως», αλλά και στη μετάφραση του Contrat Social του Rousseau από τον Ζαλύκο προσπαθεί να μιμηθεί τους Προλόγους του Κοραή στις εκδόσεις των αρχαίων, απευθύνοντας συμβουλές προς τους νέους του Γένους. Και σε αυτή του την προσπάθεια όμως παρατηρείται έλλειψη πρωτοτυπίας και οι παραινέσεις του με πολλές παραπομπές σε αρχαίους συγγραφείς μας παραπέμπουν και πάλι στον Κοραή.

Αν και οι δυνατότητες του Νικολόπουλου δεν μπορούν να φτάσουν τις δυνατότητες του μεγάλου Έλληνα φιλόλογου, μπορούμε να πούμε ότι ο μεγάλος αυτός Έλληνας της διασποράς ενέπνεε τους νέους της εποχής και ανάμεσα σε αυτούς και τον Νικολόπουλου που προσπάθησε με κάθε μέσο να τον πλησιάσει πνευματικά.

Σε εκείνα τα δύσκολα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης ακολουθώντας το παράδειγμα του Κοραή, προσπαθεί και αυτός με τα δικά του μέσα και τις δικές του δυνάμεις να πολεμήσει τον «σχολαϊσμό και μαχιαβελισμό» των προστατών του και τις παρεκτροπές του ανώτερου κλήρου. Με τη θέση του στη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου και στη Γραμματεία της Societe Hellenique, με τα άρθρα του στη Revue Encyclopedique, τη Biographie Universelle, τη Μέλισσα, τον Λόγιο Ερμή, με τις γνωριμίες του στην Ευρώπη θα μεταδώσει την κοραϊκή θέση για τα ελληνικά προβλήματα και θα προκαλέσει ζύμωση και συμπάθεια για αγωνιζόμενο Έθνος καθώς και φιλελληνικά συναισθήματα, εκπληρώνοντας έτσι την κοινωνική του αποστολή και εγκαταλείποντας έτσι το στρατόπεδο των Φαναριωτών, με το οποίο αρχικά φάνηκε ότι θα τασσόταν. Προτίμησε όμως να ακολουθήσει τον δύσκολο και καταστροφικό για την προσωπική του ευδαιμονία δρόμο- απέναντι στα «καθεστώτα» του Φαναριωτισμού, αλλά, σίγουρα, τον δρόμο που άρμοζε στην κοινωνική του καταγωγή.

Κοραής

⁴⁴ Σ. Καρατζάς, *ό. π.*, σ. 50

Δ' Κεφάλαιο

Η περιπέτεια των βιβλίων

Η περιπέτεια των βιβλίων του Νικολόπουλου μοιάζει πράγματι σαν ένα παραμύθι για βιβλιόφιλους και μη. Τα βιβλία του που τα συγκέντρωνε σε όλη του τη ζωή με κόπους, θυσίες και στερήσεις ξεκίνησαν το ταξίδι τους παρουσία του δωρητή που σκοπό είχε να τα ακολουθήσει στην Ανδρίτσαινα μετά από λίγο καιρό, για να περάσει εκεί τα γηρατειά του, «προς διάδοσιν των ολίγων φώτων» όπως έγραφε⁴⁵.

Σύμφωνα με την επιθυμία του, ο Δήμος Ανδρίτσαινας έστειλε στο Παρίσι δύο επιφανείς Ανδριτσάνους, τον Χαράλαμπο Χριστόπουλο μετέπειτα Υπουργό Παιδείας και ανιψιό του δωρητή και τον δημοτικό σύμβουλο Κωνσταντίνο Φραμάκη Ζαριφόπουλο να παραλάβουν τα βιβλία. Ο δωρητής, αφού έγραψε στην πρώτη σελίδα όλων των βιβλίων του με ανεξίτηλη μελάνι, σημείωσε τις πολύτιμες, σπάνιες και δυσεύρετες εκδόσεις, έγραψε βιβλιογραφικές σημειώσεις, φρόντισε για την τοποθέτησή τους στα κιβώτια, για τη φόρτωσή τους και έδωσε στην επιτροπή οδηγίες. Θα παρέμενε για την τακτοποίηση υποθέσεων του στο Παρίσι και κατόπιν θα ακολουθούσε και αυτός. Το 1842 αναγγέλθηκε ο θάνατός του από το Παρίσι, που κατά άλλους συνέβη εν πλω και κατά άλλους από γάγγραινα, την οποία έπαθε στο δεξί του χέρι κατά την τοποθέτηση στα κιβώτια των βιβλίων.

Τα σαράντα επτά κιβώτια με τα βιβλία φτάνουν με πλοίο στο λιμάνι του Κατακόλου. Στην ορεινή Ανδρίτσαινα έφτασαν με άλογα. Αρχικά τοποθετήθηκαν στο εκκλησάκι της Αγίας Βαρβάρας. Ο Νικολόπουλος είχε φτιάξει και κατάλογο πλήρη που συνόδευε τα βιβλία, αλλά δυστυχώς αυτός δε βρέθηκε. Την πρώτη καταγραφή προσπάθησε να κάνει ο αναπληρωτής του Δημάρχου Ανδρίτσαινας, Αναγνώστης Α. Ζαριφόπουλος, εντός της εκκλησίας. Στην εκκλησία έμειναν τα βιβλία για τέσσερις δεκαετίες μέχρι να χτιστεί η βιβλιοθήκη με τη βοήθεια της Εθνικής τράπεζας. Μετά τη στέγασή τους και άλλον μισόν αιώνα τα βιβλία έμειναν σε έναν χώρο χωρίς ασφάλεια και προστασία με αποτέλεσμα μέρος από τα σημαντικότερα και τα παλαιότερα βιβλία της συλλογής να κλαπεί.

Στη συνέχεια, εξαιτίας ζημιάς της στέγης τα βιβλία επιστρέφουν και πάλι στο εκκλησάκι της Αγίας Βαρβάρας για τρία χρόνια. Μετά το 1932 τα βιβλία επανατοποθετήθηκαν στη βιβλιοθήκη σε καλύτερες, αν όχι τις καλύτερες, συνθήκες.

⁴⁵ Κ.Θ. Δημαράς, «Ο Νικολόπουλος και η Βιβλιοθήκη του», στην: *Ελληνική Εταιρεία Βιβλιοφίλων*, Αθήνα 1981, σ. 11

Τότε διορίζεται βιβλιοθηκάριος ο Αγησίλαος Τσέλαλης, ο οποίος αναφέρει ότι το 1879 έγιναν τα εγκαίνια του κτιρίου όπου συστεγάσθηκαν τα διδακτήρια και η βιβλιοθήκη σε ο οικόπεδο, που το είχε παραχωρήσει δωρεάν ο Νικόλαος Μπαμπαδήμος.

Στον πάνω όροφο της δυτικής πλευράς του κτηρίου αυτού 29 επί 6 μέτρα κατασκευάστηκαν 21 συνεχόμενες ξύλινες υαλόφρακτες θήκες 2x 4,50 μ. για να τοποθετηθεί η βιβλιοθήκη.

Η διαχειριστική επιτροπή παρέδωσε στον ασκούμενο μελετητή, Αναγνώστη Μπαμπαδήμο, αγαθή τη πίστι, να καταγράψει τα βιβλία και να τα ταξινομήσει. Αυτός αποσφράγισε μόνος του τα κιβώτια και συνέταξε κατάλογο, τον οποίο όμως δεν παρέδωσε αμέσως, αφού δεν ήταν στα καθήκοντά του, όπως έγραφε και ζητούσε αμοιβή. Συνέταξε ακόμα «Αντίγραφο του πρωτοτύπου αυτογράφου καταλόγου του δωρητή» από 5 φύλλα δου σχήματος, για τον οποίο κατάλογο ανέφερε ότι βρέθηκε στα χέρια του από κάποιον «ευγενή νέον!», όπως ανέφερε⁴⁶. Ο ίδιος ο συντάξας τον κατάλογο μιλάει για τρομερή λεηλασία της Βιβλιοθήκης του Νικολόπουλου, αλλά όπως απεδείχθη εκ των υστέρων ο ίδιος υπεξαίρεσε σημαντικά βιβλία.

Στη συνέχεια αναφέρουμε συνοπτικά τους κατά καιρούς βιβλιοθηκάρχους:

Το 1892: ο λόγιος και ποιητής Πάνος Τσεκούρας, το 1896:ο αρχιμανδρίτης Νεόφυτος Κιλιμίρης, το 1898 πεθαίνει ο Κιλιμίρης και παραλαμβάνει τη βιβλιοθήκη από τον ανιψιό του Φώτιο Κιλιμίρη ο Γυμνασιάρχης Σωκράτης Κόκκαλης, ο οποίος μετά από 5 μήνες στις 10 Οκτωβρίου του 1898 παραδίδει στον δήμαρχο Νικόλαο Κατσούρα. Το 1899 διορίζεται βιβλιοφύλακας ο ιερέας Θεράπων Παπαναστασίου, το 1904 ο συνάδελφος του Βενετσάνης Παπαγεωργίου. Το 1905 ο Κων/νος Θεοφιλόπουλος, το 1906 ο Κλεομένης Πατσόπουλος. Το 1910 ο Γυμνασιάρχης Σωτήρης Χαϊδόπουλος και το 1911 ο Ιωάννης Παλαιολόγου Στασινός. Το 1921 ο Πάνος Παπαγεωργίου και το 1922 ο Πέτρος Τσικόγιαννης. Το 1923 πάλι ο Ιωάννης Στασινός. Το 1925 ο καθηγητής Δ. Κιουσόπουλος. Το 1932 διορίζεται βιβλιοφύλακας ο Αγησίλαος Τσέλαλης ο οποίος συνταξιοδοτήθηκε το 1967 και παραδίδει στον Λυκειάρχη Κώστα Παπαγεωργίου και αυτός το 1968 στον Δημήτριο Πρίγγουρη που με τη σειρά του παραδίδει στην κ. Αντωνία Βλαχούση τη Διευθύντρια σήμερα της

⁴⁶ Αγ. Τσέλαλης, «Ο Νικολόπουλος και η Βιβλιοθήκη του», στην *:Ελληνική Εταιρεία Βιβλιοφίλων*, Αθήνα 1981, σ. 24

Βιβλιοθήκης. Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να αναφερθούμε στην πάντα πρόθυμη κ. Βλαχούση να μας ξαναγήσει και να μας βοηθήσει στην έρευνά μας.

Σε συνομιλία που κάναμε με την κ. Βλαχούση αναφέρθηκε ανάμεσα στα άλλα και στην περιπέτεια των βιβλίων όπως αυτή την έζησε στα χρόνια τα δικά της και έθεσε υπόψη μας και τα αντίστοιχα αρχεία για να τα μελετήσουμε. Έτσι, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 08/12-1-1987 έγγραφο-αναφορά προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και τη σχετική κοινοποίηση προς την Περιφέρεια Ηλείας η υπεύθυνη τότε της Δημόσια Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας ενημερώνει τους σχετικούς φορείς για τη διάρρηξη της Βιβλιοθήκης τις νυκτερινές ώρες της 7ης Ιανουαρίου προς 8η Ιανουαρίου του 1987 από αγνώστους. Η λεία τους 8 από τα καλύτερα και παλαιότερα κομμάτια της Νικολοπούλειου Βιβλιοθήκης. Συγκεκριμένα: 1. CO'JIPI BODONIANIS, Οι του Καλλιμάχου Ύμνοι τε και επιγράμματα, PARMA 1792, 2. ALDUS ET ANDREAS SOCERUS PLUTARCHI OPUSCULA LXXXII, VENETIA 1509, 3. LUIS MAYER VUES EN EGYPTS, LONDRES 1802, 4. AB. AN. FLORENTINUS P/VIRGILII MARONIS BUCOLICA-GEORGICA, ROMAE 1763, 5. Ελληνικό Χειρόγραφο 16ου αιώνα Μακαρίου Θεοδωρήτου «Εις τα άπορα της Θείας Γραφής», 6. AUG. IUSTINIANUS GENUENSIS Ψαλτήριον Εβραϊκό-Ελληνικό-Αραβικό-Χαλδαϊκό με τρεις ερμηνείες, MEDIOLANO 1516, 7. Ελληνικό χειρόγραφο Βυζαντινής μουσικής « Ανθολογία συν θεώ περιέχουσα την αρμόζουσα ακολουθίαν», Σύνθεσις Πέτρου Λαμπαδαρίου του Βύζαντος. Φύλλα 69 σχ. 14 1/2x10. , 1506., 8. Λατινοεβραϊκό χειρόγραφο FLORILEGIUM RABBINICUM PAR JOANNIS PLANTAVISII ET SALDONI, Συλλογή Ραββινικών παροιμιών εκ του Ταλμουδ, 1645⁴⁷. Ο τοπικός Τύπος, ακόμα και ο μαθητικός,⁴⁸ αλλά και ο αθηναϊκός μιλούσε για ιεροσυλία και για βέβηλα χέρια που δεν ήσαν τυχαία και που γνώριζαν πολύ καλά τι έκαναν, ήταν πλήρως κατατοπισμένοι σε ποια προθήκη της Βιβλιοθήκης βρίσκονταν και σίγουρα γνώριζαν για τη μεγάλη αξία των κλαπέντων βιβλίων και χειρογράφων. Εκείνη την περίοδο η Βιβλιοθήκη στεγαζόταν στο Β.Δ. μέρος του κτιρίου των Διδακτηρίων και σίγουρα δεν υπήρχαν συνθήκες ασφάλειας. Δυστυχώς, μέχρι και σήμερα δε βρέθηκαν τα κλαπέντα.

⁴⁷ Ν. Σγούρου, « Διάρρηξις της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας», στην : *Ανδρίτσαινα*, αρ. φ. 104, Γενάρης 1987, σ. 2

⁴⁸ *Ψόλλος*, αρ. φ. 114, 21.05.1987, σ. 1

Στη συνέχεια η Βιβλιοθήκη στεγάσθηκε το στο κτήριο του Δημαρχείου, το οποίο ήταν ακατάλληλο εξαιτίας των δυνατού φωτός και των πολλών παραθύρων μέχρι την κατασκευή του σημερινού κτηρίου το 1998.

Ε' Κεφάλαιο

Η Βιβλιοθήκη σήμερα

5.1. Το κτήριο

Σήμερα, και από το 1998 η Βιβλιοθήκη στεγάζεται σ' ένα όμορφο νεοκλασικό κτήριο στην πλαγιά ενός από τα ψηλά και κατάφυτα υψώματα της Ανδρίτσαινας, απέναντι από το Ιστορικό Γυμνάσιο και σε μικρή απόσταση από το κέντρο της «πέτρινης πολιτείας». Με πανοραμική θέα σ' ένα τοπίο που εμπνέει τον επισκέπτη και τον προτρέπει να συλλογιστεί το Σοφόκλειο «δέος» που γεννά ο άνθρωπος και τι πράγματι μπορεί να κάνει. Λίγο παρακάτω και στην πλευρά της Αγίας Βαρβάρας που προστάτεψε τα βιβλία για 40 και πλέον χρόνια στέκει η προτομή του Νικολόπουλου⁴⁹ ακριβώς στην είσοδο του σχολείου. Απέναντι ακριβώς από τον Νικολόπουλο στέκεται ο ανδριάντας ενός άλλου σπουδαίου Ανδριτσάνου, του πρωτοφιλικού Παναγιώτη Αναγνωστόπουλου⁵⁰.

Ο επισκέπτης καθώς εισέρχεται στο ισόγειο της Βιβλιοθήκης αισθάνεται την πνευματικότητα του χώρου και του ίδιου του δωρητή το πνεύμα, λες και πλανάται μέσα στο κτήριο. Μπορεί να βρει κάθε είδους βιβλίο λογοτεχνικό ή ιστορικό βιβλίο αλλά και πολλά άλλα επιστημονικά, ελληνικά και ξένα. Σίγουρα, για τον μελετητή της Ιστορίας, η Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας αποτελεί μια πραγματική όαση. Καθώς ανεβαίνουμε τη σκάλα για να βρεθούμε στον πάνω όροφο βλέπουμε τα γύψινα εκμαγεία των είκοσι τριών πρωτότυπων πλακών του Επικούριου Απόλλωνα, που στολίζουν τους διαδρόμους και τους ορόφους της Βιβλιοθήκης.

5.2. Ναός του Επικούριου Απόλλωνα και Βιβλιοθήκη

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να αναφερθούμε στην ιστορία της ζωφόρου του ναού του Επικούριου Απόλλωνα. Αρχικά πρέπει να πούμε ό τι η Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας λειτουργεί εν μέρει και ως Αρχαιολογικό Μουσείο της ευρύτερης περιοχής. Αποτελεί μια συμπληρωματική ματιά για τον επισκέπτη του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα, έργο ωριμότητας πιθανώς του ιδιοφυούς αρχιτέκτονα Ικτίνου του (420-410 π. Χ.) που βρίσκεται δέκα τρία χιλιόμετρα περίπου (13,8) νότια της Ανδρίτσαινας. Αρχές του 1810, στην Επαρχία της ορεινής Ολυμπίας συντελέστηκε

⁴⁹ *Ανδρίτσαινα*, αρ. φ. 109 Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1988, σ. 2

⁵⁰ Π. Μιχαηλάρης, *Οι Φιλικοί*, Αθήνα 2010 σ. 61

άλλη μία βέβηλη πράξη, άλλο ένα αρχαιολογικό και πολιτιστικό δράμα. Η άγνοια των ντόπιων και η φιλοχρηματία από τη μία πλευρά και η συνήθεια των πλούσιων Ευρωπαίων από την άλλη να συλλέγουν πολιτιστικούς θησαυρούς άλλων χωρών, προκειμένου να κοσμήσουν τα μουσεία τους και τον μουντό ουρανό της «φωτισμένης Ευρώπης» με τα «ολόφωτα» μνημεία του αρχαιοελληνικού πολιτισμού συνετέλεσαν ώστε ο Ναός του Επικούριου Απόλλωνα, αυτό το στολίδι στις Βάσσεις της Φιγαλείας, να απογυμνωθεί από τα μαρμάρινα στολίδια του. Μία από τις ιδιομορφίες του ναού αποτελεί και η μαρμάρινη ζωφόρος που περιέτρεχε εσωτερικά τον σηκό⁵¹. Η ζωφόρος εικόνιζε δύο παραδοσιακές πλέον σκηνές της ελληνικής αρχιτεκτονικής πλαστικής, την αμαζονομαχία και την κενταυρομαχία⁵².

Στη Βιβλιοθήκη φιλοξενούνται λοιπόν 23 γύψινα εκμαγεία της ζωφόρου του ναού⁵³, που αποτελούν δωρεά του βρετανικού Μουσείου. Αξίζει να αναφερθεί πώς απέκτησε η Βιβλιοθήκη αυτά τα εκμαγεία. Ο Φράνσις Νόελ Μπέκερ, μέλος του Αγγλικού Κοινοβουλίου πρωτοστάτησε για την επιστροφή των γλυπτών στην Ελλάδα από το Βρετανικό Μουσείο. Ο Διευθυντής του Βρετανικού Μουσείου που επισκέφτηκε τον ναό το 1956 και τον μελετούσε για μέρες, θέλοντας να συσχετίσει τη ζωφόρο που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο με την αρχική της θέση, προθυμοποιήθηκε να δοθούν γύψινα εκμαγεία των γλυπτών της ζωφόρου στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας. Αρχικά, έστειλε μια σειρά φωτογραφιών της ζωφόρου μέχρι να ετοιμασθούν τα εκμαγεία. Στη συνέχεια εστάλησαν από το Βρετανικό Μουσείο, με ενέργειες του Φράνσις Νόελ Μπέκερ, τα γύψινα εκμαγεία που στολίζουν σήμερα τη Βιβλιοθήκη.

5.3. Η ιστορία της κλοπής της ζωφόρου του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα

Να πως περιγράφει την αρπαγή ο Δ. Πρίγγουρης, βιβλιοθηκάριος της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας στο βιβλίο του⁵⁴. Το 1811 μια ομάδα αρχαιοκαπήλων αποτελούμενη από τους Γερμανούς Χάλλερ και Λινκ και από τους Άγγλους καλλιτέχνες Κόκερελ⁵⁵ και Φόστερ αρχίζουν συστηματικά ανασκαφή

⁵¹ T. Hölscher, *Κλασική Αρχαιολογία*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 272

⁵² Δ. Πλάντζος, *Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία 1200-30 π. Χ.*, Αθήνα 2016, σ. 170

⁵³ Δ. Πρίγγουρης, *ο. π.*, σ.86

⁵⁴ Τσέλαλης Α., *Ολυμπιακά*, Αθήνα 1952

ανακαλύπτοντας τα στολίδια του ναού, μα οι πρόκριτοι της Ανδρίτσαινας τους σταματούν, αλλά το 1812 οι αρχαιοκάπηλοι επανέρχονται και αυτή τη φορά η ομάδα τους απαρτίζεται από τους Χάλλερ, Λινκ, Φόστερ, Στάκελμπεργκ, Μπρόνστεντ και Γκρόπιους, ο Κόκερελ βρισκόταν στη Σικελία, αλλά ανήκε κι αυτός στην ομάδα. Για να κατοχυρωθούν ήρθαν σε συνεννόηση με τον διοικητή του Μοριά, Βελή Πασά, τον γιο του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Του υποσχέθηκαν να συμμετάσχει στα μισά κέρδη των ευρημάτων με την υποχρέωση να πληρώσει τα μισά έξοδα της ανασκαφής⁵⁶. Τις διαπραγματεύσεις με τον Βελή τις έκανε ο τότε Άγγλος υποπρόξενος Γκρόπιους από το Βερολίνο.

Αφού έγινε η συμφωνία με τον Βελή, αυτός έστειλε φερμάνι στους προκρίτους της Ανδρίτσαινας και τους διέταξε όχι μόνο να επιτρέψουν την ανασκαφή, αλλά και να τους βοηθήσουν παραχωρώντας ανθρώπους, εργαλεία και τρόφιμα. Έστειλε μάλιστα και τους υπηρέτες του που θα επέβλεπαν την ανασκαφή και θα φρόντιζαν να τηρούνται οι διαταγές του.

Όταν η ομάδα έφτασε στον ναό, απαρτιζόταν από 14 άτομα μαζί με τους βοηθούς, ειδοποιήθηκαν όμως και οι βοσκοί της περιοχής που πρόθυμα έσπευσαν να βοηθήσουν, χωρίς να αντιλαμβάνονται το έγκλημα στο οποίο γίνονταν συνεργοί.

Σύμφωνα με τον Στάκελμπεργκ, σε καθημερινή βάση απασχολούνταν 120 άτομα. Επειδή οι αρχαιοκάπηλοι δεν ήθελαν να απομακρυνθούν από τον ναό έφτιαξαν καλύβες από κλαδιά βελανιδιάς κι έμεναν δίπλα. Πρόσφεραν μεγάλο μεροκάματο και γερά τραπεζώματα, για να ευχαριστήσουν τους αδαείς χωρικούς που εργαζόνταν εκεί. Οι ανασκαφές διήρκεσαν περίπου δύο μήνες μέχρι να ανακαλύψουν τα περίφημα στολίδια, τη ζωφόρο του ναού.

Η ζωφόρος είναι έργο του Αλκαμένη, που ήταν μαθητής του Φειδία. Την εποχή αυτή ο Φειδίας ήταν εξόριστος στην Ολυμπία κι έφτιαχνε το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Ολυμπίου Διός⁵⁷ και πιθανολογείται ότι επισκέφθηκε τον μαθητή του για να του δώσει συμβουλές. Ο Αλκαμένης με πολλή φαντασία δημιούργησε τους δικούς του τύπους.

Όταν τελείωσαν τις ανασκαφές οι αρχαιοκάπηλοι, ενημέρωσαν τον πασά με ένα σχέδιο των ευρημάτων τους. Ο πασάς όμως δεν αρκέστηκε και του ζήτησε να στείλουν τα μισά στην Τρίπολη, για να τα δει με τα μάτια του. Αν και η μεταφορά ήταν πάρα πολύ δύσκολη, αναγκάστηκαν να την κάνουν. Όταν είδε ο Βελής τα

⁵⁶ Α. Τσέλαλης, *Ολυμπιακά*, Αθήνα 1952, σ. 184

⁵⁷ Α. Γιαλούρη, *Ολυμπία*, Αθήνα 1998, σ. 17

σπασμένα και μαυρισμένα μάρμαρα, δεν του άρεσαν καθόλου και δε φαίνεται να κατάλαβε και πολλά. Μάλιστα ο Στάκελμπεργκ αναφέρει ότι έκαναν εντύπωση στον πασά το πόσο ωραία απεικονίζονταν οι χελώνες...! Έτσι είχε αντιληφθεί τους ασπιδοφόρους.

Επειδή οι πρόκριτοι της Ανδρίτσαινας έφεραν εμπόδια για την εξαγωγή των μαρμάρων, πήραν γραπτή άδεια από τον Βελή και για να κρατηθεί η συμφωνία, έμεινε όμηρος στην αυλή του πασά ο Νικόλαος Ζαριφόπουλος, αδερφός του Κοτσάμπαση της Ανδρίτσαινας, Παναγιώτη Ζαριφόπουλου.

Ο Βελή πασάς εν τω μεταξύ έπεσε στη δυσμένεια της Πύλης και ο Σουλτάνος τον διόρισε πασά της Θεσσαλίας, που ήταν στη δικαιοδοσία του Αλή πασά του πατέρα του. Τον Αύγουστο του 1912 έφυγε για τη νέα του θέση. Τον διαδέχτηκε ο Ιτζελή Αχμέτ πασάς, που μισούσε τους Άγγλους. Το μερίδιο του Βελή πασά ανταλλάχθηκε τελικά με 400 λίρες μόνο, δηλαδή 8.000 πιάστρα.

Λέει λοιπόν ο Στάκελμπεργκ πως σχηματίστηκε μια μακριά πομπή από 150 βοσκούς που κουβαλούσαν τα γλυπτά στα χέρια. Ακολούθησαν τη διαδρομή, από τον ναό στο Δραγώγι-Παύλιτσα φθάνοντας την πρώτη ημέρα στη Σμαρλίνα. Την επόμενη μέρα κατεβαίνοντας στη Νέδα προχώρησαν μέχρι το Μπούζι. Η διαδρομή δεν ήταν μεγάλη, αλλά λόγω του βάρους των γλυπτών η πομπή προχωρούσε πολύ αργά. Τις μεγάλες πλάκες τις κουβαλούσαν 6 ή ακόμα και 8 άτομα.

Οι πρόκριτοι της Ανδρίτσαινας προσπάθησαν για ακόμα μία φορά να εμποδίσουν τη φυγάδευση των γλυπτών και ειδοποίησαν τον νέο πασά να επέμβει. Πράγματι ο Αχμέτ έστειλε στρατό, αλλά οι αρχαιοκάπηλοι είχαν προλάβει να φορτώσουν τα γλυπτά στα πλοία και να τα περάσουν στη Ζάκυνθο, που τότε ήταν Αγγλική κτήση⁵⁸. Στη Ζάκυνθο παρέμεινε η ζωφόρος σε έναν ιδιωτικό χώρο έως την 1η Μαΐου του 1814 που βγήκε στη δημοπρασία. Ένας όρος των ιδιοκτητών ήταν να δίνουν στους ενδιαφερόμενους γύψινα εκμαγεία στους ολόκληρης της ζωφόρου. Από αυτά τα εκμαγεία έχουν εφοδιαστεί αρκετές συλλογές στην Ευρώπη. Η Γαλλία προσέφερε 120.000 φράγκα, κατακυρώθηκε όμως στον διοικητή των Ιονίων νήσων, Κάμπελ, αντιπρόσωπο του διαδόχου της Αγγλίας Γεωργίου του 4ου για 19.000. Έτσι λοιπόν συντελέστηκε αυτό το έγκλημα. Και από το φως του Λύκαιου όρους αυτά τα αριστουργήματα να μεταφερθούν στον σκοτεινό ουρανό της Αγγλίας ή ακόμα χειρότερα στις σκοτεινές αίθουσες του Βρετανικού Μουσείου. Βέβαια, οι Εγγλέζοι

⁵⁸ Δ. Πρίγγουρης, *ό. π.*, σ. 81

ισχυρίζονται ότι τα αγόρασαν... Τώρα από ποιούς; Από τους αρχαιοκάπηλους; Όχι, όχι. Δεν υπάρχει δικαιοσύνη και αν μπορούσαν να ζηλώσουν ολόκληρο τον ναό, σίγουρα και θα το έκαναν. Αυτό που ταιριάζει εδώ είναι το δίκαιο του ισχυρού. Μόνον αυτό. Εκεί που οι Φειγαλείς έκτισαν τον ναό θέλοντας να τιμήσουν τον Απόλλωνα που τους έσωσε από τον θανατηφόρο λοιμό, οι ευρωπαίοι αρχαιοκάπηλοι τον εκτίμησαν 19.000 αγγλικές λίρες! Μπορεί να κατανοήσει ο αναγνώστης τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην κουλτούρα του Έλληνα και του «πολιτισμένου» Ευρωπαίου.

Ας μας συγχωρέσει ο αναγνώστης γι' αυτήν την παρέκβαση για τον «Ναό», αλλά είναι εντελώς σχετική με το θέμα μας. Αρκεί να φανταστεί κανείς ότι αυτό το τοπίο, αυτή η μυθολογία, αυτή η ιστορία ενέπνευσε τον Νικολόπουλο ώστε να οραματιστεί μια Νέα Ελλάδα που έχει ανάγκη από πολιτιστικά εργαλεία που προσπάθησε με κόπους ζωής να συγκεντρώσει, τα βιβλία του, σαν ένας άλλος Αλκαμένης, σαν ένας άλλος Ικτίνος που τα έργα τους είχαν την ίδια τύχη, να κατακρεουργηθούν στον βωμό του χρήματος. Και να σκεφτεί κανείς ότι ο γνωστός αρχαιολόγος- αρχαιοκάπηλος Στάκελμπεργκ ήταν μέλος της «Ελληνικής Εταιρείας» που στόχο είχε την πνευματική αναγέννηση των υπόδουλων Ελλήνων!

Παραθέτουμε στη συνέχεια αυτούσια μια επιστολή αυτού του Βαρώνου Στάκελμπεργκ που βρέθηκε στα κατάλοιπα του Νικολόπουλου για να καταλάβει κανείς το μέγεθος της υποκρισίας από τη μία και του ιδεαλισμού και αγνού πατριωτισμού από την άλλη. Γράφει λοιπόν ο Στάκελμπεργκ προς τον Νικολόπουλο:

« Κυριέ μου,

Η τιμή, που η Ελληνική Εταιρεία μ' ευμένεια θέλησε να μου κάνει ονομάζοντάς με ένα από τα μέλη της, με κολακεύει εξαιρετικά, και οφείλω να δηλώσω ότι συμμετέχω με τον πιο ζωηρό ενδιαφέρον μου στην εκπλήρωση του ωραίου και πιο ευγενικού σκοπού, που η Εταιρεία έχει στο πρόγραμμά της. Παρακαλώ, θα ήθελα να μου ανακοινώσετε τα καθήκοντα, που έχω να εκπληρώσω, γνωρίζοντάς μου παράλληλα και τις θεωρητικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται η Εταιρεία. Έχοντας κάποια αδιαθεσία μερικές μέρες τώρα, δεν κατόρθωσα -με πολύ μεγάλη λύπη μου- να ανταποκριθώ στην πρόσκληση, που είχα την τιμή να μου στείλετε. Σας παρακαλώ να συγχωρήσετε την καθυστέρηση των ευχαριστιών μου, που σας εκφράζω τώρα. Τίποτα δε θα ήταν πιο ευχάριστο για μένα από το να άκουγα την απαγγελία του Αρκαδικού Άσματος που βρίσκεται μέσα στο έργο μου για τον Ναό της Φιγαλείας, που κάνατε μάλιστα, Εσείς ο ίδιος. Αμέσως μόλις θα είμαι σε

θέση να μπορέσω να βγω έξω θα περάσω από τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου για να σας επαναλάβω τις ευχαριστίες μου.

Έχω την τιμή να είμαι δικός Σας

ο πιο ταπεινός και πιο υπάκουος δούλος Σας

Ο. Βαρόνος Στάκελμπεργκ »

Παρίσι, στις 22 Δεκεμβρίου 1828⁵⁹

Δε θα μπορούσε κανείς, παρά να κλείσει τούτο το κεφάλαιο με τα λόγια του Μακρυγιάννη: «Είχα δύο αγάλματα περίφημα, μια γυναίκα κι ένα βασιλόπουλο, ατόφια -φαίνονταν οι φλέβες, τόση εντέλειαν είχαν. Όταν χάλασαν τον Πόρο, τα'χαν πάρει κάτι στρατιώτες, και στ' Άργος θα τα πουλούσαν κάτι Ευρωπαίων- χίλια τάλαρα γύρευαν... Πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα: "Αυτά και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γι' αυτά πολεμήσαμε".

5.4. Η ψηφιοποίηση της Βιβλιοθήκης Νικολόπουλου

Σε μια συνομιλία που κάναμε με τη Διευθύντρια της Βιβλιοθήκης και ρωτώντας την ποιο σημαντικό έργο έγινε κατά τη διάρκεια της θητείας της, μας απάντησε: «Η ψηφιοποίηση της Βιβλιοθήκης». Πράγματι, η Βιβλιοθήκη, όπως αρμόζει άλλωστε, και ακολουθώντας τις εξελίξεις, μπήκε σε νέα εποχή, την ψηφιακή εποχή. Με την οικονομική στήριξη της Cosmote, τη συνεργασία του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμος Ανδρίτσαινας) στο πλαίσιο του πολυδιάστατου έργου στήριξης των πυρόπληκτων περιοχών της Πελοποννήσου (καταστροφικές πυρκαγιές έπληξαν την Ηλεία το 2007) υλοποιήθηκε το έργο ψηφιοποίησης της Βιβλιοθήκης⁶⁰.

Τα διαμάντια της Βιβλιοθήκης, αποκατεστημένα με πολύ κόπο, σπάνια βιβλία, επιστολές που κινδύνευαν να καταστραφούν από τη φθορά του χρόνου, βρήκαν τη θέση τους σ' έναν καλαίσθητο τόμο με σπάνιο υλικό που φτιάχτηκε με την αρωγή της Cosmote, με τίτλο *Χειρόγραφα ιστορικού αρχείου Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας*, περίοδος 1821-1866 και παρουσιάστηκε αρχές Ιουνίου του 2010 στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, παρουσία των τοπικών φορέων και του Υπουργείου Παιδείας. Ο τόμος κυκλοφόρησε σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων (2.500) και

⁵⁹ Ι. Φινκ, ό. π., σ. 67

⁵⁹ Καθημερινή, αρ. φ.-,2.7.2010, σ.15

περικλείει μια επιλογή χειρόγραφων επιστολών (από τον Θ. Κολοκοτρώνη, την Πελοποννησιακή Γερουσία, τον Κωλέτη, τον Μαυροκορδάτο, τον Καννελόπουλο, τον βασιλιά Όθωνα κ. α.) μαζί με τη μεταγραφή τους⁶¹.

Επίσης, σε αυτό το πλαίσιο αποφασίστηκε η καταλογογράφηση και ψηφιοποίηση 200 τόμων του ιδρυτή της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας, Κωνσταντίνου Αγαθόφρωνος Νικολόπουλου.

5.5. Αξιόλογες δωρεές

Η Βιβλιοθήκη, έχοντας ως πυρήνα τον Νικολόπουλο και τα πολύτιμα βιβλία και χειρόγραφα του, εξακολουθεί να εμπλουτίζεται χάρη στις ευγενικές προθέσεις απλών ανθρώπων που ακολουθούν τα βήματά του και βάζουν και αυτοί το δικό τους λιθαράκι στη μόρφωση και τον πολιτισμό. Ένας τέτοιος δωρητής ήταν ο Ευάγγελος Καλανιώτης από τη Στεμνίτσα Αρκαδίας (1888-1967). Πολύ νέος, στην ηλικία των 17 ετών (1905), έφυγε για την Αμερική και το 1905 έφθασε στη Βοστώνη, όπου έζησε μέχρι το 1967. Από την εγγονή του, κ. Παρασκευή Φωτεινοπούλου παίρνουμε πληροφορίες για τη ζωή του. Ο Ε. Καλανιώτης κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Βοστώνη, κατάταχθηκε στον Αμερικανικό στρατό ως λεγεωνάριος και ύστερα φθάνει στο Παρίσι. Εκεί ασχολήθηκε με τη Φιλολογία και δημιούργησε καταστήματα τροφίμων και ποτών. Όπως ο Νικολόπουλος, υπήρξε και αυτός μανιώδης βιβλιόφιλος και βιβλιοσυλλέκτης και κατάρτισε και αυτός μία εξαιρετική βιβλιοθήκη, που αριθμεί 4.341 τόμους. Το έτος 1967 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και το 1970 εγκαταστάθηκε στη Στεμνίτσα Αρκαδίας, από αγάπη για ήσυχη ζωή και τη φύση, όπου έζησε μέχρι το θάνατό του το 1981.

Αυτός που συνέβαλε προκειμένου ο Ευάγγελος Καλανιώτης να προχωρήσει στη δωρεά της Βιβλιοθήκης του στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας ήταν ο τέως Διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας, Δημήτριος Πρίγγουρης. Ο Ε. Καλανιώτης ως μοναδικούς κληρονόμους είχε τον Τρύφωνα και τη Γεωργία Φωτεινοπούλου που με συμβολαιογραφική τους πράξη, δώρισαν την ιδιωτική Βιβλιοθήκη του συγγενή τους στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας και την οποία παρέλαβε ο Δημήτριος Πρίγγουρης. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η ιδιωτική αυτή συλλογή απαρτίζεται από 4.341 τόμους βιβλίων και περιέχει σημαντικό αριθμό από σπάνιους και αξιόλογους τίτλους.

⁶¹ *Αδέσμευτος Τύπος*, αρ. φ.-, 7.7.2010, σ.34

Η συλλογή «Ε. Καλιανιώτη» σήμερα εκτίθεται σε αυτόνομη αίθουσα που φέρει το όνομά του.

Άλλες αξιόλογες δωρεές από τις πιο σημαντικές ήταν: του Ηλία Σταυρόπουλου, του Περικλή Φωτόπουλου και του Ι. Κ. Αιλιανού⁶².

⁶²Δ. Πρίγγουρης, *ό. π.*, σ. 67

ΣΤ ' Κεφάλαιο

Εργαστήριο συντήρησης παλιών βιβλίων στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας

6.1. Η Ελβετική Ένωση Φίλων της Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας

Το έτος 1897 ο Ανδριτσάνος γιατρός, κ. Παναγιώτης Πετρόπουλος (1938-2011) με ομάδα Ελλήνων και Ελβετών ιδρύει στο Φριβούργο της Ελβετίας την Ελβετική Ένωση Φίλων Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας με πρωταρχικό σκοπό τη διάσωση και τη συντήρηση της Νικολοπουλείου Ιστορικής Συλλογής Βιβλίων. Παράλληλα, σκοπός της Ένωσης φίλων είναι και η προώθηση των πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ελβετίας, καθώς και η στήριξη της έρευνας στη λογοτεχνία και την αρχαιολογία.

Η Ένωση στηριζόμενη στη γενναιοδωρία των μελών της και συνεργαζόμενη με φορείς στην Ελλάδα συνετέλεσε ώστε να κατασκευασθεί το νέο κτήριο της Βιβλιοθήκης και να μεταστεγασθεί η Ιστορική Συλλογή σε ασφαλή χώρο. Δώρισε τις καλαίσθητες δρύινες προθήκες, προκειμένου να τοποθετηθούν τα βιβλία σε σταθερές συνθήκες υγρασίας, φωτισμού και υγρασίας, κατά τα σύγχρονα μουσειακά πρότυπα. Η πιο σπουδαία όμως προσφοράς τους ήταν η ίδρυση και ο εξοπλισμός εξειδικευμένου εργαστηρίου συντήρησης και βιβλιοδεσίας μέσα στον χώρο της Βιβλιοθήκης. Μάλιστα, ανέλαβε της επαγγελματική κατάρτιση στη συντήρηση βιβλίου στην Ελβετία ενός νέου από την Ανδρίτσαινα και χρηματοδοτεί με μεγάλο ενθουσιασμό, από το 2007, τη συντήρηση των ιστορικών τόμων της Συλλογής Νικολόπουλου, αλλά και παιδαγωγικές δραστηριότητες της Βιβλιοθήκης. Κατά την περίοδο δε των φονικών πυρκαγιών στην Ηλεία το 2007 στήριξε με ανθρωπιστική βοήθεια τους κατοίκους της περιοχής⁶³.

6.2. Η λειτουργία του εργαστηρίου συντήρησης της Συλλογής Νικολόπουλου στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας

Την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 1997 ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε το πρώτο στάδιο συντήρησης των σπανίων βιβλίων της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας. Επειδή τα βιβλία είχαν ταλαιπωρηθεί πολύ, αλλά και εξαιτίας του γεγονότος ότι παρέμειναν κλεισμένα σε κιβώτια μέχρι να γίνουν οι απαραίτητες

⁶³ Δ. Τσελεπής, «Ελβετική Ένωση Φίλων Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας», στο : *Θησαυροί της Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας*, Αθήνα, 2018, σ. 13

εργασίες που θα καθιστούσαν κατάλληλο τα νέο κτήριο της Βιβλιοθήκης που είχε εγκαινιαστεί το 1991, αλλά δεν είχε ποτέ ως τότε χρησιμοποιηθεί ως βιβλιοθήκη. Από έναν δειγματοληπτικό έλεγχο των βιβλίων που έγινε σε μερικά κιβώτια, τον Φεβρουάριο του 1997 κρίθηκε απαραίτητο να γίνει συστηματικός έλεγχος ολόκληρης της Συλλογής, για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα στο σύνολό τους. Αποφασίστηκε λοιπόν να γίνει επιφανειακός καθαρισμός, καταγραφή και αξιολόγηση των φθορών που παρουσίαζαν τα βιβλία. Το πρόγραμμα που ακολουθήθηκε παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πολλές πλευρές και για πρώτη φορά εφαρμόστηκε στον ελληνικό χώρο⁶⁴.

Η πρώτη φάση εργασιών, που εντάσσεται σ' ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα συντήρησης, περιλάμβανε στην ουσία τον επιφανειακό καθαρισμό περίπου 6.500 τόμων, δηλαδή ολόκληρης της δωρεάς του Νικολόπουλου. Ο επιφανειακός καθαρισμός των βιβλίων, ως φάση της λεγόμενης προληπτικής συντήρησης, πραγματοποιείται στις μεγάλες και οργανωμένες βιβλιοθήκες του εξωτερικού τουλάχιστον 2-3 χρόνια απαραίτητως. Χωρίς να είναι μια πολυδάπανη επέμβαση, εξασφαλίζει τουλάχιστον την απομάκρυνση της σκόνης, που ιδιαίτερα στις μεγαλουπόλεις είναι φορέας επιβλαβών ουσιών για το χαρτί και τις βιβλιοδεσίες. Επιπλέον, απομακρύνονται (όχι μόνο εντελώς) τα σπόρια [παράσιτοι μικροοργανισμοί] που αναπτύσσονται πάνω στο χάρτινο υπόστρωμα, κάτω από ειδικές κλιματολογικές συνθήκες. Ο συνδυασμός ατμοσφαιρικών ρύπων με υψηλή υγρασία και θερμοκρασία εκθέτει σε πολύ μεγάλο κίνδυνο το βιβλιακό υλικό. Ο έλεγχος των κλιματολογικών συνθηκών των χώρων στους οποίους φυλάσσονται βιβλία και η εξασφάλιση σταθερών ιδανικών τιμών θερμοκρασίας και υγρασίας, αν και επιβάλλεται, δύσκολα πραγματοποιείται, εξαιτίας του υψηλού κόστους. Η απομάκρυνση της σκόνης όμως, εκτός του ότι καθιστά τα βιβλία πιο ελκυστικά στον αναγνώστη, δίνει στη βιβλιοθήκη μια εικόνα επιμέλειας και νοικοκυριού, μειώνοντας την αίσθηση της εγκατάλειψης και επιπλέον τους κινδύνους από έναν ύπουλο εχθρό. Εξάλλου, ο επιφανειακός καθαρισμός αποτελεί προϋπόθεση προκειμένου στα επόμενα στάδια να εξασφαλισθεί η επιτυχία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος συντήρησης βιβλιακού υλικού.

Έτσι κι αλλιώς, συγχρόνως με τον καθαρισμό των βιβλίων, που δεν είχε γίνει από την εποχή που ζούσε ο Νικολόπουλος, ήταν επιβεβλημένο να γίνει και γενική

⁶⁴ Κ. Χούλη, «Η συντήρηση των βιβλίων των ιστορικών συλλογών Η περίπτωση της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας», στο: *Αρχαιολογία*, τ. 69 (1998), σ.82-84

αξιολόγηση και καταγραφή των φθορών, ούτως ώστε να συστηματοποιηθεί η μελλοντική καταγραφή των φθαρμένων βιβλίων για μια ολοκληρωμένη αποκατάστασή τους. Εξάλλου μια τέτοια αξιολόγηση κρίνεται απαραίτητη σε κάθε βιβλιοθήκη με παλιές συλλογές ώστε να γίνεται ο σωστός προγραμματισμός και να δίνονται οι αναγκαίες προτεραιότητες στις επιλογές συντήρησης.

Έτσι και γι' αυτόν τον σκοπό συντάχθηκε από την ομάδα των συντηρητών ένα σύντομο και περιεκτικό δελτίο, το οποίο θα συμπληρωνόταν αμέσως μετά τον επιφανειακό καθαρισμό του κάθε βιβλίου. Τα στοιχεία που καταγράφονται στο δελτίο μπορούν να χωριστούν σε τρεις ενότητες. Η πρώτη περιλάμβανε τα στοιχεία κάθε βιβλίου (αριθμό εισαγωγής, αριθμ. καταλόγου κ. λπ.) καθώς και τις διαστάσεις του βιβλίου (μήκος, πλάτος, πάχος). Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται αποκλειστικά στις φθορές που ενδεχομένως υπάρχουν στο σώμα του βιβλίου, δηλαδή στο σύνολο των φύλλων. Περιλαμβάνονται όλες οι πιθανές φθορές που είναι δυνατόν να συναντήσει κανείς κυρίως στο χαρτί, με τρεις δυνατότητες περιγραφής. Έντονη, όταν η έκταση της φθοράς υπερβαίνει το 50 % του συνόλου των φύλλων. Περιορισμένη, όταν η φθορά εκτείνεται περίπου έως του συνόλου, και ελάχιστη ή καθόλου, όταν η φθορά έχει πολύ μικρή έκταση. Η Τρίτη ενότητα αναφέρεται στην κατάσταση της βιβλιοδεσίας. Στην αρχή ζητείται να καθοριστεί το υλικό του καλύμματος (δέρμα, ύφασμα, χαρτί) και ο τύπος της βιβλιοδεσίας. Στη συνέχεια σημειώνονται οι πιθανές φθορές που συναντώνται όχι μόνο στο υλικό του καλύμματος αλλά και στα δομικά στοιχεία που αποτελούν μια βιβλιοδεσία (νεύρα, ραφή, κεφαλάρια κ.λπ.). Μια τελευταία πληροφορία στην ενότητα αυτή αναφέρεται στη διακόσμηση του καλύμματος.

Τέλος, ο συντηρητής εκφράζει την προσωπική του εκτίμηση για τη γενική κατάσταση του συνόλου των φύλλων και της βιβλιοδεσίας σε σχέση με την ανάγκη επεμβάσεων συντήρησης. Αν δηλαδή αυτή η ανάγκη είναι άμεση ή δεν υπάρχει καμία ανάγκη επέμβασης. Προκειμένου να υπάρξει μια ομοιογενής αντιμετώπιση και κρίση της κάθε περίπτωσης, προσδιορίστηκαν τα μοντέλα, βάσει των οποίων καθοριζόταν αν ήταν αμέσως αναγκαία ή όχι η επέμβαση. Δόθηκε προτεραιότητα στις μηχανικές φθορές της βιβλιοδεσίας ή ορισμένων στοιχείων της βιβλιοδεσίας, όπως η ραφή και η αποκόλληση τευχών ή μεμονωμένων φύλλων. Θεωρείται ότι τέτοιου είδους φθορές είναι καθοριστικές, γιατί πολλά από τα βιβλία της συλλογής περιέχουν φύλλα με χαρακτηριστική εικονογράφηση (προμετωπίδα, ένθετα χαρακτηριστικά, χάρτες κ. α.), τα οποία εύκολα αφαιρούνται από επιτήδειους, όταν η ραφή των τευχών

είναι διαλυμένη. Αυτό σημαίνει ότι τα βιβλία που έχουν αυτόν τον τύπο φθοράς δε θα πρέπει να δίνονται σε αναγνώστες (ακόμη και καλοπροαίρετους), αν δεν αποκατασταθούν.

Ένας άλλος καθοριστικός παράγων φθοράς είναι η ανάπτυξη και η δράση μυκήτων και μικροοργανισμών στην επιφάνεια του χαρτιού, εξαιτίας ευνοϊκών κλιματολογικών συνθηκών (υψηλή θερμοκρασία και σχετική υγρασία). Η εκτεταμένη και παρατεταμένη δράση μυκήτων προκαλεί αποδυνάμωση του χάρτινου υποστρώματος, που αν συνεχισθεί για χρονικό διάστημα μπορεί να φτάσει ως την αποδυνάμωσή του. Το χαρτί αποδυναμώνεται σταδιακά, αποσαθρώνεται και τελικά διαλύεται με το παραμικρό άγγιγμα.

Η επόμενη φάση, μετά τον επιφανειακό καθαρισμό και τη συμπλήρωση του δελτίου αξιολόγησης φθορών, περιλαμβάνει τη μηχανογράφηση των δελτίων με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το σχετικό πρόγραμμα δίνει τη δυνατότητα να συγκεντρώνονται όλα τα βιβλία στα οποία παρατηρείται μια συγκεκριμένη φθορά και τη δυνατότητα πολλαπλών συνδυασμών μεταξύ διαφορετικών τύπων φθορών. Είναι αυτονόητο ότι η μηχανογράφηση των δελτίων επιβάλλεται εξαιτίας του μεγάλου αριθμού βιβλίων, ενώ δε θα ήταν απαραίτητη αν επρόκειτο μόνο για λίγους τόμους.

Η συντήρηση ενός βιβλίου, όσο μικρό και αν είναι, απαιτεί συνήθως πολύ χρόνο και υψηλό κόστος. Για τους λόγους αυτούς δεν επιχειρείται συχνά. Επεμβάσεις συντήρησης αποφασίζονται ευκολότερα στην περίπτωση των χειρογράφων βιβλίων (βυζαντινής ή μεταβυζαντινής περιόδου), που η μοναδικότητα και η σπανιότητά τους (κατά συνέπεια και η χρηματική τους αξία) είναι δεδομένες. Σε άλλες περιπτώσεις όμως, όπως η περίπτωση των εντύπων βιβλίων, η απόφαση για τη συντήρησή τους πρέπει να ληφθεί μετά από σχετική έρευνα για την ενδεχόμενη σπανιότητα του αντιτύπου και επίσης αν συντρέχουν ιστορικοί λόγοι. Τελικά, οι ονομαζόμενες «ιστορικές» και σπάνιες συλλογές, όπως αυτή του Νικολόπουλου, πληρούν όλα τα κριτήρια μιας τέτοιας αξιολόγησης, και συνεπώς τα βιβλία που ανήκουν σε αυτές κρίνονται, εφόσον είναι φθαρμένα, άξια να συντηρηθούν, ανεξαρτήτως της οικονομικής τους εκτίμησης.

Στη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας, σ' ένα πλήρως οργανωμένο εργαστήριο συντήρησης εδώ και αρκετά χρόνια υλοποιείται η συντήρηση των ιστορικών τόμων του 16ου αιώνα. Καθώς τα βιβλία αυτά είναι παλαιά και παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες στην κατασκευή τους, αποτελούν αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς τεράστιας βιβλιοδετικής σημασίας. Γίνεται αντιληπτό ότι η συντήρησή

τους είναι μια διαδικασία επίπονη, δύσκολη και χρονοβόρα που απαιτεί εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις. Τα περισσότερα βιβλία λόγω της χρήσης, της φύσης τους αλλά και κυρίως του χρόνου έχουν υποστεί σημαντικές φθορές, τις οποίες ο συντηρητής καλείται να αντιμετωπίσει και να αποκαταστήσει. Σίγουρα πρόκειται για μεγάλη πρόκληση, διότι ο συντηρητής με τις εργασίες του πρέπει να μην προβεί σε καμία αλλοίωση σχετικά με κάθε δομική πληροφορία και σχετικά με το περιεχόμενό τους. Με την υπομονή, την επιστημονική κατάρτιση, τη δεξιοτεχνία του, αλλά και την αγάπη του για τη σημαντική δουλειά του ο συντηρητής εργάζεται προκειμένου να κληροδοτηθεί αυτός τον πολιτιστικός θησαυρός με ασφάλεια για τις επόμενες γενεές στο μέλλον.⁶⁵

⁶⁵ Γρ. Τρυφονόπουλος, «Ελβετική Ένωση Φίλων Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας», στο : *Θησαυροί Της Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας*, Αθήνα, 2018, σ. 67

Z ' Κεφάλαιο

Η αξία της Βιβλιοθήκης Νικολόπουλου, της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας

Μετά την ενδελεχή παρουσίαση τόσο της ζωής, των ιδεών, του έργου του Νικολόπουλου και του αγώνα του για την πνευματική αναγέννηση της φτωχής και υπόδουλης πατρίδας του, αλλά και του πάθους του για τη δημιουργία της νέας Ελλάδας, ο αναγνώστης μπορεί να αντιληφθεί την πεποίθηση του Νικολόπουλου για την ανάγκη των πολιτιστικών εργαλείων, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα τέτοιο σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος. Και βάλθηκε σε όλη τη ζωή του να συλλέγει πολύτιμα βιβλία και χειρόγραφα από την αρχή της τυπογραφίας. Όμηρο, Πίνδαρο, Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Πετράρχη, Δάντη, Ρουσσώ και χιλιάδες άλλα. Έτσι, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο η πνευματική κληρονομιά της Ελλάδας επιστρέφει στη χώρα που γέννησε αυτά τα παγκόσμια πνευματικά δημιουργήματα που ενέπνευσαν αυτό που αποκαλούμε σήμερα παγκόσμιο πολιτισμό.

Μετά τον Νικολόπουλο, ήρθαν και άλλοι και πρόσθεσαν και αυτοί τις δυνάμεις τους, τα οράματά τους, τους κόπους της ζωής τους, χτίζοντας τη Βιβλιοθήκη, δωρίζοντας τα βιβλία τους, δωρίζοντας ουσιαστικά ένα κομμάτι του ίδιου τους του εαυτού. Μόνον, όταν κάποιος αγαπάει τον τόπο του, την πατρίδα του, τον συνάνθρωπό του, τον άνθρωπο, μπορεί να προβεί σε τέτοιες πράξεις και ιδιαίτερα όταν η προσφορά του είναι ενσυνείδητη. Το βιβλίο έτσι κι αλλιώς είναι ένα ευφύες αντικείμενο από μόνο του που μας αποκαλύπτει πολλά, όχι μόνο τα γραφόμενα του, αλλά στοιχεία για την προσωπικότητα του ιδιοκτήτη τους, ακόμα και για τα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένο, αλλά τελικά και στοιχεία για την ίδια την κοινωνία της κάθε εποχής.

Σε μια επίσκεψη του ποιητή Γιάννη Ρίτσου⁶⁶ στην Ανδρίτσεινα (19.06.1987) και σε μία συνέντευξή του, που έδωσε στον μικρό δημοσιογράφο της εφημερίδας Ψύλλος (Χρήστο Τσιγουρή), όταν ρωτήθηκε πώς του φάνηκε ο τόπος και για τις εντυπώσεις του, ο ποιητής δήλωσε: «Εκπληκτική η εντύπωση που μου έδωσε η Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας. Θα χρειαζόταν χρόνος πολύς για να χαρούμε έστω και μόνον οπτικά, αυτόν τον θησαυρό».

⁶⁶Ψύλλος, αρ. φ. 114, 21.11.1987, σ. 1

Επίλογος

Με δεδομένες τις συνθήκες του εγκλεισμού που βιώνουμε λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 η επικοινωνία μας με τους ανθρώπους κατέστη δύσκολη προκειμένου να βοηθηθούμε στην έρευνά μας. Παρ' όλα αυτά μπορέσαμε να βρούμε κάποιες πηγές, έστω και δημοσιευμένες προκειμένου να στοιχειοθετήσουμε την εργασία μας. Πετύχαμε να μελετήσουμε πολλές από τις πτυχές της ζωής και του έργου του σπουδαίου λόγιου Έλληνα Νικολόπουλου που έζησε στο Παρίσι σε μια εποχή που οι Έλληνες της διασποράς σήκωσαν το βάρος της πνευματικής Ανάστασης του Γένους. Αναδείξαμε σίγουρα πως οι «μικροί» μπορούν να γίνουν «μεγάλοι». Ο Νικολόπουλος ξεκινώντας από τη Σμύρνη με πολλές οικονομικές δυσκολίες φθάνει στο Βουκουρέστι έχοντας μαζί του μόνο το πάθος του για τη μόρφωση. Ο αδελφός του που ζει εκεί δεν τον βοηθάει οικονομικά, αν και είναι επιτυχημένος έμπορος. Τελειοποιώντας τις σπουδές του και θέλοντας να ολοκληρωθεί πνευματικά έχει στόχο του το Παρίσι, την «Χώρα των Φώτων». Μέσα από τις επιστολές του προς τον Κοραή καταδεικνύεται σίγουρα ο επίμονος χαρακτήρας του που πάντα με σεβασμό, αν εξαιρέσουμε την υπερβολή της νεότητας, επιδιώκει τη συνεργασία του καταξιωμένου Έλληνα σοφού, που γίνεται το πρότυπό του και που μέσα από τα περιοδικά που εκδίδει υπερασπίζεται τις θέσεις του Κοραή. Μπορεί ο Νικολόπουλος να μην έφτασε τον Κοραή, αλλά το έργο του υπήρξε αξιόλογο. Και αυτό το μαρτυρά το γεγονός ότι, αν και είχε εξαιρετική οικονομική στενότητα, που μέχρι και την ενδυμασία του παραμελούσε, ήταν ο αγαπημένος των αριστοκρατικών σαλονιών, στη βιβλιοθήκη τον επισκέπτονταν και τον συμβουλευόνταν όλοι οι ακαδημαϊκοί. Ενώ χρωστούσε, οι έμποροι εξακολουθούσαν να του προμηθεύουν βιβλία. Το σημαντικό όμως που κατάφερε ήταν ότι πέτυχε να μεταλαμπαδεύσει τον ελληνικό πολιτισμό σε πολλούς ευρωπαίους της εποχής, αλλά το σπουδαιότερο να συμβάλει τα μέγιστα στη δημιουργία του Φιλελληνικού κινήματος στη Γαλλία, που είχε μεγάλη ανάγκη η Ελλάδα που αγωνίζεται για την ελευθερία της.

Τόσο από τα λογοτεχνικά του έργα όσο και από την ενασχόλησή του με τη μουσική γίνεται σαφές το φλογερό του πάθος για την ελευθερία, για την ανάσταση του Γένους, αλλά αναδεικνύεται και η ευαίσθητη ρομαντική φυσιογνωμία του από τα έργα που αφιέρωσε στη μούσα του την Εριέτα, που ο ανεκπλήρωτος έρωτας τον

βασάνισε τόσο που να προφασιστεί ότι για λόγους υγείας πρέπει να παραιτηθεί από τα καθήκοντά του στην *Ελληνική Εταιρεία*, που τότε ήταν στην ακμή της.

Ο Νικολόπουλος εκτός από φιλόλογος, ποιητής, μουσικός ήταν και εξαιρετικός αρχαιολόγος. Πολυάριθμες οι αρχαιολογικές του παρατηρήσεις με πιο σημαντική την έρευνά του για τις απεικονίσεις της Αθηνάς. Περισσότερα από πεντακόσια σημειώματα για την εικονογραφία της Αθηνάς.

Μπορεί ο Νικολόπουλος να ήταν μια ιδιαίζουσα προσωπικότητα, αλλά αυτό που τον χαρακτήριζε ήταν η αγάπη του για τη μόρφωση και την πατρίδα. Και παρ' όλη τη φτώχεια του μπόρεσε να την ωφελήσει προσφέροντας την αξιόλογη βιβλιοθήκη του που ήταν τεράστιας αξίας πνευματικής και οικονομικής στην ιδιαίτερη πατρίδα του, προσφορά στη νέα γενιά. Αυτές οι πράξεις, όταν γίνονται από το υστέρημα και όχι από το περίσσειμα, λογίζονται τεράστιες. Έτσι, μπορεί να πέθανε άδοξα μέσα στα πολυαγαπημένα του βιβλία, μπορεί να μην κατάφερε να φτάσει στην πατρίδα του, είχε όμως προφτάσει να στείλει τον θησαυρό του και έτσι το έργο του σε τούτη τη μίζερη ζωή, να ολοκληρωθεί και να πάρει ο ίδιος μια θέση στο πάνθεον των ευεργετών αυτού του τόπου.

Από το Παρίσι ξεκίνησε το περιπετειώδες ταξίδι των βιβλίων του Νικολόπουλου. Χρειάστηκαν πολλές δεκαετίες για να βρεθεί μια αξιόλογη στέγη για τον θησαυρό του Νικολόπουλου, αν και χωρίς ασφάλεια. Τα πιο σπουδαία βιβλία δυστυχώς εκλάπησαν. Αυτό το έγκλημα μας έφερε στο μυαλό το άλλο σπουδαίο έγκλημα της κλοπής της ζωφόρου του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα. Η Βιβλιοθήκη λειτουργεί εν μέρει και ως Αρχαιολογικό Μουσείο της ευρύτερης περιοχής. Αποτελεί μια συμπληρωματική ματιά για τον επισκέπτη του Ναού του Επικούριου Απόλλωνα μιας και διαθέτει και 23 γύψινα εκμαγεία της ζωφόρου του ναού⁶⁷, που αποτελούν δωρεά του βρετανικού Μουσείου. Προσπαθήσαμε να αναδείξουμε τα στοιχεία που αφορούν την κλοπή. Το σίγουρο είναι ότι οι διαρρήκτες ήταν καλά κατατοπισμένοι και γνώστες της αξίας των κλαπέντων βιβλίων, που ποτέ δε βρέθηκαν. Σήμερα, η Συλλογή του Νικολόπουλου φυλάσσεται σε ένα σύγχρονο και ασφαλές κτήριο.

Ένας ακόμη στόχος μας ήταν να αναδείξουμε τη Βιβλιοθήκη του σήμερα. Η Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας έχει εμπλουτιστεί χάρη στις αξιόλογες δωρεές και άλλων ευγενών συμπολιτών μας, που ακολούθησαν το

⁶⁷Δ. Πρίγγουρης, *ό. π.*, σ. 86

παράδειγμα του Νικολόπουλου. Η Ελβετική Ένωση Φίλων της Ιστορικής Βιβλιοθήκης συνέβαλε οικονομικά και συνεργάστηκε με φορείς στην Ελλάδα, ώστε να κατασκευασθεί το νέο κτήριο της Βιβλιοθήκης με καλαίσθητες αίθουσες προκειμένου να τοποθετηθούν τα βιβλία σε σταθερές συνθήκες υγρασίας, φωτισμού και θερμοκρασίας, κατά τα σύγχρονα μουσειακά πρότυπα. Ίδρυσε και εξόπλισε πλήρως εξειδικευμένο εργαστήριο συντήρησης και βιβλιοδεσίας μέσα στον χώρο της Βιβλιοθήκης. Τέλος, η Βιβλιοθήκη περνώντας στη νέα εποχή, ψηφιοποίησε τη Συλλογή του Νικολόπουλου και σπουδαία χειρόγραφα που αφορούν την Ελληνική Επανάσταση, ώστε η πνευματική μας κληρονομιά να περάσει με ασφάλεια στις επόμενες γενιές, γιατί μόνο όταν ένας λαός γνωρίζει το παρελθόν του, μπορεί να πορευτεί με ασφάλεια στο παρόν και να ατενίσει το μέλλον με αισιοδοξία.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Αδημοσίευτες πηγές:

Έγγραφο-αναφορά για τη διάρρηξη της Βιβλιοθήκης το 1987

2. Δημοσιευμένες πηγές:

Βάρβογλης Α., *Λογοφιλία*, Αθήνα 2018

Δημαράς Κ.Θ, «Ο Νικολόπουλος και η Βιβλιοθήκη του», στην: *Ελληνική Εταιρεία Βιβλιοφίλων*, Αθήνα 1981, σ. 1-13

Καρατζάς Σ., *Κοραής και Νικολόπουλος*, Αθήνα 1949

Κωνστατάζος Γ., *Κωνσταντίνος Αγαθόφρων Νικολόπουλος Η ζωή και το έργο του*, *Κέρκυρα 2008*

Παγώνη Π. , *Ανδρίτσαινα*, Πάτρα 2008

Πλάντζος Δ., *Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία 1200-30 π. Χ.*, Αθήνα, 2016

Πολίτης Α., Εισαγωγή στο: *Η Βιβλιοθήκη του Κων/νου Αγαθόφρονος Νικολοπούλου στην Ανδρίτσαινα*, Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών /Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα, σ.17-42

Πρίγγουρης Δ., *Ανδρίτσαινα*, Αθήνα 2005

Τρυφωνόπουλος Τρ., «Ελβετική Ένωση Φίλων Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας», στο: *Θησαυροί Της Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας*, Αθήνα, 2018, σ. 67

Τσέλαλης Αγ., «Ο Νικολόπουλος και η Βιβλιοθήκη του», στην: *Ελληνική Εταιρεία Βιβλιοφίλων*, Αθήνα 1981, σ.14-35

Τσέλαλης Α., *Ολυμπιακά*, Αθήνα 1952

Τσελεπής Δ., «Ελβετική Ένωση Φίλων Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας», στο: *Θησαυροί της Ιστορικής Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας*, Αθήνα, 2018, σ. 13

Φινκ Ι., *Η Αρκαδική Αποστολή του Κωνσταντίνου Νικολόπουλου*, Αθήνα 1980

Χαραλαμπόπουλος Π., *Αγωνιστές του 1821 από την Αμπελιώνα Τριφυλίας*, Αθήνα 1997

Hölscher T., *Κλασική Αρχαιολογία*, Θεσσαλονίκη 2005

3. Προφορικές Μαρτυρίες:

Συνέντευξη της διευθύντριας της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας της κ. Α. Βλαχούση

4. Εφημερίδες:

Αδέσμευτος Τύπος

Ανδρίτσαινα

Καθημερινή

Ψύλλος

5. Περιοδικά:

Κ. Χούλη, Η συντήρηση των βιβλίων των ιστορικών συλλογών Η περίπτωση της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας», στο: *Αρχαιολογία*, τ. 69 (1998), σ.82-84

6. Διαδικτυακές πηγές:

Στ. Αθήνη, Τα προεπαναστατικά φιλολογικά περιοδικά: εκδοχές διαλόγου με τις ξένες γραμματείες ,4.6.1998,σ.163, διαθέσιμο στο [:http://gcla.phil.uoa.gr/newfiles/syngrisi13/13.athini.pdf](http://gcla.phil.uoa.gr/newfiles/syngrisi13/13.athini.pdf), ημερομηνία προσπέλασης 22.4.2021

Δρ. Stefan Zkrzewski, «Δε γνωρίσαμε τον Μότσαρτ», στην ιστοσελίδα www.terzakis.gr, 24.6.2006, διαθέσιμο στο: <http://www.terzakis.com/gr/press.html>, ημερομηνία προσπέλασης 27.3.202

B. Βιβλιογραφία

Αλεξοπούλου Μ., *Βυζαντινά μνημεία*, Πύργος 2000

Βακαλόπουλος Α., *Νέα Ελληνική Ιστορία από το 1204 έως τις αρχές του 21ου αιώνα*, Αθήνα 2020

Βακαλόπουλος Κ., *Ιστορία της Ελλάδος*, Θεσσαλονίκη 2005

Γιαννόπουλος Γ., *Αλέξανδρος και Δημήτριος Υψηλάντης*, Αθήνα 2010

Γκριτσόπουλος Τ., *Σχολή Δημητσάνης*, Αθήνα 1962

Γκοφ Ζ., *Ιστορία και Μνήμη*, Αθήνα 1998

Δαφνής Γ., *Ιωάννης Καποδίστριας Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 2021

Δερτιλής Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους 1830-1920*, Αθήνα 2006, τ.1.

Κανελλόπουλος Π., *Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος*, Αθήνα 1976, τ.9

Καργάκος Σ., *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Αθήνα 2014

Κορδάτος Γ., *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*, Αθήνα 1957

Κόκκινος Δ., *Η Ελληνική Επανάστασις*, Αθήνα 1956, 12 τ.

Κυριακόπουλος Κ., *Ο Πύργος και η Ηλεία στην Επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια*, Πύργος 2003

Μαστροδημήτρης Π., *Εισαγωγή στη Νεοελληνική φιλολογία*, Αθήνα 2008

Μιχαηλάρης Π., *Οι Φιλικοί*, Αθήνα 2010

Μπουλαλάς Γ., *Τα Μακρίσια και ο Αρχαίος Σκιλλούς*, Αθήνα 1989

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα 1925, τ. 6

Πολίτη Λ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1979

Πρίγγουρης Δ., *Τα πρώτα Ολυμπιακά σχολεία (Σχολαρχείο και Γυμνάσιο Ανδριτσαίνης)*, Αθήνα 1972

Πρωτοψάλτης Ε., *Επισκόπησις του Αγώνος του 1821*, Αθήνα 1984

- Ροντούλης Σ., *Εξωτερική πολιτική 1821-1832*, Αθήνα 1995
- Σβορώνος Ν., *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα 1976
- Σβώλου Α., *Τα ελληνικά συντάγματα 1822-1952*, Αθήνα 1972
- Τρικούπης Σ., *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 2013, τ. 4
- Χατζόπουλος Κ., *Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)*, Θεσσαλονίκη 1991
- Χρήστου Θ., *Προσεγγίσεις στη νεότερη ελληνική ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β' παγκόσμιο πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001
- Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999
- Φραγκίσκος Ε., *Αδαμάντιος Κοραής*, Αθήνα 2009
- Blanning T., *Ιστορία της σύγχρονης Ευρώπης*, Αθήνα 2009
- Brewer D., *Ελλάδα 1453- 1821: Οι άγνωστοι αγώνες*, Αθήνα 2018
- Burns E., *Ευρωπαϊκή Ιστορία ο Δυτικός πολιτισμός: Νεότεροι χρόνοι*, Θεσσαλονίκη 2020
- Finlay G., *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 2021, τ.3
- Vitti M., *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 2003

Παράρτημα

Ξαγαλιόπουλε Δημάρχε της Ανδριτσάνης
 Εις πρότερον σου έσχε της Δημαρχίας
 και λοιποι πάντες Ανδριτσάνιται
 φίλοι και αδελφοί
 Συμπατριώται μημοπόθηται

Προς τράκοντα έτη διατρέχων εν Παρισίοις εις κολλή-
 μοιτας και αποθήκων εις το κοινόν γαρεζ της Ελλάδος,
 και ιδιαιτέρως εις το της Ανδριτσάνης, έβλεπε ημενησθη
 ο ακοιδμος και ηναρτος πατηρ μου χατη τωγαμάκης Νικολό-
 πουλης Μιαρτης, εαυτησθη του αγίου τάφου, αποθανει
 προ πολλου υπεργηρας εν Σμύρνη, συνίστησα μετα
 πολλών πόνων, ταλαιπωριών και ιδιαιτέρως ταλαιπωριών
 μεγάλων και αξιοσημειωτών και πάντα, έχων σκο-
 πών να έρθω εις Ανδριτσάνην, προς διάδοσιν των
 σφηνών αυτών, όσα εαυτησθη εν τη πατριωτική
 ταχία, και τιμώσου πρώτον υμών, των αγαθών
 και σφηνωμάτων Αρκάδων, ηούχως και ενδαιμόνως το έπι-
 λοιπόν μέρος της ζωής μου. Επειδή δ' έμαθον
 εν της φήμης ότι επιθυμάτε καταστήσαι μέγα και
 ταύτικόν σχολειόν εις φωτισμόν των υμωσέων
 τέκνων, εις αυξήσιν και βελτίωσιν του υμωσέου
 υπεσφου, εις τελειοποίησιν της σωτηρίου γεωργικής
 τέχνης και εν λόγω εις ενδαιμόνασθαι των σωτοί-
 κων της Ανδριτσάνης και της λοιπής Πελοποννησου,

Εικόνα 1: Δωρητήρια επιστολή Νικολόπουλου προς τον Δήμο Ανδρίτσαινας,
 Πηγή: Αρχείο Βιβλιοθήκης Ανδρίτσαινας

κατὰ χάριν, φίλοι καὶ ἀδελφοί, προσφίλων δάμαρ πρὸς
 ὑμᾶς ὄγον τὸν πρῶτον, ὅτι μοι ἀδελφίστατο φιλοφρόνως
 ὁ παντοδύναμος θεὸς, ὁμοίᾳ ὄμνῃ μου τῆν ἐπιβοήθειαν
 ἄγω δὲ ὑμῶν ἐν ταύτῃ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἀγγέλιον
 καὶ χουσιον οὐχ' ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτο ὑμῶν
 δίδωμι· ὅθεν πέμφατέ μοι ἕσον τάχος δύο ἀνδρας
 πιστοτάτους καὶ ὑπιστήμους, Ἀνδριτζανίτας, πρὸς οὓς
 ἐγὼ ἐπιπέμψω ἀδελφίστατος τὸν προσφιλόμενον
 πρῶτον· διότι ἀλλῶς, ἔστιν ἀδύνατον· Ἐν το-
 σοῦτοις δὲ φροντισατέ ἐν καταστάσει τάχιστα,
 τοῦλάχιστον κατὰ τὰ παλαιὰ, σχολίον ἑλληνικόν
 καὶ ἀξιόλογον, ὅπως ἀπ' οὗ σὺν θεῷ ἔρθω ἐς Ἀνδρι-
 τζαναν κατὰ τὸν μέγαν μου πόθον, κατασταθῆ-
 σεται ἡ ἐπιπέμψω κοινῇ Ἀκαδημία δι' ἧν τῆν
 Περὶ πόκνησον·
 Ἐρρεῖσθε, ἐυδαμονοῦντες, δημοῦς, ἀνδρας ἐφοικεῖ,
 ἐφοικεῖσθε καὶ φιλοφρόνως·
 ὁ ὑμῶν σὺν συμπεριπέμψω
 Ἀγαθόφρων Νικορόπουλος
 à la Bibliothèque de l'Institut,
 à Paris.
 Ἐν Παρισίοις, τῆν α' τοῦ
 Ἰουνίου, αὐτῆς Ν.
 Ἐπιπέμψω μοι πάντοτε διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις, ἐπιπέμψω
 ἀνεψίου μου, Κωνσταντίνου Χριστοπόπουλου, Ἀνδριτζανίτου

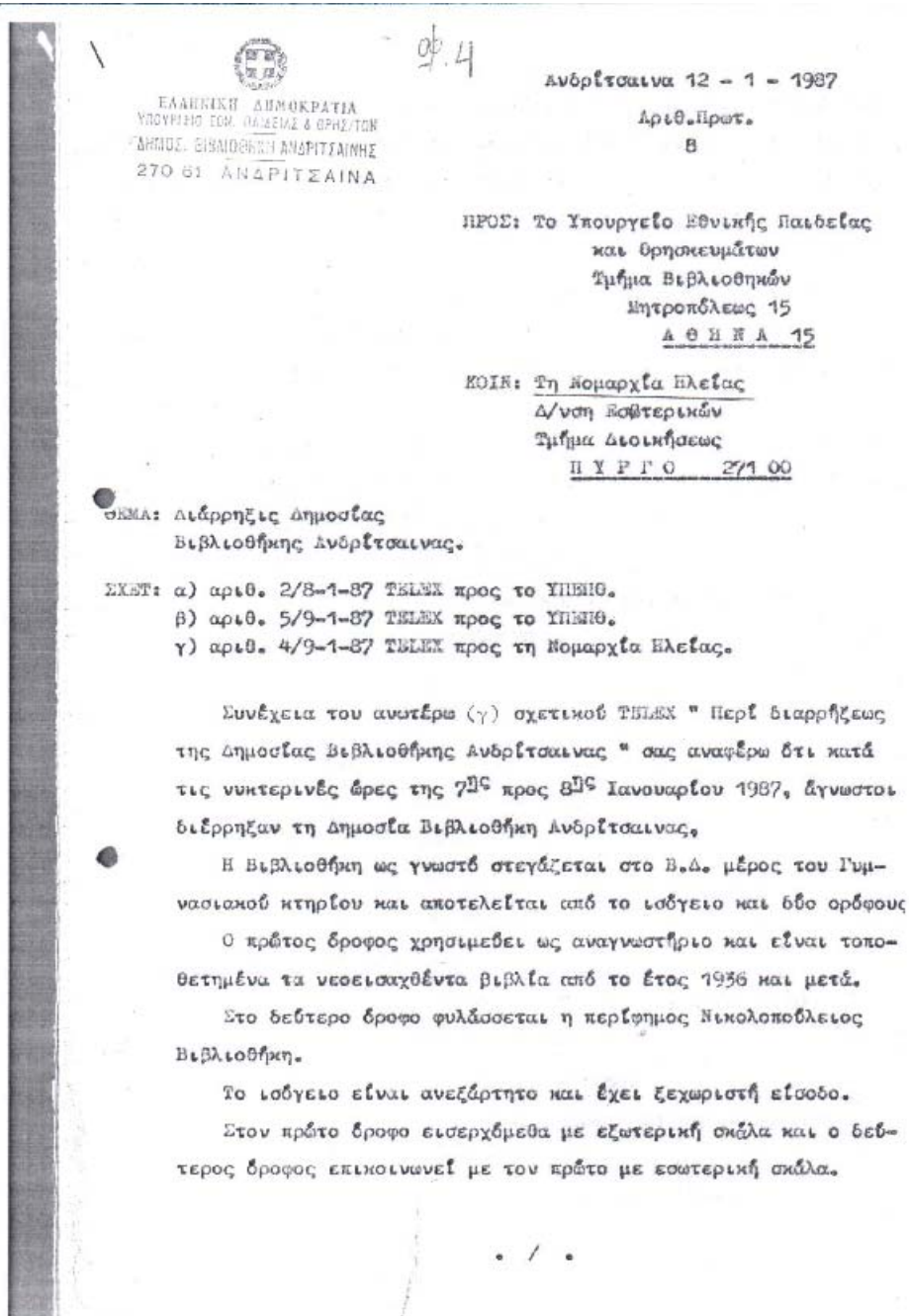
Εικόνα 2: Δωρητήρια επιστολή Νικολόπουλου προς τον Δήμο Ανδρίτσαινας
 Πηγή: Αρχείο Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας

Εικόνα 3: Ο δωρητής της Βιβλιοθήκης Κωνσταντίνος Αγαθόφρων Νικολόπουλος και μαρμάρινη στήλη με παράσταση της Αθηνάς
Πηγή: Ιδιωτικό αρχείο της Καούκη Μαρίας

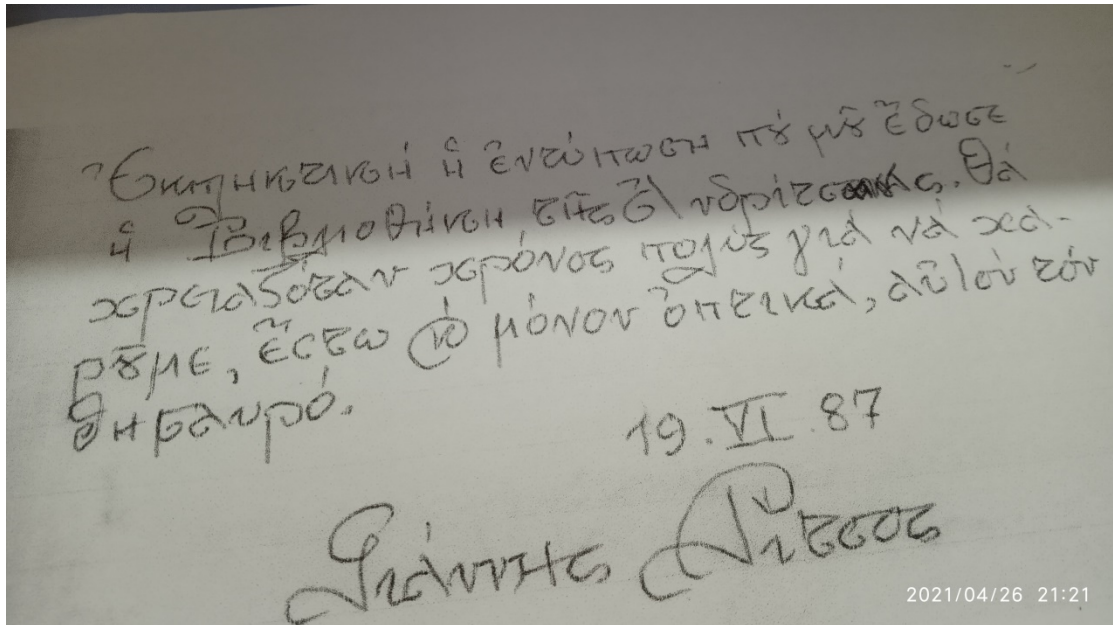
Εικόνα 4: Η Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας
Πηγή: Ιδιωτικό αρχείο της Καούκη Μαρίας

Εικόνα 5: Έγγραφο-αναφορά για τη διάρρηξη της Βιβλιοθήκης
Πηγή: Αρχείο της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας

ΚΑΘΗΣ ΥΠΙΤΑΚΤΗΣ	ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	ΜΗΝΙΑΙΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ①
(Χρ. Τετάρτης)	Ο «ΨΥΛΛΟΣ»	
ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ - 21 - ΜΑΗ - 1987 - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ - 114 - ΔΡΧ - 20 - *		
<p>Η ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.</p>	<p>ηλνω ερωτησει.</p>	
<p>Αγαθοι αναγνωστες, όπως είναι γνωστό, η βιβλιοθήκη της Ανδριτσαινας ευλαρηγε "για τα υαλα". Δηλαδη: ευλεφαν τα ουα υαλυτερα βιβλια τη και αφησαν ενα "εσβι για δειγμα.</p>	<p>προφερθηκε ομω να μα δω βει "τι εζη" "ηοιυτιμε," (η αφαρκατωμενει;) η ληρο φοριεσ.</p>	
<p>Ο «Ψυλλος» ζητησε απο την διευθοντρια της, την δ. Βλα χουβη (μετα την υλοση βεβα α) να αφανηθει εςι εζη ερωτησει του:</p>	<p>το ιθβε γεννηθηκε στην ζμυρ νη ο κων/νοσ Μισολοπουλοσ. Ο πατερασ του λατζη-Γεωργιο Μισολοπουλοσ καταχοσται απο την Ανδριτσαινα.</p>	
<p>1) ηω αφηρηγε η βιβλιοθηκη, 2) τι γινεσται τωρα για την ανευρεση των βιβλιωσ; 3) ηοιοσ υατα τη γνωμη θα εφσαιγε;</p>	<p>Ο κων/νοσ απο ηοιυ μωροσ εδειξε υανοτητα για εηου δεσ. Δεμασχωσ χρονωσ ηη ξε στο βουκουρεστι οηου σοβε ο ετεροθαλησ αδελφοσ του Ιωαννησ.</p>	
<p>4) Αφου τα βιβλια ηταν υολυτι μα γιατι αφηλυθη ο φυλακασ; 5) λεγεται οα μεροσ της βιβλιοθηκησ υηρχει στη Γαλλια ειναι αληθεικι; Η δ. Βλα χουβη λογω ανω-τερας μεγαλον δυναμης, αρνη</p>	<p>Φοιτησε στο ευει Λυκειο και εηινε δαδωαροσ. Μεσα απο δυο χρονια ηηξε στο Παρισι. Ευει βρηκε αφαχοληση στη βιβλιοθηκη του Ινστιτου του της Γαλλιασ. Ηταν φιλολογοσ, Αρχαιολογοσ ηοιητησ και βουθετησ.</p>	
<p>τημε να μα αφαντηθει κωυνα στραμμενεσ στον και εε μια εσβι εις ηερη ελληνικο αφελευθερωτικο</p>	<p>Οι βυτεφεισ του, ηταν δε ελληνικο αφελευθερωτικο</p>	

Εικόνα 6: Εφημερίδα Ψύλλος, Πηγή: Αρχείο της Βιβλιοθήκης της Ανδριτσαινας

Εικόνα 7: Ιδιόχειρη αφιέρωση του ποιητή Γιάννη Ρίτσου για τη Βιβλιοθήκη της Ανδρίτσαινας, Πηγή: Αρχείο της Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαινας

Περίληψη

Ο ουμανιστής Κωνσταντίνος Νικολόπουλος με πρότυπό του τον Κοραή, φιλόλογος, εκδότης περιοδικών, αρχαιολόγος, μουσικοσυνθέτης γεννήθηκε στη Σμύρνη και σπούδασε στο Βουκουρέστι και το Παρίσι, όπου ως βιβλιοθηκάριος στη Γαλλική Ακαδημία ήλθε σε επαφή με την ευρωπαϊκή διάνοηση. Συνέβαλε στη διαμόρφωση του φιλελληνικού κινήματος και στόχος του ήταν να ωφελήσει την πατρίδα του που προσπαθεί να απελευθερωθεί. Με στερήσεις καταρτίζει μία αξιοζήλευτη βιβλιοθήκη με σπουδαίες εκδόσεις από τις απαρχές της τυπογραφίας που δωρίζει στη γενέτειρα του πατέρα του, Ανδρίτσαϊνα και που θα αποτελέσει τον πυρήνα της Ιστορικής Βιβλιοθήκης της Ανδρίτσαϊνας.